

Postoje studentů UTB v kombinované formě studia k menšinám

Bc. Leona Stehlíková

Diplomová práce 2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Leona Stehlíková**
Osobní číslo: **H150158**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Postoje studentů UTB v kombinované formě studia k menšinám**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti postojů k národnostním menšinám a multikulturních kompetencí.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Vyd. 1. Praha: Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3.

HLADÍK, Jakub. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Vyd. 1. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-424-9.

HLADÍK, Jakub. *Multikulturní kompetence studentů pomáhajících profesí*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2014. ISBN 978-80-7454-426-2.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

4.2.2017

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybného projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce je zaměřena na zkoumání postojů k vietnamské, romské a muslimské menšině u studentů UTB ve Zlíně a srovnání těchto postojů mezi studenty pomáhajících profesí a studenty ostatních studijních oborů. Také se zajímáme o stálost nebo rozdílnost těchto postojů u studentů v roli rodiče, kdy jejich dítě participuje na přátelském vztahu s příslušníkem jiné menšiny. Speciálně jsme se zaměřili na studenty kombinované formy studia, kdy je větší pravděpodobnost, že většina studujících jsou zároveň rodiči.

Klíčová slova: multikulturní kompetence, pomáhající profese, národnostní menšiny, postoje k menšinám, předsudky a stereotypy, multikulturalita, národnost, interkulturní výchova

ABSTRACT

This work is focused on exploring attitudes of students TBU towards Vietnamese, Roma and Muslim minority and compared these attitudes among students assisting staff and students of other fields of study. Also interested in the stability and diversity of such attitudes among students in the role of parents when their child participates in a friendly relationship with a member of another minority. Specifically, we focus on the students in combined form of study when it is more likely that the majority of students are also parents.

Keywords: multicultural competencies, helping professions, ethnic minorities, attitudes towards minorities, prejudices and stereotypes, multiculturalism, nationality, intercultural education

Děkuji panu Mgr. Jakobovi Hladíkovi, Ph.D. za pomoc a metodické vedení při psaní této práce.

Děkuji také své rodině za podporu a trpělivost, kterou mi dodávali sílu po celou dobu mého studia, zejména synovi Petrovi za podněty a pomoc při zpracovávání této diplomové práce.

„Nevěřte všemu, co se vám k věření předkládá: Zkoumejte vše a přesvědčujte se o všem sami!“

„Všichni na jednom jevišti velkého světa stojíme, a cokoliv se tu koná, všech se týče.“

Jan Ámos Komenský

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 POSTOJE A PŘEDSUDKY V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI	13
1.1 PŘEDSUDKY A STEREOTYPY	15
1.2 VZNIK A VÝVOJ RASOVÝCH PŘEDSUDKŮ	17
1.3 PRAKTICKÉ POZNATKY Z OBLASTI PŘEDSUDKŮ A STEREOTYPŮ	18
2 MULTIKULTURNÍ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE	21
2.1 NÁRODNOSTNÍ MENŠINY V ČESKÉ REPUBLICE	21
2.2 CIZINCI A MIGRANTI V ČESKÉ REPUBLICE	24
3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA JAKO PROCES	28
3.1 UKOTVENÍ MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	28
3.2 MOŽNOSTI VÝUKY NA ŠKOLÁCH	29
4 MULTIKULTURNÍ KOMPETENCE JAKO VÝSLEDEK	31
4.1 POMÁHAJÍCÍ PROFESE	31
4.2 AXIOLOGICKÝ PŘÍSTUP	34
5 SOUŽITÍ V ČESKÉ MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI	36
5.1 ROMOVÉ.....	36
5.2 VIETNAMCI.....	38
5.3 MUSLIMOVÉ	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	42
6 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
6.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	43
6.2 CÍLE VÝZKUMU	45
6.3 HYPOTÉZY.....	45
6.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR A ZPŮSOB VÝBĚRU	46
6.5 VÝZKUMNÉ METODY A TECHNIKY	47
6.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	48
7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	49

7.1	ROZDÍLNOST POSTOJŮ STUDENTŮ HUMANITNÍCH A NEHUMANITNÍCH STUDIJNÍCH OBORŮ	49
7.2	ROZDÍLNOSTI V POSTOJÍCH U RODIČŮ V POMÁHAJÍCÍCH PROFESÍCH	56
7.3	CELKOVÝ POSTOJ STUDENTŮ K ROMSKÉ MENŠINĚ.....	64
7.4	CELKOVÝ POSTOJ STUDENTŮ K VIETNAMSKÉ MENŠINĚ	71
7.5	CELKOVÝ POSTOJ STUDENTŮ K MUSLIMSKÉ MENŠINĚ	75
7.6	SHRNUTÍ VÝZKUMU A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	80
ZÁVĚR		83
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		84
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		88
SEZNAM OBRÁZKŮ		89
SEZNAM TABULEK.....		90
SEZNAM PŘÍLOH.....		91

ÚVOD

Téma národnostních menšin a prolínání kultur je velmi zajímavé a zároveň v dnešní době stále více aktuální. Nejvíce diskutovaná oblast u současné populace je pravděpodobně příliv imigrantů z islámských zemí do Evropy. Nicméně v dnešní globální společnosti se nelze vyhnout propojování kultur, ať už z důvodu používání informačních technologií, zvýšeného turistického ruchu, pracovních pozic v nadnárodních firmách, studia v zahraničí a podobných důvodů. Lidé navazují přátelství prostřednictvím internetu a sociálních sítí stále častěji i v jiných zemích, nebo naopak díky těmto technologiím získané vazby udržují i vzdáleně. Není tedy nic zvláštního, že se stále více klade důraz na multikulturní výchovu na školách. Spíše by se dalo říci, že se toto stává větší nutností. Od základních škol děti získávají multikulturní kompetence a tudíž i pedagogičtí pracovníci jsou během studia a v přípravě na své povolání seznamováni s problematikou multikulturality. A nejen pedagogické profese, nýbrž i v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, cizinecké policie, psychologie, soudnictví apod. je nutné ovládat základní prvky jednání s příslušníky jiných států, národností a etnika. Protože jedině chápající a respektující jednání může vést k smysluplnému řešení problémů při jednání s klienty. Z tohoto důvodu se také ve vědecké oblasti věnují zmíněné problematice, vznikají nové vědní disciplíny, jako například interkulturní psychologie, provádí se nové výzkumy, ze kterých vyplývají nové statistiky.

Ale nejen v pozitivním smyslu, nýbrž bohužel i v negativních souvislostech se nám toto téma dostává do povědomí. Stále častěji se setkáváme s pojmy jako xenofobie, rasismu, terorismus, uprchlíci a migranti, které jsou mediálně připomínány a neustále probírány každodenně na celém světě. Naše děti jsou ve školách vychovávány k toleranci k národnostním menšinám, a na druhou stranu je jim neustále připomínáno, že z jiných kultur máme mít respekt a v horším případě i strach. Jaká je tedy ta správná cesta? Žijeme v multikulturní společnosti, ale dokážeme k minoritám přistupovat bez předsudků, učit se jim pomáhat, začleňovat je do majoritní společnosti a být jim oporou? Obzvláště u pomáhajících profesí, u zdravotníků a pedagogů by mělo jít o přesvědčení plynoucí z prosociálního chování a s chápajícím přístupem ke všemu lidskému bez ohledu na rasu, národnosti, kulturu či barvu pleti. Takto by to mělo být, ale skutečnost může být jiná. Není přece jen i v profesi sociálního pedagoga rozpor v postojích na některé národnostní menšiny pokud se nás tato otázka začne bezprostředně dotýkat v našem soukromém životě, přesněji řečeno přímo přes naše děti? Cílem této práce tedy bude zjistit, zda neexistují rozdílné názory na menšiny u studentů po-

máhajících profesí v případě, kdyby přímo dítě tohoto studujícího rodiče bylo v kamarádském vztahu s příslušníkem jiné menšiny. Dále se pokusíme porovnat názory studentů pomáhajících profesí a jiných studijních oborů, zda mezi nimi najdeme rozdílné či shodné prvky. Celý náš výzkum budeme směřovat na studenty kombinované formy studia a realizován bude na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POSTOJE A PŘEDSUDBKY V SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI

Předsudky a stereotypy – to jsou termíny, které jsou nejčastěji spojovány s pojmem POSTOJ. Etymologický původ termínu postoj souvisí s latinským „aptus“, což znamená „připraven“ nebo „vystrojen“. Angličtina pod daným pojmem rozumí stav mentální připravenosti k určitému jednání, konání (ve smyslu motorickém). V ruštině se používá označení „ustanovka“, což v překladu označuje širší význam slova „zaměření“, podle gruzínských výzkumů lze výraz „ustanovka“ označit také za jistou formu setrvačnosti vnímání. Lidé totiž mají tendenci více vnímat to, co očekávají. (Novák, 2002, s. 7-8). Dalo by se tedy říci, že postoj je něco jako „připravenost a stálost k očekávanému chování“.

Ve struktuře osobnosti a v sociální psychologii představují postoje významný prvek. V sociální psychologii jsou první zmínky o zkoumání postoje v empirickém výzkumu spojovány se jmény Thomas a Znaniecki. Postoje jsou na základě jejich sociologické studie o polských sedlácích v Americe definovány jako „mentální procesy, které determinují aktuální a potenciaální odpovědi každého člověka k sociální realitě, která ho obklopuje“ (Verešová, 2007, s. 82). Postoje jsou také úzce spojovány s hodnotou, přičemž hodnota je subjektivní stránka a postoj je stav mysli orientovaný směrem na hodnotu (Thomas a Znaniecki in Novák, 2002, s. 8). Jiná definice říká, že postoj je „mentální nebo nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, který má motivující nebo brzdící vliv na lidské chování a to vůči všem předmětům a situacím, s nimiž je individuum ve vztahu“ (Allport in Novák, 2002, s. 8). Tato definice je více psychologická, nicméně vystihuje, že postoj je vlastně něco, co nás nenechává v klidu a nutí nás stále k něčemu zaujímat stanovisko, něco konat nebo mít k něčemu citový vztah a to vše v určité intenzitě, kladné nebo záporné.

Obsah postojů, jak už jsme si uvedli, tvoří vztah člověka k hodnotám, jelikož důležitým aspektem vztahu člověka ke světu je právě hodnocení, tj. subjektivní prožívání významu objektů (osob, věcí, jevů, vlastností, idejí...). Hodnocení jako takové zahrnuje 3 složky lidské psychiky – **poznávací** (kognitivní) složku, **afektivní** (emoční) složku a snahu něco **konat** (konativní). A tak pojem postoj může být vymezen jako hodnotící vztah vůči něčemu (čemukoliv), co je předmětem postoje. Vyjadřuje hodnocení objektu subjektem a to může nabývat hodnoty od naprosto pozitivní až po naprosto negativní. (Nakonečný, 1993, s. 98)

Kognitivní neboli poznávací složku tvoří suma názorů jednotlivce o objektu, přesvědčení a představy o tom, jaké objekty jsou, nebo jaké by měly být. Základním pojmem této složky postoje je kognitivní učení nebo kategorizace v horizontální a vertikální dimenzi, navíc tyto

kategorie mohou být diferencované podle atributů. Centrálnější názory a koncepty více odrážejí vlastní ego jednotlivce. Emocionální neboli pocitovou složku postoje vztahujeme na emoce související s předmětem postoje nebo na emoce související s přesvědčením, kdy dané emoce jsou spojovány s příjemným nebo nepříjemným laděním, oblíbeností nebo neoblíbeností předmětu postoje. Podle Krecha, Crutchfielda a Ballacheya tento emocionální náboj dodává postojům jejich motivační charakter. A co se týká behaviorální neboli konativní složky postoje, ta vyjadřuje připravenost něco činit v souvislosti s existujícím postojem, a to buď směrem k objektu postoje, nebo proti směru. (Verešová, 2007, s. 84 – 85)

Postoje tedy z logiky věci ovlivňují naše citění (emoční složka), chování (konativní složka) a myšlení (kognitivní složka). Jak už jsme zmínili, postoj je jakási dispozice k určité aktivitě a jedná se vždy o dispozici získanou. Čili je to něco, co je nám předáno prostřednictvím učení, získáním určité individuální zkušenosti. Postoje tak vznikají jako důsledky individuálních kontaktů a interakcí, ale současně již hotové postoje tyto kontakty a interakce ovlivňují. (Nakonečný, 1993, s. 101 - 102). Postoje tedy nejsou vrozené, ale utvářejí se v průběhu ontogeneze.

Postoje jsou hodně vázány na skupiny a skupinové interakce. Na utváření postojů také působí ve velké míře masmédiá (televize, rozhlas, tisk, internet, sociální sítě, reklama). V dětství mají postoje spíše obecný charakter, ale s přibývajícím věkem se začínají více vyhranovat a diferencovat. Mají tendenci se seskupovat do souborů, tzv. postojových trsů – odborně nazýváno postojová integrace. Postoje mají určitý směr, intenzitu a vliv na naše konání. (Kohoutek, 1998, s. 8).

Rudolf Kohoutek ve své publikaci *Základy sociální psychologie* uvádí tyto základní postoje, které člověk zaujímá k systému nebo skupině:

- Angažovanost – aktivní a kladný vztah vůči danému hodnotovému systému nebo skupině
- Konformita – přizpůsobivý vztah, vnější souhlas s danou hodnotovou soustavou
- Indiference – nezájem o daný hodnotový systém
- Nesouhlas – zavržení daného hodnotového systému, negativní a kritické hodnocení, aktivní odpor vůči skupinovým a společenským hodnotám

Postoje fungují jako kontrolní a filtrující orgán. Často se ve svých postojích přizpůsobujeme, protože chceme patřit k nějaké skupině, chceme být přijati určitým člověkem. Osvojujeme

si tak postoje, které uznává někdo jiný jen proto, abychom byli akceptováni. Navíc vyjadřování svých postojů přizpůsobujeme přítomnosti jiných lidí, takže ne vždy navenek vyjádříme pravý a vlastní postoj, spíše ho uzpůsobíme tomu, co je v dané situaci společensky vhodné (Kohoutek, 1998, s. 8).

Změny v postojích nám vysvětluje teorie tzv. kognitivní disonance Leona Festingera. Souvisí to s již zmíněnou vlastností konzistence a inkonzistence postojů. Pokud je postoj konzistentní, pak se člověk chová ve shodě se svými postoji. Ale občas může dojít k neshodě, tedy inkonzistenci a tento stav nazýváme kognitivní disonancí. Prožívání inkonzistence je pro člověka nepříjemné, a proto je motivován, aby takové stavy a situace redukoval, nebo se jim úplně vyhýbal (Kohoutek, 1998, s. 9). Například pokud máme negativní postoj k určité národnostní menšině, bylo by pro nás nepříjemné se s touto menšinou pravidelně setkávat a sdílet s nimi určité společné aktivity, mohlo by dojít k nějaké nevhodné konfrontaci názorů, pokud bychom navenek dali najevo svůj upřímný postoj. Proto raději takové situace nevyhledáváme a setkání s danou menšinou se vyhýbáme.

1.1 Předsudky a stereotypy

Jak jsme si již uvedli, postoje jsou naučené, jsou výsledkem naší individuální zkušenosti. Výjimku tvoří předsudky, což jsou převzaté a tradicí udržované iracionální postoje. Předmětem většinou bývají etnické menšiny nebo politické a náboženské organizace. U předsudků se uplatňuje tzv. černobílá logika. V jedné z definic se uvádí, že „předsudek je averzní nebo hostilní postoj vůči osobě, která náleží k určité skupině, prostě proto, že náleží k této skupině a dá se předpokládat, že má závadné kvality připisované této skupině“ (Allport in Novák, 2002, s. 9). Předsudek je chápán jako jedna z forem postojů, přičemž se jedná o postoje nebo stanoviska logicky neodůvodněná. Člověk si je osvojuje zcela nenápadně, ovlivněn prostředím nebo názorem určité jiné osoby, která je pro něj jakýmsi vzorem nebo autoritou. Důležité je, že předsudky nám pomáhají formovat naše názory na situace nebo objekty, kterým se snažíme porozumět. Pokud se totiž setkáme s neznámou a nepřehlednou, obtížně uchopitelnou situací, pak si hned vybavíme nějaký naučený „vzorec“, model, návod, radu nebo postup, který nám pomůže situaci zpřehlednit a lépe se v ní orientovat. Vyžíváme našich zkušeností, našeho dosavadního poznání, všeho co jsme se dosud naučili, abychom situaci lépe analyzovali a adekvátně se jí přizpůsobili.

Také v našem výzkumu si většina respondentů musela dané výroky představit a přetransformovat je do reálné situace, konfrontovat je se svou dosavadní zkušeností nebo vědomostí, aby mohli správně vyjádřit své postoje k daným menšinám. A předsudky, pokud se u nich vyskytují, jistě hrály svou roli při formování jejich názoru.

Jaroslav Balvín definuje předsudek jako „postoj s emocionálním zabarvením, nepřátelský nebo nepříznivý vůči objektu určitého druhu, osobám nebo doktrínám. Je to kritický, reflektovaný, neprozkoumaný, citově zdůrazněný úsudek. Má iracionální základ, který racionálními argumenty nedokážeme změnit ani vyvrátit.“ (Balvín, 2012, s. 50). Proto je tak obtížná multikulturní výchova na školách, protože předsudky jsou velmi odolné vůči změnám a vůči racionální argumentaci (Nakonečný in Průcha, 2004, s. 69). Důležitý je právě onen iracionální základ, který předsudek charakterizuje, a také fakt, že jsou v něm zakomponovány emoce a citová složka osobnosti. Podstatné je také, že předsudky jsou přebírány nejenom individuálně, ale také prostřednictvím celých skupin. Členství v dané skupině je pak akceptováno pouze na základě konformity s danými názory.

S předsudky souvisí také stereotypy, což je zjednodušený pohled na objekt nebo představa o objektu. Jedná se vlastně o další z forem postojů. Stereotypy jsou soubory schematických předpojatých domněnek a očekávání, které se týkají chování a myšlení členů určité skupiny (Nakonečný, 1999, s. 223). Pojem stereotyp se poprvé objevil v literatuře roku 1922 v díle W. Lippmanna, který jej definuje jako „zkratkovité představy o věcech, osobách, skupinách a institucích, přičemž jsou tyto představy připisovány všem jednotlivcům patřícím k dané skupině nebo třídě jevů“ (Novák, 2002, s. 10).

Stereotyp je ve srovnání s předsudkem ještě více zkreslené vnímání lidí a sociálních skupin a má specifitější projevy, než předsudek. V povaze stereotypu se projevuje generalizace, tzn. zevšeobecňování, kdy člověk má tendenci připisovat určité typické vlastnosti všem členům dané skupiny (Novák, 2002, s. 11).

Za zmínku také stojí autostereotypy, což jsou mínění a představy, které mají příslušníci určité skupiny sami o sobě. Také tento „vlastní“ postoj o svém „já“, má významný vliv na vznik nejrůznějších mýtů o chování „těch druhých“ (Novák, 2002, s. 11). Máme tendenci stále něco očekávat, určitý způsob jednání v dané situaci je nám vlastní a proto předpokládáme, že by tak měl reagovat každý. Když se ale naše představy s realitou rozcházejí, jsme emočně a psychicky rozladěni, což ještě více umocní si danou situaci zapamatovat a uchovat

si v paměti pro další podobnou zkušenost. Odtud je pak jen krůček k vytvoření určitého stereotypního návyku nebo scénáře, který ovlivní naše budoucí další chování. Tyto stereotypní návyky se přenášejí z generace na generaci, v rámci dané kultury, společenství, národnosti nebo etnika a pod jejich vlivem jsou vychovávány další nové generace.

1.2 Vznik a vývoj rasových předsudků

Jeden ze způsobů, jak vznikají předsudky, uvádí skupina výzkumníků z Yale (Miler, Doob, Mower, Seals, Mayer). Když se nám nedaří dosáhnout požadovaného cíle, vzniká frustrace. Na frustrující situaci často reagujeme agresivně, tj. formou útoku nebo zlostným jednáním. Odtud tzv. „teorie frustrace“ – každá frustrace dává vzniknout vnitřnímu podněcovateli nebo motivaci k agresi. Další konstatování, navazující na tuto teorii, podává vysvětlení vzniku předsudků – agresi nebo frustraci lze často přenést na předměty, osoby či situace, které se skutečným zdrojem frustrace nemají nic společného. Například jeden z členů rodiny se stane objektem agrese, obviňování, tzv. „obětní beránek“, který může za všechny nevyřešené problémy (Novák, 2002, s. 21). Stejnou roli mohou zaujímat i politická seskupení, etnické a národnostní menšiny, nejrůznější náboženské skupiny. Paradoxem ovšem bývá, že kdyby se tento „zdroj problémů“ napravil, našel by si frustrovaný subjekt jiný a nový objekt, na který lze všechno svádět. Postižená osoba si zkrátka vždy najde něco, co se mu nelíbí nebo co lze kritizovat.

Některé typické rysy související s předsudky vyvolanými autoritativními osobnostmi uvádí Tomáš Novák (2002, s. 23 - 25) :

- Akci podporuje nevzdělanost a zaostalost
- Akce vznikají z maličkostí a mají tendenci gradovat
- Akce se ujímá fanatik nebo fanatici, kteří jsou obvykle materiálně motivovaní
- Důležitou roli hraje pocit méněcennosti těch, kteří se díky rozpoutané aktivitě dostanou na vrchol
- Vůdce mluví jako kniha a zaštiťuje se těmi nejlepšími úmysly
- Vynucená nebo jinak neseriózně získaná přiznání jsou považována za důkaz a předsudečné osoby se na ně rády opakovaně odvolávají
- Akce jsou zaměřeny proti osobám, které přitahují teror a slabost

- V pozadí většiny akcí bývá boj o moc, kariérismus, manipulace

U předsudečných autoritativních osob pak lze pozorovat klasické osobnostní charakteristiky jako je zkreslení reality, egocentrismus, potřeba šířit nenávisť a tvrdšíjnost a úporné přetrvávání stavu (Novák, 2002, s. 26). Jako důkaz může být například skutečnost, že v době okupace za 2. světové války dostávalo gestapo v době protektorátu nejvíce udání právě od občanů Čech a Moravy (Novák, 2002, s. 9).

Tyto výše uvedené aspekty nám jen dokazují, že téma postojů a předsudků je společenský velmi citlivé a závažné. Souvisí s negativními společenskými projevy, jako jsou rasové nepokoje, etnické válečné konflikty, mezinárodní spory, projevy xenofobie apod.

1.3 Praktické poznatky z oblasti předsudků a stereotypů

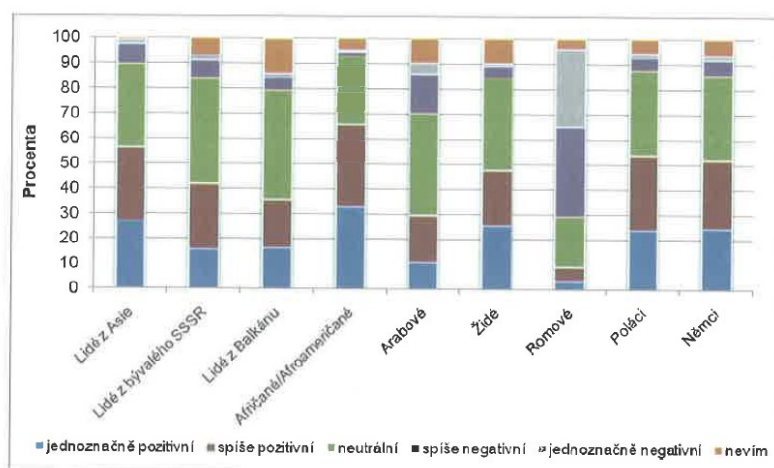
Interkulturní psychologie nám v poslední době přináší hodně zajímavých postřehů z oblasti rasových a etnických předsudků. Jak uvádí Jan Průcha, jsou však bohužel často nedoceňovány politickými představiteli některých zemí a národů. Přitom na světě není žádná země, jejíž obyvatelé by neměli určité předpojaté názory vůči příslušníkům jiných národů (Průcha, 2004, s. 108). V dobách studené války byl v USA několikrát zrealizován pokus podle vzoru S. A. Rice z roku 1926, kdy měly zkoumané osoby přiřadit správně fotografie jednotlivců k určitým pracovním profesím. Pouze desetina osob určila povolání správně. Vliv stereotypů byl jednoznačný, například zhruba polovina osob chybně přiřadila velvyslance SSSR k povolání senátora, a to právě podle podoby na fotografii, která rozhodně nepřipomínala typického bolševika, jako ho vnímají obyvatelé USA (Novák, 2002, s. 10).

Jiné zahraniční výzkumy nám dokazují, že rasové předsudky se objevují již u dětí ve věku pěti let (některé výzkumy uvádí dokonce už ve věku 3 – 4 let), kdy si děti uvědomují rozdíly mezi bělochy a černošskými obyvateli. Přičemž vznik rasových předsudků je výrazně ovlivněn sociokulturním prostředím, v němž děti žijí. Respektive častěji se předsudky projevují u dětí, které vyrůstají v rodinách s nižším socioekonomickým statusem a nižší úrovní vzdělanosti (Průcha, 2004, s. 110). Výzkum týkající se vzniku a ovlivňování rasových předsudků u dětí byl proveden v Austrálii v roce 1996 (Gutman a Hickson, 1996) a měl objasnit postoje australských bělošských dětí k etnickým skupinám domorodých Australanů a Australanů z asijských zemí. Rasové předsudky byly zjištěny již u nejmladších dětí ve věku 5-6 a 7-9 let. Ve starší věkové skupině 10-12 let se v rasových předsudcích dětí výrazně zrcadlily předsudky dospělé populace Euroaustralanů, tzn. ke skupině asijských Australanů byly děti

tolerantnější, ale k domorodým Australcům byly postoje výrazně horší (Průcha, 2004, s. 110-111).

Zajímavý výzkum prováděla také D. Drabinová v roce 1999, kdy se zaměřila na geograficky blízké národy (Slováci, Rakušané, Poláci, Němci a Maďaři). Respondenty tvořili žáci gymnázií ve věku 17-18 let a žáci 9. ročníku základní školy ve věku 14-15 let. V dotazníkovém šetření měli žáci přiřazovat typické národnostní vlastnosti, a jak sama autorka uvádí, nejvíce kontrastních kontur bylo mládeži přisuzováno Němcům. Negativně byli hodnoceni nejčastěji vlastnostmi: výbojný, chladný, samolibý, nacionalismus, racionalismus. Jak konstatuje sama Drabinová: Němci pravděpodobně stále představují onoho „dědičného nepřítele“, který svou výbojností potencionálně ohrožuje slabšího souseda (Drabinová in Průcha, 2004, s. 143).

Výzkumné šetření, které realizovaly Martina Cichá a Andrea Preissová Krejčí v letech 2011 - 2012 mezi studenty čtyř gymnázií v Moravskoslezském, Olomouckém a Zlínském kraji, ukazují také na zajímavé skutečnosti, respektive potvrzují naše předpoklady. Mládež v adolescentním věku se v dotazníkovém šetření nejčastěji negativně vyjadřovala k romskému etniku, přičemž žáci docházející do školy v místě s vyšším výskytem romské minority jsou vůči tomuto etniku mnohem méně tolerantní než ostatní studenti. Podle grafického zobrazení, které nám ukazuje osobní vztah k uvedeným etnikům je patrné, že u Romů byla nejčastější odpověď „spíše negativní“ a „jednoznačně negativní“. Na druhém místě, co se týká negativních postojů, byli hodnoceni Arabové.

Obr. 1 Osobní vztah studentů k uvedeným etnikům

Pokud měli respondenti popsat svůj vztah k vyznavačům islámu, pak v největším počtu případů (asi 40%) byl hodnocen jako neutrální a nejméně byly zastoupeny odpovědi s pozitivním významem. Což může být také způsobeno poměrně vysokým počtem odpovědí, že

s muslimy nemají respondenti osobní zkušenost. Negativní odpovědi jako „Kdybych mohl, vytlačím je z Evropy“, „Jsou fanatičtí a nevypočitatelní“, „Jsou nepřizpůsobiví a navíc nám vnucují svoji kulturu“ byly zaznamenány asi ve 20ti procentech případů, kdy se mohli studenti volně vyjádřit. Podstatně pozitivněji vidí respondenti Vietnamce žijící v České republice. Kladně hodnotili zejména pracovitost, houževnatost, snaživost a jejich schopnost se přizpůsobit. Také uváděli, že jsou přátelští, milí, ohleduplní a jsou dobří obchodníci a podnikatelé. Negativních hodnocení bylo asi 12% odpovědí, což ale také není úplně zanedbatelné číslo. (Preissová, Cichá, 2012, s. 195-202).

Také pokud jde o postoje české veřejnosti k imigrantům, v tomto směru ukazují výzkumy spíše odmítavé a negativní názory. Mnoho aspektů zůstává sice neobjasněno, ale pokud jde o „rušivě působící“ skupiny, pak Čechům nejvíce vadí příslušníci jiné rasy, méně už jiné národnosti a nejméně příznivci jiného náboženství (Průcha, 2004, s. 144).

Z výše uvedených příkladů výzkumných šetření jsou patrna zjištění, která určitě nelze přehlížet a nevěnovat jim pozornost. Postoje tvoří významnou část lidské osobnosti a charakteru, proto je třeba k tomuto tématu přistupovat zodpovědně a zároveň citlivě a s určitou dávkou empatie. Jak jsme již zmínili, je problematika menšin většinou spojována se znevýhodněním a s předsudečnými postoji. Tyto mohou být natolik silné ze strany většinové společnosti, že mohou vést k sociálnímu vyloučení menšiny. Případ holokaustu za druhé světové války je odstrašujícím příkladem. Vyloučení je vždy spojeno s omezením navázat kontakty s majoritní skupinou a tím pádem nemožnost budovat sociální soudržnost, což je podmínka existence každého společenství (Prudký in Navrátil, 2003, s. 7). Sociální vyloučení národnostních menšin je momentálně jeden ze závažných problémů, se kterým se v moderní multikulturní společnosti potýkáme. Právě předsudky a stereotypy, neochota pochopit a poznat jiné kultury a národnosti mohou být důvodem, proč dochází k problémům ve vztazích mezi majoritou a menšinami. Pomyslným spojovacím kanálem mezi většinovou a vyčleněnou menšinovou společností by měli být právě sociální pedagogové se svými specifickými multikulturními kompetencemi.

V následující kapitole si podrobněji nastíníme stav národnostních menšin v naší zemi z demografického hlediska, přiblížíme si problematiku a postavení imigrantů v České republice a poté se budeme věnovat specifikům jednotlivých národnostních menšin, na které jsme se dotazovali v našem výzkumu.

2 MULTIKULTURNÍ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICCE

Podle Českého statistického úřadu byl v České republice při posledním sčítání lidu v roce 2011 celkový počet obyvatel 10 436 560. K jiné národnosti se tedy hlásilo 449 227 obyvatel, což je asi 4,3 % z celkového počtu obyvatel. Významně se zvýšil počet osob s dvojitým občanstvím. Nejpočetnější byla kombinace národnosti české a moravské. Zvýšení však nastalo i u ostatních národností kombinovaných s národností českou. Vezmeme-li jako základ národnostní struktury osoby s národností českou, moravskou a slezskou (nebo jejich vzájemnou kombinaci), jejich podíl byl ke dni sčítání 70,5 %. Dalších 25,3 % osob na otázku národnosti neodpovědělo. K jiné národnosti se tedy hlásilo 449 227 obyvatel, což je asi 4,3 % z celkového počtu obyvatel (Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel*).

Zajímavé je, že počet obyvatel hlásících se k jiné národnostní menšině postupně klesá. Jak uvádí Tatjana Šišková, tak v roce 2001 se při sčítání lidu k jiné národnosti hlásilo 588 931, což je 5,6%. A již tehdy byl zaznamenán pokles oproti výsledkům ze sčítání v roce 1991, především u romské menšiny, ale také u slovenské, slezské, německé a polské. Naopak narostl počet Ukrajinců a Rusů, Rusínů a Vietnamců. Mimořádně vzrostlo procento u “ostatní a nezjištěné” národnosti (Šišková, 2008, s. 94-96).

Česká republika tak zůstává státem národnostně spíše homogenním.

2.1 Národnostní menšiny v České republice

Avšak nebylo tomu tak vždy, v roce 1918 při vzniku ČSR byl náš stát silně národnostně heterogenní. Vývoj po druhé světové válce ale přinesl zásadní změny, hlavně u německého etnika. V období komunistické vlády bylo dokonce přímo legislativně povoleno zřídit pouze polskou, maďarskou a ukrajinskou menšinovou organizaci. Teprve v roce 1968 byla ústavním zákonem č.144/1968 Sb. uvedena také německá národnost. Ale i tak tehdejší vláda jiné národností menšiny vůbec nepřipouštěla v úvahu. Znamenalo to, že naše republika se stala velmi uzavřenou zemí a až do roku 1989 se problematikou multikulturního soužití a vzájemného porozumění vůči jiným menšinám ani nezabývala (Šišková, 2008, s. 88-90). Dnešní generace středního věku se tak neměla možnost dozvědět, že každé etnikum či menšina má vlastní historické kořeny, hodnotové orientace, vlastní způsoby chování a jednání, svým způsobem i odlišnou mentalitu a povahové rysy. Proto se někdy stavíme k odlišným národnostem negativně, bojácně a s respektem, protože toho o nich mnoho nevíme a hodnotíme je

často na základě povrchních informací, které se k nám dostávají s masmédií, pravděpodobně účelně upravené podle mediální potřeby.

Nicméně s přijetím Listiny základních práv a svobod v roce 1991 se postavení národnostních menšin u nás zásadně změnilo. Od roku 1992, kdy došlo k oddělení Slovenské republiky, se tak v pozici národnostní menšiny ocitli také Slováci.

Pokud hovoříme o národnostních menšinách, je třeba vysvětlit nebo specifikovat definici. Za **národnostní menšinu** je podle národnostně menšinové politiky ČR v politickém dokumentu *Koncept přístupu vlády k otázkám národnostních menšin v České republice*, který přijala vláda roku 1994 považováno společenství osob, které splňuje tyto podmínky (Šišková, 2008, s. 91, 92) :

- trvale žije na území České republiky a je jejími občany
- sdílí etnické, kulturní a jazykové znaky, odlišné od většiny obyvatel státu
- projevuje společné přání být považováno za národnostní menšinu v zájmu uchování a rozvíjení vlastní identity, kulturních tradic a mateřského jazyka
- má dlouhodobý, pevný a trvalý vztah ke společenství žijícímu na území ČR.

Národnostní menšiny se tedy vyznačují hlavně silným národním vědomím, kdy se zároveň distancují od státu, ve kterém žijí, ale zároveň se s tímto státem identifikují prostřednictvím státní příslušnosti, ke které se hlásí (Šišková, 2008, s. 90).

Někdy bývá pojem **národ** nebo **národnostní menšina** úzce spojován či zaměňován s pojmem **etnikum** a **etnická menšina**. V evropské tradici převládá trend, že moderní národy se vyvinuly z příslušných etnik a tyto národy mají své vlastní státy (Průcha, 2004, s. 53). Takže národ je vlastně svým způsobem nadřazen pojmu etnikum. Národ lze totiž chápat jak ve smyslu etnickém, tak ve smyslu politickém. Výraz etnikum má původ v řečtině (ethnos) a znamená sice „národ, kmen“, ale rozdíl je ve způsobu uvědomování si sounáležitosti s určitou etnicitou (Průcha, 2004, s. 51). Znamená to, že se jedinec zařazuje do určitého území, teritoriálně vymezeného, používá určitý způsob mluvy (jazyka, nářečí), vyznává určité kulturní hodnoty a dodržuje tradice. Etikum je tedy úzce spojeno s „etnickým vědomím“. Například etnicky se řadím mezi „Ostraváky“, „Hanáky“, „Moraváky“ nebo obyvatele Slováků. Ale patřím k českému národu. A hlásím se k národnosti české nebo moravsko-slezské. S tím souvisí i vysvětlení pojmu **národnost**, který lze chápat také ve smyslu etnickém nebo politickém. Rozdíl je v subjektivním postoji každého jedince.

Pojem menšina však nemusí být vnímán pouze v etnické souvislosti, ale obecně je takto označována minoritní skupina, které má vůči většinové (majoritní) skupině specifické vztahy. Patří sem například také imigranti, bezdomovci, lidé s postižením, lidé s odlišnou sexuální orientací nebo členové nejrůznějších politických, náboženských a jazykových skupin (Navrátil, 2003, s. 16). Schaefer (in Navrátil, 2003, s. 16) uvádí, že menšina je charakteristická určitými znaky, jako jsou: tělesné nebo kulturní charakteristiky, zkušenosti předsudčiny, znevýhodnění, pocit solidarity s jinými příslušníky téže skupiny.

V naší práci, jelikož se věnujeme postojům k Romům, Vietnamcům a muslimům, budeme pojem menšina chápat v kontextu etnickém, náboženském, rasovém i národnostním.

Nyní jaká je tedy momentální situace v naší republice. Při posledním sčítání lidu v roce 2011 byl stav národnostních menšin následující:

Tab. 1 Územní rozložení vybraných národností podle krajů ČR k 26. 3. 2011 (v %)

Kraj	Národnost								
	česká	moravská	slovenská	polská	německá	romská	ukrajinská	vietnamská	ruská
Celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Praha	12,2	0,7	15,7	4,4	6,8	7,2	40,0	21,3	52,7
Středočeský	13,4	0,3	11,9	4,9	4,4	7,6	14,1	9,1	13,6
Jihočeský	6,8	0,2	4,5	0,9	3,8	5,2	4,0	4,9	2,3
Plzeňský	6,0	0,1	5,4	1,3	5,9	4,2	6,5	9,0	1,7
Karlovarský	2,8	0,1	4,9	0,6	23,7	4,1	2,6	12,1	6,2
Ústecký	8,2	0,1	8,2	2,8	22,5	24,3	5,4	14,1	7,3
Liberecký	4,5	0,1	4,1	3,5	9,5	5,7	4,8	3,7	2,3
Královéhradecký	5,8	0,1	3,8	3,2	6,8	6,6	3,9	3,0	1,6
Pardubický	5,4	0,9	3,3	1,6	1,5	3,4	3,0	2,8	1,2
Vysočina	4,9	6,8	2,0	0,5	1,1	2,6	2,1	1,8	0,9
Jihomoravský	8,3	48,8	9,6	2,0	2,4	6,0	9,4	8,1	5,0
Olomoucký	5,4	14,6	5,0	1,5	4,6	7,1	1,8	2,0	1,4
Zlínský	4,7	18,3	3,9	0,8	0,7	2,6	1,1	1,7	1,1
Moravsko-slezský	11,4	8,9	17,7	72,0	6,2	13,5	1,3	6,4	2,7

K romské národnosti se na základě vlastního vyjádření přihlásilo při sčítání 2011 pět tisíc osob, což činilo méně než 0,1 % populace. Ve srovnání s rokem 2001 jejich počet dvojnásobně poklesl, nárůst však zaznamenala kategorie kombinující národnost českou a romskou, k níž se přihlásilo o téměř 7 tisíc obyvatel více než v roce 2001, a která měla k 26. 3. 2011 podíl 0,1 % populace. Odbornou veřejností jsou tyto údaje považovány za podhodnocené,

sčítání lidu však považuje svobodnou deklaraci občana v této otázce za jednoznačné vyjádření (Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel*). Romové jsou totiž některými odborníky považováni spíše za etnikum nebo za rasovou skupinu, nicméně v Radě vlády pro národnostní menšiny má svého zastupitele a je také legislativně v ČR uznána jako národnostní menšina.

K vietnamské národnosti se v roce 2011 hlásilo téměř 30 tisíc obyvatel. **Vietnamská národnostní menšina**, která je od roku 2013 legislativně zastoupena v Radě vlády pro národnostní menšiny, zaznamenala podobný nárůst i po roce 1989. Přestože Vietnamci (ve smyslu státních příslušníků Vietnamu) byli na území ČR již od 70. let 20. století, k vietnamské národnosti se začali více hlásit až při sčítání v roce 2001. Jejich podíl na celkové populaci v roce 2001 byl 0,2 %, v roce 2011 stoupl na 0,3 %. Největší koncentrace Vietnamců byla tehdy v Praze, následovaly kraje Ústecký a Karlovarský.

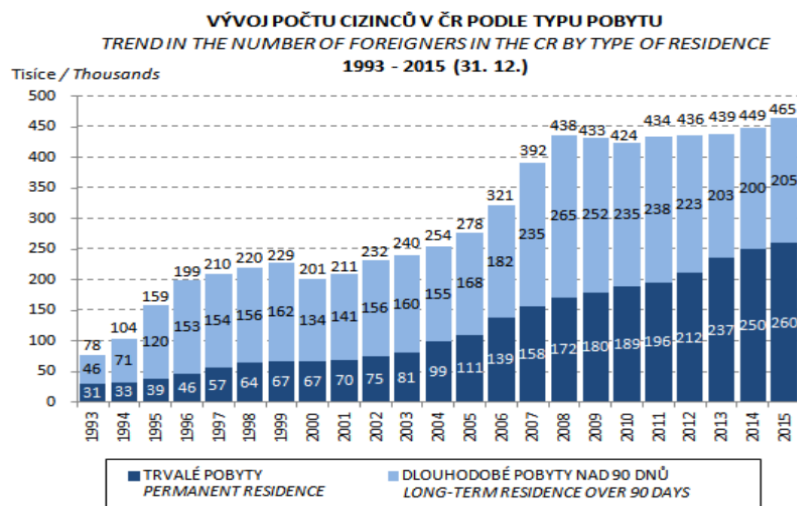
U všech národnostních skupin ale dochází ke stárnutí. Za zmínku asi stojí, že nejpříznivější věkovou strukturu – měřeno indexem stáří – měli právě Vietnamci a Romové. Romská národnost má dlouhodobě příznivou věkovou strukturu díky vyšší míře plodnosti (v roce 2011 připadlo 2,48 dítěte na jednu ženu starší 15 let), u vietnamské národnosti je velmi nízký podíl osob starších 65 let (méně než 1 %). (Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel*)

Nicméně obyvatel, kteří se hlásí k jiné národnosti, ubývá, jak jsme se zmínili v úvodu této kapitoly. Spíše se objevuje nový fenomén a to „dvojitý občanství“, který využívají především příslušníci mladší generace, jejichž rodiče mají každý jiný národnostní původ.

2.2 Cizinci a migranti v České republice

Samostatnou kapitolu tvoří cizinci a uprchlíci. Obyvatelé z jiných zemí přicházejí do České republiky z nejrůznějších důvodů. Pokud pomineme turisty a krátkodobé návštěvy, pak největší skupinu od roku 1989 tvoří převážně zájemci o zaměstnání. Může se jednat o vysoce kvalifikované odborníky, specialisty nebo zahraniční experty, ale také o cizince, kteří hledají pouze manuální práci, jen aby uživilí svou rodinu. Stává se ovšem, že někteří z nich přicházejí do naší země nelegálně nebo zůstávají i po vypršení pracovního povolení (Šišková, 2008, s. 60). Problém je dán hlavně poptávkou zaměstnavatelů v České republice po levné pracovní síle.

Podle ČSÚ je vývoj počtu cizinců bez azylantů na našem území vyjádřen v následujícím grafu (Český statistický úřad. *Cizinci: Počet cizinců*):

Obr. 2 Vývoj počtu cizinců na území ČR v letech 1993-2015

Z grafu je patrné, že stále přibývá cizinců, a to spíše těch s trvalým pobytem. V roce 2014 bylo u nás evidováno 452 tisíc cizinců včetně azylantů a o rok později již 467 tisíc. Počet Vietnamců (vzhledem k zaměření našeho výzkumu), kteří k 31. 12. 2015 byli evidováni na území ČR a nejsou to azylanti, byl 56 900, což je třetí nejvyšší počet cizinců u nás. Na prvním místě jsou Ukrajinci (105 tisíc) a na druhém místě Slováci (101 tisíc). Přičemž přímo ve Zlínském kraji je evidováno 8538 cizinců, což je něco přes 1,5% z celkového počtu cizinců. (Český statistický úřad. *Data – počet cizinců*)

Další skupinu tvoří imigranti, kteří u nás hledají azyl a ochranu, protože v jejich původní zemi mají obavy o svůj život nebo i život celé rodiny. Podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků je uprchlík ta osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodu příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem k uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti (Hladík, 2006, s. 58). Po příchodu do naší země má určitá práva, ale i povinnosti. Pokud projde v pořádku přijímacím a právním řízením, je mu přidělen status azylanta a získává tak trvalý pobyt na území ČR s národně-cizineckým režimem. Má práva a povinnosti stejně jako každý občan ČR, ale jeho pobyt se řídí Zákonem č.326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky (Trombík in Šišková, 2008, s. 70).

Dle ČSÚ bylo k 31. 12. 2015 u nás evidováno 2892 žadatelů o azyl, z toho necelou polovinu tvořily ženy. Nejvíce žádají o azyl Ukrajinci a Bělorusové a hned na třetím místě v počtu 313 žadatelů jsou obyvatelé Sýrie (z nich pouze jednu třetinu tvoří ženy). Velký počet tvoří

také obyvatelé Ruska a do prvních deseti nejčastějších žadatelů patří i imigranti z Afghánistánu a Iráku. (Český statistický úřad. *Cizinci v ČR – včetně azylantů*)

Migranti přicházejí do naší republiky s vírou a nadějí na lepší život a důstojnější životní podmínky. Nicméně po příchodu narážejí na různá úskalí, která pravděpodobně neočekávali. Snaží se udržet se ve své komunitě, která jim poskytuje potřebnou oporu a zároveň se musí v některých záležitostech přizpůsobovat majoritní společnosti, která z pochopitelných důvodů spíše preferuje jejich asimilaci ke kultuře hostitelské země. Narážejí hlavně na komunikační bariéry a to způsobuje jejich nesamostatnost v běžném životě. Psychologové označují tento stav jako akulturační stres (Průcha, 2004, s. 104). Přitom u imigrantů je důležitá hlavně jejich adaptace na nové prostředí, která často rozhoduje o přežití v majoritní společnosti. Aby adaptace mohla probíhat správně a byla zmírněna ona tíseň, kterou migranti prožívají, je důležité mít k tomu účelu dobře proškolené a vzdělané sociální pracovníky. Velkou roli zde také hraje způsob přijetí menšiny ze strany hostitelské země. Například u Vietnamců, kteří jsou naší populací mnohem lépe akceptováni, je i jejich integrace do naší společnosti méně komplikovaná, než například u muslimů, kteří se vyznačují vysokým stupněm kulturní distance. Dostáváme se tak do začarovaného kruhu, kdy na jedné straně se nechtějí tyto menšiny příliš asimilovat do nové kultury, zřejmě z obavy o vytrácení hodnot a tradic jejich kultury, na druhé straně jsou odsuzováni majoritní společností za svoje chování a jednání, protože je očekávána přizpůsobivost hostitelské zemi. A to přináší velké komplikace ve společném soužití. (Průcha, 2004, s. 97-106)

Uprchlíci mnohdy očekávají, že o ně bude co nejvíce postaráno, ale každá země se k tomuto problému staví trochu jinak. Postavení cizinců a uprchlíků se totiž především musí řídit podle platné legislativy. Jedná se hlavně o základní dokumenty: Listinu základních práv a svobod, Protokol týkající se právního postavení uprchlíků z roku 1967 (New Yorský protokol), Úmluvu o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (Ženevská konvence) a dále Zákon č.325/1999 Sb. o azylu a Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky. Celosvětově se problematikou uprchlíků zabývá Úřad Vysokého komisaře OSN, který byl založen v roce 1951 a má za úkol poskytovat podporu běžencům, uprchlíkům a lidem v tísní (Hladík, 2006, s. 57, 60, 61).

Cizinec, který je ubytován v některém z přijímacích nebo pobytových středisek na našem území má podle Zákona č. 325/1999 Sb. o azylu, § 81 mimo jiné nárok:

a) na bezplatné zajištění základního hygienického standardu,

- b) na zajištění stravy odpovídající zásadám správné výživy a zdravotnímu stavu cizince třikrát denně, v případě dětí do 18 let pětkrát denně,
- c) na lůžko a skříňku na uložení osobních věcí,
- d) přijímat návštěvy,
- e) přijímat balíčky a peníze,
- f) přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení,
- g) na nepřetržitý osmihodinový čas ke spánku,
- h) za podmínek stanovených v § 82 opustit pobytové středisko.

Migranti však mají někdy pocit, že jsou jim upírána některé práva, ale dodržovat normy daného státu je nutné. Nejlépe to asi vystihuje Gutmannová (in Hladík, 2006, s. 6), že v soužití v multikulturní společnosti jde především o rovnost všech lidí před zákonem, rovnost politickou, náboženskou i rasovou. Ministryně školství Kateřina Valachová také zdůrazňuje, že Česká republika je především sekulární stát, což znamená, že u nás pouze garantujeme svobodu vyznání, nikoli však, že poskytneme každému to, co potřebuje, aby mohl praktikovat své náboženství. Poukazuje na Listinu základních práv a svobod, ve které je jasně dán sekulární princip českého státu. Ta podle ní ve zkratce říká - „žádné státní náboženství, ale zaručená svoboda vyznání“ (MoneyMag, *Ministryně o islámu na českých školách*).

Záležitosti týkající se integrace cizinců do majoritní společnosti jsou velmi složité, a přestože jsou legislativně podloženy a dané určitými normami, stále existují problémy, na které se postupně naráží. Komplikace je možné snížit tím, že budeme pracovníky, kteří nejčastěji přicházejí do kontaktu s cizinci, imigranty, azylynty a příslušníky různých národností v rámci své pracovní profese, kvalitně připravovat na budoucí povolání v pomáhajících profesích prostřednictvím výuky na středních a vysokých školách. Také osvěta všeobecné veřejnosti by výrazně pomohla ve zmírnění negativních postojů, nicméně informace předávané z médií mívají často opačný efekt.

3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA JAKO PROCES

V naší zemi prozatím nejsme ještě tak zainteresováni do vzájemných konfrontací s mnoha různými menšinami nebo kulturami, jak je tomu například v západní Evropě, Anglii nebo na americkém kontinentu. Přesto se i v České republice v posledních letech výrazně změnila skladba populace a dnes se již běžně v každodenním životě setkáváme s příslušníky jiných menšin. Proto je stále více potřeba multikulturní výchovu začleňovat do výuky již od předškolního vzdělávání. A vzhledem k současně se vyvíjející situaci ve světě je stále více potřeba vzdělávat a vychovávat kvalitní odborníky pro práci v pomáhajících profesích, hlavně s ohledem na příliv imigrantů z jiných zemí.

3.1 Ukotvení multikulturní výchovy

Definice multikulturní výchovy existuje několik, pro úplnost uvádíme tu, kterou bychom našli v *Pedagogickém slovníku*: „Multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní.“ (Průcha, 1998, s. 123). Výstižná je také Průchova charakteristika interkulturního vzdělávání: „Interkulturní výchova a vzdělávání přispívají k vytváření respektujících vztahů mezi různými kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech.“ (Buriánek in Hladík, 2006, s. 25).

Jasně formulované celospolečenské zájmy jsou definovány v kurikulárních dokumentech: v tzv. Bílé knize, dále v „podřízených“ Rámcových vzdělávacích programech pro jednotlivé typy škol. Zde v průřezových tématech je přímo uvedena multikulturní výchova, která by se měla ve školách prolínat všemi vyučujícími předměty (Maňák in Gulová, 2004, s. 26). Vše zajišťuje Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020. Školskou legislativu tvoří Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které ve Školském zákoně ustanovuje vzdělávání bez diskriminace z důvodů rasových, barvy pleti, pohlaví, jazyka, víry a náboženství, národnosti nebo etnického a sociálního původu. Upravuje také vzdělávání příslušníků minoritních menšin na území České republiky (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání). Jedním z cílů vzdělávací soustavy v naší zemi je výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti (Šišková, 2008, s. 41).

Mezi obecné cíle multikulturní výchovy patří zejména předávání zajímavých informací o jiných kulturách ve vazbě na kulturu vlastní, výchova k toleranci a proti rasismu, zachycení

reálných procesů interakce různých kultur, umožnění porovnání a vytvoření vlastní identity sociální a kulturní ve vazbě na kritické myšlení (Šišková, 2008, s. 42).

Jak uvádí James A. Banks, tam kde má být efektivně vyučována multikulturní výchova, by měly být stanoveny pravidla, jakým způsobem tohoto docílit. Autor vymezuje tzv. multikulturní kritéria, kdy například zaměstnanci školy by měli reflektovat jiné etnika a národnostní skupiny s pozitivním přístupem k národnostně odlišným studentům. Dále je potřebná spolupráce s rodiči a současně participace rodičů na daných principech v multikulturním kontextu. V neposlední řadě je nutná správná strategie vyučujících při předávání informací během výuky a dobrá vybavenost školy materiálními pomůckami. To vše by mělo korespondovat s kurikulárními dokumenty (Banks, 2008, s. 112).

3.2 Možnosti výuky na školách

Na českých školách, kde je vychovávána a ovlivňována mladá nastupující generace, by měla být multikulturní výchově věnována opravdu patřičná pozornost. Legislativně je vše podloženo, jak jsme se uvedli v předchozí kapitole, nicméně realita bývá někdy komplikovaná. Většinou se na školách potýkají pedagogové s tím, jak mají správně multikulturní výchovu uchopit. Opět si zde dovolíme zmínit názor Jana Průchy, který ve své publikaci *Multikulturní výchova* upozorňuje na možný rozpor pedagogů ve výkladu multikulturní problematiky ve výuce. Přestože autor nabádá k pozitivnímu přístupu k otázce multikulturní výchovy, vyjadřuje obavu, o význam multikulturní výchovy ve školách. Jednak kvůli předsudkům, které si žáci, přes všechnu snahu učitelů, přebírají ze svého okolí, jednak z důvodu nedostatečné vzdělanosti a přípravy pedagogů na výuku multikulturality ve školách. Průcha správně podotýká, že předsudky mohou mít také učitelé a v programu přípravy pedagogů na jejich budoucí povolání není pro získávání interkulturní kompetence dostatek prostoru. Učitelé se pak logicky dostávají do rozporu, zda žákům sdělovat své osobní postoje, nebo přednášet oficiální stanoviska. V praxi to spíše vypadá tak, že učitelé se multikulturní otázce raději vyhýbají, aby se nedostali na „tenký led“. (Průcha, 2011, s. 237 – 252)

Nejprve je třeba si uvědomit, že výchova je spojena převážně s emocionální a axiologickou stránkou osobnosti, nicméně i racionální uvažování zde hraje svou roli. Jak uvádí Jaroslav Balvín, úkolem pedagoga je poskytnout vychovávanému co nejvíce informací, aby si dotyčný mohl sám utvořit obraz a vlastní názor. Protože dostatek vědomostí je důležitým pod-

kladem pro samostatný rozvoj žáka, pro jeho rozhodování a volbu správného řešení problému. Pokud vzdělávaný dostává komplexní obraz světa, strukturovaný do jednotlivých kultur, pak si rozšiřuje jak oblasti hodnotové, tak i vědomostní. (Balvín, 2012, s. 68). Otázkou je, jak se k problematice multikulturní výchovy bude stavět samotný pedagog. Ten může být buď plně v souladu s programem multikulturní výchovy, tak jak je mu předepsán legislativou, nebo může být spíše kritický k problematice předávání informací o jiných kulturách, většinou z důvodu předsudků, které má již silně zakořeněny a pak je jen na něm, zda se pokusí tyto kritické postoje potlačit, a nebo je sdělit prostřednictvím výuky svým žákům. Třetí variantou je seznámit žáky s oběma možnými stanovisky a dát jim možnost demokratické volby pro vlastní stanovisko (Průcha, 2006, s. 250, 251). Téma multikulturality je natolik citlivé, že i v rámci třídního kolektivu může vyvolat bouřlivé diskuse mezi žáky, zvláště u starších dětí a mladistvých. Správně vedená diskuse může být ale i přínosná, protože vede žáky k již zmíněnému tříbení názorů, utvoření si vlastního pohledu na dané téma a k respektování i odlišných stanovisek (Maňák in Gulová, 2004, s. 26).

Důležité pro pedagoga je správně zvolená vyučující metoda a také jeho informovanost a rozhled v dané oblasti kultury (s tím souvisí i nutnost neustálého dalšího vzdělávání pedagogů a motivace k sebevzdělávání). Velmi osvědčené jsou na školách tzv. projektové výuky, které žáky vedou ke kooperaci, spolupráci v kolektivu a samostatné činnosti. Také metody situační a inscenační jsou vhodné pro zakomponování multikulturních prvků do výukových bloků. Vedou zejména k hlubšímu uvědomění si rozdílných povahových rysů a projevů životního stylu mezi kulturami, specifčnosti interkulturní komunikace. V modelových situacích se lépe žáci vžijí do situace příslušníka jiné národnosti či kultury, který je v postavení menšinové společnosti nebo se ocitne jako cizinec v nové zemi. A zároveň i pomůže vychovávanému si uvědomit prvky kultury vlastní, identifikovat se a ztotožnit se s vlastním národem. Cílem multikulturní výchovy je totiž poznání, vzájemná úcta a tolerance k jiným kulturám, ale i ke kultuře, ve které člověk žije.

4 MULTIKULTURNÍ KOMPETENCE JAKO VÝSLEDEK

Po absolvování humanitního oboru na vysoké škole by měl každý student disponovat multikulturními kompetencemi. K tomu by měla napomáhat jednak multikulturní výchova, ale také filozofie výchovy se svým axiologickým přístupem, tj. osvojováním si hodnot jiné kultury (Balvín, 2012, s. 10).

4.1 Pomáhající profese

Multikulturní kompetence by měl mít každý člověk. Očekává se, že rostoucí úroveň kompetencí je přímo úměrná vyššímu dosaženému vzdělání. U některých profesí jsou multikulturní kompetence přímo vyžadovány. Jedná se zejména o profese v oblasti pedagogické, zdravotnické, sociální a psychologické, tedy tzv. pomáhající profese. Zde se předpokládá, že postoje těchto pracovníků budou bez jakýchkoliv předsudků a komunikativních bariér vůči jiným národnostním menšinám a etnikům. Proto je třeba již při studiu této profese na vysoké škole studenty připravovat a správně vést k získání těchto dovedností a schopností, aby byli připraveni pro praxi.

Jak uvádí Jakub Hladík ve své knize Multikulturní kompetence studentů pomáhajících profesí (Hladík, 2014, s. 18), je multikulturní kompetence v pomáhajících profesích výrazem určitého etického standardu, jelikož se odráží na efektivitě práce s klientem. Autor dále popisuje dvě typologie modelů multikulturní kompetence, a to **poradenské a komunikační paradigma**. U poradenského paradigmatu rozlišuje dále tři skupiny modelů (Gamst, Liang & Der-Karabetian in Hladík, 2014, s. 20-22):

- osobnostně orientované modely, které zdůrazňují osobní atributy, tj. znalosti, schopnosti a dovednosti potřebné pro práci s klienty
- dovednostně orientované modely, které vycházejí z názoru, že se jedná o určitý způsob strategie používaný pracovníky v „léčebném“ významu pro klienta
- procesně orientované modely, které se zaměřují na faktory přímo ovlivňující interakci pracovníka a klienta

V komunikačním paradigmatu hraje dominantní roli komunikace s klientem, který je příslušníkem jiné kultury. Zde autor uvádí pět skupin modelů (Spitzberg a Chagnon in Hladík, 2014, s. 24-29):

- kompoziční modely, které zahrnují výčet vhodných dovedností směřujících k efektivní práci a komunikaci v multikulturním prostředí v předepsané formě. Nespecifikuje však žádné vztahy, takže je spíše vhodný pro definici základních pracovních rámců.

- koorientační modely, které slouží ke zlepšování interkulturní komunikace v mezinárodním kontextu

- rozvojové modely, které specifikují vývoj multikulturních kompetencí, resp. jak by se měly vyvíjet v čase. Důraz je kladen na stupňovitost a hierarchii.

- adaptační modely se orientují na větší interakci a vzájemnou souvislost mezi těmito interakcemi. Adaptace je zde považována za klíčovou.

- kauzálně procesní modely, které se zaměřují na jednotlivé vztahy mezi složkami modelu a lze je snadno testovat, jejich vývoj je tedy spíše založen na empirickém zkoumání.

V poradenském paradigmatu je uplatňován tzv. trojsložkový model, který vychází z toho, že poradce má určitý postoj ke klientovi a uvědomuje si i to, jak tento postoj může ovlivňovat jeho jednání a chování vůči němu. Dále musí disponovat kvalitními znalostmi z oblasti legislativy, musí znát bariéry, na které by mohl klient při jednáních narazit. Musí být obeznámen dobře s kulturou svého klienta, měl by znát dokonale sociopolitický systém a jednotlivé principy užívané v poradenství (Hladík, 2014, s. 21). Ideálně by měl také znát jazyk klienta, což však nelze vždy realizovat. V takovém případě je využíváno služeb tlumočnicka.

V komunikačním paradigmatu je velký důraz kladen také na znalosti, dovednosti a postoje, ale klíčovou roli zde hraje právě komunikační proces. Pracovník by měl aktivně rozvíjet kognitivní oblast, interpersonální i intrapersonální vazby, což znamená aktivně vyhledávat interakci a budovat si vztahy s minoritami, uvědomovat si vlastní i cizí kulturu a mít nadhled v jejich posuzování (Hladík, 2014, s. 25, 26). V podstatě musí na odlišnou kulturu nahlížet z pohledu kulturního pluralismu. A musí si být vědom interkulturních komunikačních bariér, které mohou vést k nepochopením a mnohdy i ke konfliktům. Nejde totiž pouze o to zvládnout a naučit se cizí jazyk, ale také o posturiku, mimiku, haptiku i gestiku, která komunikaci vždy provází. Jde tedy o celkové globální pochopení kulturních specifík a návyků, se kterou pracovník přichází do kontaktu. Jak uvádí Průcha (2004): „lidé sice mohou zvládnout cizí jazyk, ale přesto nepochopí kulturu národa či etnika s ním spjaté“. Komunikace je totiž spjata nejen s použitím jazyka, ale i s danými konvencemi a rituály, které ke každé kultuře patří a vždy doprovázejí sociální styky (Průcha, 2004, s. 149, 150). Problémy může způsobit například usmívání, obejmutí na veřejnosti, oslovení, podávání rukou i kývání hlavou.

Například ve vietnamské kultuře pokud při úředním jednání zkřížíte ruce na prsa, je to pokládáno za znak rozčilení a nesouhlasné gesto vůči projednávané záležitosti. Také ruce v bok znamenají naštvání a nesouhlas. Při úředním jednání si běžně vietnamští obchodníci vyměňují dárky. Pozor na přehození nohy přes nohu. Směr přehozené nohy určuje, zda v diskuzi hodláte pokračovat, či si přejete skončit. A pokud vám při jednání partner cokoli podává, děje se tak oběma rukama, protože tím dává najevo úctu vůči vaší osobě. (Mullerová in Šišková, 2008, s. 142, 143).

Multikulturní kompetence jsou tedy u pracovníků pomáhajících profesí klíčové. Studenti po absolvování interkulturního vzdělávání by měli být zdokonaleni v oblasti kognitivní, dovednostní i postojevé. Buriánek (in Hladík, 2006) uvádí tyto důležité kompetence, kterým by se měl naučit každý student v rámci studia na humanitní vysoké škole:

- porozumět historii vlastní kultury i cizích kultur
- vědět, jak sociokulturní zázemí posiluje nebo omezuje identitu člověka
- schopnost rozeznat a kriticky hodnotit různé aspekty a odlišnosti sociokulturních vzorců
- znát psychické, fyzické a společenské potřeby všech lidí a způsoby, kterými se lidská společnost vztahují k těmto potřebám
- přispívat k nekonfliktnímu soužití různých sociokulturních skupin
- dokázat čelit nejrůznějším projevům diskriminace a intolerance
- respektovat různé aspekty a projevy odlišných kultur
- aktivně se zapojovat do potírání projevů intolerance a diskriminace
- podílet se na spravedlivém a přiměřeném řešení konfliktů vzniklých na základě sociokulturních odlišností

V praxi je však někdy obtížné skloubit všechna tato pravidla a zásady, kterými by se měl každý sociální pracovník řídit. Je mnoho dalších činitelů, které mohou integraci minorit a práci s nimi značně ovlivňovat. Nicméně zachování etiky, vzájemné úcty, empatie, respekt, tolerance a komunikace bez předsudků a stereotypů by měly být jakýmsi základem pro každého jedince pracujícího v pomáhajících profesích.

4.2 Axiologický přístup

S pojmem axiologické pojetí se často setkáváme ve spojení kultury a antropologie. Jedná se vlastně o hodnotové pojetí, o uznávání hodnot v dané kultuře. Východiskem této koncepce je kategorický imperativ Immanuela Kanta (1724-1804), který má základ v mravním jednání. O axiologickém pojetí se zmiňuje i Jaroslav Balvín ve spojení s multikulturní výchovou. Klade důraz nejen na poznávání jednotlivých kultur, ale také na axiologii, která je součástí filozofie výchovy (Balvín, 2012, s. 10). A ta také hraje podstatnou roli v získávání multikulturních kompetencí studentů pro budoucí praxi. Studenti by měli při výkonu své profese jednat právě podle principu morálky a uvědomování si hodnot každého člověka. Především lidský přístup vede k pozitivním výsledkům ve vztazích a v budování vazeb.

Častou chybou pedagogů právě bývá, že přistupují k výchově žáka s odlišnou národností stereotypním způsobem, podle předem prostudovaných manuálů, doporučení a příruček. Jenže ne vždy se tento přístup osvědčí.

Například na výzkumu Markéty Levínské je ukázáno, jak respekt a úcta dokáže hrát důležitou pozitivní roli ve vzdělávání dětí. Zde konkrétně autorka uvádí tento přístup na příkladu romské matky, která pracuje jako terénní sociální pracovnice a která dokáže svým přístupem motivovat svoje děti, aby setrvaly ve škole a dál se vzdělávaly. Zároveň dokáže v komunikaci s učitelem vytvořit situaci vzájemného respektu a úcty, která zapadá do kontextu socializace romské rodiny. Dle autorky jsou právě respekt a úcta v oblasti vzdělávání v České republice podceňovány, a přestože humanizace je považována za klíčový princip, není v něm respekt k druhému člověku samozřejmostí (Levínská in Bittnerová, 2013, s. 128).

V dnešní době volného cestování, příchodů cizinců a imigrantů do jiných zemí s rozdílnou kulturou, se učitelé i žáci minoritního obyvatelstva stále více musejí umět přizpůsobovat této situaci. Příkladně vycházejí vstříc například menšinovým skupinám obyvatel v severských zemích jako je Norsko, Švédsko a Finsko v otázce vzdělávání jejich dětí. V těchto zemích vidí výhodu v bilingvních schopnostech vychovávané generace, takže podporují výuku jak mateřského jazyka, tak jazyka majoritní společnosti a zároveň respektují kulturu menšin. A to nemluvě o úsilí, které musí být vynaloženo na vzdělávání pedagogů. I když například v Nizozemsku se opět ukazuje, že muslimové, kteří zde tvoří v současné době nejpočetnější skupinu etnické minority, mají velmi rozdílný postoj ke vzdělávání, než jak jim ho umožňuje legislativa (Průcha, 2011). Tady bychom si dovolili nastínit podobnost s romskou menšinou

v naší zemi – nepřizpůsobivost vůči majoritní společnosti přes všechny výhody, které jsou jim nabízeny. Zároveň se potvrzuje síla kulturních vzorců a mentality daného národa.

5 SOUŽITÍ V ČESKÉ MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI

Soužití s jinými národnostními skupinami je velmi citlivá záležitost. Na jedné straně se v demokratické společnosti očekává, že každý občan má právo žít ve svobodě, na straně druhé je však třeba tolerance, úcty a respektu k jinému člověku, což občas vyžaduje i určitá omezení s ohledem na druhé.

5.1 Romové

O soužití s Romy, které je hodně diskutabilní, bylo již napsáno hodně knih a realizováno hodně výzkumů. Pravděpodobně i proto, že se jedná o značně specifickou etnickou skupinu. Odhadem žije v západní Evropě asi 1,5 milionů Romů a ve východní Evropě přes 3 miliony. V naší republice se jedná o početně nejvýznamnější etnickou menšinu (Navrátil, 2003, s. 11). A přesto, že na našem území pobývají již několik staletí, jsou pro naprostou většinu obyvatel neznámí, i když by si možná tato většina mohla myslet, že o Romech ví vlastně vše podstatné (a to převažují úsudky v negativním smyslu). Jedná se však o klasický projev nálepkování a stereotypního uvažování. Většinová společnost bude tvrdit, že kdyby Romové nezpůsobovali problémy, pak by bylo vše v pořádku (Navrátil, 2003, s. 11). Konflikty a nepochopení mezi neromskou majoritou a romskou minoritou vyplývají nejprve z absence kompetencí, nejčastěji v oblasti komunikace, která se silně projeví při nástupu povinné školní docházky. Dále v oblasti vlastních kulturních rozdílů, související převážně se socializací v romské rodině. A poslední rovinou konfliktu je tzv. distance, což je zvláštní tendence romských příslušníků opovrhovat jak gádži (tj. neromskou majoritou), tak i ostatními skupinami Romů, které bývají nejčastěji posuzovány jako všelijak „nečisté“. Motiv nečistoty bývá vůbec velmi často spojován s určitým způsobem hierarchizace u Romů (Doubek in Bittnerová, 2013, s. 20).

Jenže vše má dvě strany mince. Když zájemce o romskou kulturu a jejich způsob života pronikne více do této problematiky, pak pochopí spoustu nejasností, které provází soužití v majoritní společnosti.

Velkým problémem je naprostá neznalost rozdílů mezi romskými etnickými skupinami. Na území České republiky žijí slovenští Romové, olášští Romové a původní moravští Romové a tyto skupiny mají každá svoje tradice, zvyky, hodnoty a dokonce i jazyk. Tyto subetnika se navzájem téměř nestýkají a proto je velmi nepřesné všechny Romy označovat a hlavně hodnotit souhrnně. (Hladík, 2006, s. 42). Například podobné rozdíly bychom mohli najít i

v majoritní společnosti, třeba mezi Valachy, obyvateli Slovácka a Hanácka. Přesto si níže dovolíme z důvodu zjednodušení této kapitoly obecné vyjádření nad příslušníky romského etnika, ale jsme si vědomi této nepřesnosti.

Indický původ Romů nám dává vysvětlit jednak jejich vnější vzhled a jednak jejich životní nadsled a filozofii. Sice bychom mohli namítnout, že doba se již změnila od chvíle, kdy romští předci opustili indický kontinent. Ale stejně, jako si v jiných kulturách předávají své tradice z generace na generaci, tak i dnešní Romové vycházejí stále z toho, co se naučili od svých předchůdců. Navíc u romské kultury je právě jedním ze základních kulturních znaků ctít své předky a jejich moudra, která předávají mladším potomkům. Romové nekladou až takový důraz na čistotu svých domovů a na vzdělání u svých dětí, protože v životních podmínkách, ze kterých vyšli, nic podobného nebylo důležité a nikdo jim nepředal jinou zkušenost (Sekyt in Šišková, 2008, s. 123). Opět bychom mohli namítnout, že přece již dlouho žijí v majoritní společnosti, od které by si mohli vzít „příklad“ a převzít některé prvky ve způsobu chování a uvažování. Jenže Romové byli touto majoritní společností stereotypně negativně posuzováni a odmítáni několik století, tak proč by se měli od nich něčemu učit? Výsledkem je, že se semknuli ve své komunitě, tak jak by to udělala každá jiná skupina lidí, a že si drží od majority odstup, protože jí po historických zkušenostech již málo důvěřují. Jen pro upřesnění historických souvislostí – do Evropy Romové přicházeli pokojně a byli přijímáni i na šlechtických a panovnických dvorech pro své neobvyklé umění, exotický původ, zajímavé historky, schopnosti léčitelství a předvídaní, krásnou hudbu, šperky a oděvy. Nicméně brzy byli církví obviněni z vyzvědačství a dalších nepohodlných činů a stali se z nich pronásledovaní a utlačovaní psanci. Restriktivní postoj k Romům dokazují i některé písemné vyhlášky a nařízení už z doby vlády Leopolda I., z doby první republiky a nejhorší za 2.světové války, kdy většina Romů končila v koncentračních táborech. (Hladík, 2006, s. 43, 44)

Přestože se postoj k Romům dnes již výrazně změnil, stále narážíme vzájemně na bariéry, které neumožňují romskému etniku žít spokojený a bezproblémový život. Pro většinu obyvatel jsou způsob života Romů a jejich kultura natolik nesrozumitelné, že ve výsledku jsou vzájemné vztahy stále velmi chladné (Navrátil, 2003, s. 11). Nelze tedy považovat obtíže v soužití s Romy za jednostranné, ale nedostatky musíme hledat, a také odstraňovat, ve vzájemném soužití na obou stranách.

5.2 Vietnamci

Pro Vietnamce v naší zemi také platí, stejně jako pro Romy, že jsou spíše uzavření a izolováni ve své komunitě, i když to nemusí být navenek tak patrné. Je to dáno kulturní odlišností, neznalostí vietnamských kulturních prvků ze strany většinové společnosti a hlavně jazykovou bariérou (Hladík, 2006, s. 49). Příslušníci vietnamské národnosti k nám začali přicházet v 50. letech minulého století, kdy v rámci diplomatických vztahů mezi ČSR a VDR byla podepsána Dohoda o hospodářské a vědecko-technické spolupráci. Vietnamští občané přijížděli do naší republiky za vzděláním ekonomického a technického směru a také za pracovními zkušenostmi v oblasti strojírenství a průmyslu. V 80. letech bylo v ČSSR zhruba 27 tisíc Vietnamců, nicméně po roce 1989, kdy se změnil politický režim, se jejich počet začal snižovat a byli hromadně posíláni zpět do své vlasti. Většina z nich využila možnosti začít u nás podnikat a tímto se do povědomí českých obyvatel dostali coby prodejci na tržnicích. Jako schopní obchodníci se projevovali ještě před revolucí v roce 1989 a jako výborní studenti dosahovali velmi dobrých výsledků i na vysokých školách během studia (Šišková, 2008, s. 138). Není tedy překvapující, že jejich snaživost a pracovitost se projevila i v běžném životě při začleňování do majoritní společnosti. Jejich jediným cílem u nás totiž bylo, a stále je, vydělat dostatek finančních prostředků k obživě příbuzných v jejich rodné vlasti (Hladík, 2006, s. 49). Někteří Vietnamci navázali u nás také partnerství a manželství. Děti z těchto vztahů, které se již narodily v naší republice, nemají většinou o vietnamské kultuře mnoho informací a mají často problém s kulturní identitou. Vypadají sice jako Asiaté, ale chovají se a mluví naprosto plynule jako Češi.

Většina problému v soužití s vietnamskou minoritou pramení právě z nepochopení ze strany majority kvůli nedostatečné informovanosti, stejně jako u Romů. I když nutno dodat, že vietnamská populace je již v naší zemi v podstatě úspěšně zaintegrována. Důležité je předcházet některým nedorozuměním a mylným výkladům. Například pokud se Vietnamec na nás při komunikaci usmívá, můžeme nabýt dojmu, že všemu rozumí, ale on tím dává najevo nejistotu a naopak nepochopení toho, co mu sdělujeme (Šišková, 2006, s. 141). Ve vietnamské kultuře kladou velký důraz na rodinu a dobré vztahy, proto mají tendenci se vyptávat i na rodinu těch ostatních. Důležité je pro ně také vzdělání. To má pravděpodobně souvislost s faktem, že když k nám přicházeli za účelem studia na vysoké škole, vyžadovaly se od nich výborné studijní výsledky, jinak hrozilo, že budou posláni zpět do své země. Ze strany vietnamské vlády to bylo hodnoceno jako špatná reprezentace své vlasti (Šišková, 2008, s. 137).

Jejich nekonfliktní a vstřícná povaha, snaživost a vůle na sobě pracovat přispěla k lepším vztahům s většinovou společností. Jistou komplikací je snad jen jazyková bariéra, ale u spousty dětí, které se narodily v České republice, bychom kromě fyzického vzhledu jen těžko mohli hledat výrazné kulturní rozdíly.

5.3 Muslimové

Specifickou a dnes velmi diskutovanou menšinou jsou muslimové. Za muslima je považován ten člověk, který vyznává islámské náboženství (po křesťanství druhé nejrozšířenější náboženství na světě), jedná se tedy o menšinu nábožensky vyhraněnou.

Nejvíce jsou diskuse spojovány právě s vlnou imigrantů, kteří přicházejí ve stále větším počtu do západních evropských zemí. Ovšem dle Diany Eck, profesorky na Harvardské univerzitě, je v posledních letech zaznamenáván příliv příznivců islámského náboženství ve Spojených státech stejně rychle, jako v některých částech Evropy (Eck in Banks, 2008, s. 10). V naší zemi se s problémem islámských migrantů prozatím tolik nepotýkáme, nicméně v okolních evropských zemích jako je Německo, Francie, Itálie, Nizozemsko nebo Velká Británie mají v současné době velké problémy s narůstajícím počtem příslušníků islámského vyznání. Země Evropská unie se brání nekontrolovanému přistěhovalectví, přesto počet muslimů roste přirozeným vývojem, jelikož vykazují až třikrát vyšší porodnost než ostatní evropská populace (Kropáček in Šišková, 2008, s. 151). Majoritní společnost se netají se svými obavami, co může tato migrační vlna pro Evropu znamenat. Často jsou tyto obavy ještě podporovány masmediálně a ke zmírnění vyhocené situace nepřispívají ani teroristické útoky, ke kterým se ve většině případů „ochotně“ hlásí příslušníci Islámského státu. Objevují se i spekulace a varovné konspirační teorie o hrozícím zániku západní civilizace (Kuras, 2015).

Za této situace je opravdu velmi obtížné jakkoliv vysvětlovat příslušníkům většinové společnosti zásady multikulturního soužití a přijetí muslimů bez jakýchkoliv předsudků. Pokud jsme si u Romů nastínili jako jeden z důvodů problematického soužití nepochopení jejich kultury ze strany majoritní společnosti, pak u muslimů to platí ještě více. A stejně jako Romové jsou i muslimové souhrnně „škatulkováni“ pod obecné a jednoznačné úsudky podléhající stereotypnímu uvažování. Na rozdíl od Romů však máme o muslimech dostatek historických záznamů potřebných ke studiu jejich kulturního dědictví.

Nejprve si musíme specifikovat muslimskou menšinu geograficky. Většinou je takto označováno obyvatelstvo Blízkého a Středního východu (tzv. státy „na východ od Suez“, tedy Střední východ a severní Afrika). Patří sem tedy mimo jiné státy například Afganistán, Írán, Somálsko, Pákistán nebo Saudská Arábie jako Islámské státy. Také Turecko a bývalé země SSSR jako sekulární státy, dále Alžírsko, Bangladěš, Egypt, Irák, Kuvajt, Tunisko nebo Spojené arabské emiráty coby státy s islámským náboženstvím a nepřesně nábožensky specifikované jako je například Sýrie nebo Libanon. Největším společným znakem těchto států je právě silný vliv islámu a jeho tradic. Rozdílnost lze spatřovat například v jazyce – Arabové mají semitský základ, Íránci hovoří persky, což je indoevropský jazyk a zase jiné země používají turečtinu, což je jazyk příbuzný maďarštině. Rozhodně si musíme uvědomit, že Arab a muslim není totéž, většina muslimů nepatří etnicky k Arabům a část Arabů vyznává dokonce křesťanství, které bylo v těchto zemích rozšířeno ještě před příchodem islámu, a tudíž je některé menšiny vyznávají dodnes (např. v Libanonu, Sýrii nebo Iráku) (Kropáček in Šišková, 2008, s. 146 – 149). I postavení muslimských žen je jiné v každé zemi, odvíjí se od sociální situace rodiny, zda žije ve městě nebo na vesnici a také jakého je vyznání. Islám totiž, podobně jako křesťanství, není jednotné náboženství (Frouzová, 2005, s. 7, 8).

Zvláštní pozornost je dnes věnována skupinám muslimů žijícím v Evropě, kdy jen v zemích Evropské unie žije více jak 15 milionů tohoto náboženského etnika. Mnozí muslimové druhé a třetí generace však bohužel žijí v nevhodných podmínkách, sdružují se do ghett, nemají možnost vhodného zaměstnání a odmítají se přizpůsobit evropskému způsobu života. Velmi kontroverzní je poslední dobou například otázka zahalování muslimských žen do šátku (hidžábu). Na jednu stranu je toto velmi problematické například ve školství při výuce některých předmětů, na stranu druhou se ale jedná o vyjádření vlastní kulturní sounáležitosti, na což mají podle zákona právo. Důležité však je, zda plyne toto zahalování u žen z vlastního přesvědčení nebo jsou k tomu donucovány. Dnešní islám totiž stále klade důraz na přísnou morálku ve vztazích mezi ženami a muži, zapovídá předmanželský sex a ženám přikazuje zahalování jako výraz cudnosti. Zjednodušeně řečeno, muslimové by měli dodržovat přísný mravní kodex s následky v podobě krutých trestů (Kropáček in Šišková, 2008, s. 151).

Klíčem k lepší situaci bez předsudečného jednání většinové společnosti je například kladení důrazu na skutečnost, že sklony v terorismu má jen malá část vyhraněných muslimů, ale většina z nich si přeje klidně soužití ve společnosti, která k nim bude přívětivá. Tato skupina terorismus odsuzuje a vidí v něm urážku své poctivé víry (Kropáček in Šišková, 2008, s.

151). Také muslimové, stejně jako Romové nebo Vietnamci, kladou velký důraz na početnou rodinu, která drží pospolu. Vazby mezi rodinnými členy jsou silné a i v případě, že má muž více žen, tak všechny ctí a musí je finančně zabezpečit.

Zkušenosti s muslimskou menšinou popisuje Ladislav Lenovský v publikaci *Etnické komunity: Kontinuita kulturní reprodukce*. Popisuje zde zkušenosti obyvatel lázeňského města Piešťany s arabskou klientelou. Od 70. let, kdy začali Arabové dojíždět do lázní z léčebných důvodů, zažili místní obyvatelé „kulturní šok“. „Takmer okamžitě sa potvrdili už existujúce, alebo vznikli nové predsudky a stereotypy o Araboch: Arabi sú špinaví; nemorálni (polygamia, sexturismus, pitie alkoholu aj napriek náboženskému zákazu); nebezpeční; nevychovaní; neporiadni; stále nespokojní s cenami a zjednávajúci; absolútne nedoveryhodní a falšní....V Piešťanoch sa zaujal odmietavý postoj k zmiešaným manželstvám, prípadne nemanželským deťom. Ak dcéra ostala tehotná s Arabom, bola to amoralita a hanba pre celú jej rodinu.“ (Lenovský in Bittnerová a Moravcová, 2012, s. 26, 27). Pravdou je, že arabská klientela je v Piešťanech stále více rozšířená, přispívá tak díky turistickému ruchu k ekonomickému rozvoji města a představuje zajímavý podnikatelský potenciál. Některé postoje a stereotypy se změnily díky získaným informacím o jejich kultuře. Jak Lenovský dále uvádí, v dnešní době se už vytváří i přátelské vazby mezi některými zaměstnanci hotelových a privátních komplexů. Do lázní už dojíždí i mladá arabská klientela z jiných důvodů než léčebných, jde především o zábavu, nákupy a poznávání evropské kultury. Někteří Arabové se zde i natrvalo usadili, jedná se především o vysokoškolsky vzdělané podnikatele, jejichž cílem je především klidně žít se svými rodinami ve stabilní Evropě. Smíšené manželství už není automaticky odsuzováno, arabský muž nemusí být vždy terorista nebo fundamentalista, arabská žena nemusí být násilně zahalená služka a rodička potomků. Naopak muslimské ženy jsou většinou vzdělané a moderní, jen si nedokáží představit, že by se na veřejnosti ukázali bez šátku na hlavě nebo v krátké sukni. Místní obyvatelé si uvědomují odlišnost jejich kultury, jejich jiné hygienické návyky, polygamie se mění na tradiční rodinný systém s vlastními pravidly, kde může být přítomná i láska, tolerance a rovnocennost. (Lenovský in Bittnerová a Moravcová, 2012, s. 30-33). Na závěr tedy dodejme, že bychom neměli zapomínat na fakt, že i islámské náboženství pro nás může být v některých bodech i obohacující a muslimskou kulturu lze opravdu docenit, až o ni projevíme zájem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 METODOLOGIE VÝZKUMU

V následujících kapitolách si popíšeme, jak jsme přistupovali k našemu výzkumu, který jsme realizovali během října, listopadu a prosince roku 2016 na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně prostřednictvím dotazníkového šetření u studentů v kombinované formě studia. V návaznosti na současnou aktuální situaci jsme se dotazovali na postoje studentů k muslimské, romské a vietnamské menšině.

6.1 Výzkumný problém

Co se týká vybraných menšin, pak jsme se pro náš výzkum zaměřili konkrétně na romskou, vietnamskou a muslimskou, jelikož tyto menšiny jsou veřejností jedny z nejčastěji diskutovaných. Primárně jsme si kladli za cíl srovnat postoje k romské, vietnamské a muslimské menšině studentů tzv. pomáhajících profesí a studentů s jiným (převážně technickým) studijním oborem. Kombinovanou formu studia jsme zvolili záměrně, abychom zajistili, že většina respondentů jsou zároveň v roli rodiče a dokáží si tak věrohodněji představit situaci, kdy by se jejich dítě přátelilo s dítětem jiné národnostní menšiny. Dále jsme se zaměřili na srovnání těchto postojů z pohledu rodiče, jehož dítě by mělo přátelskou vazbu s dítětem jiné národnosti (romské, vietnamské nebo muslimské). Tyto postoje jsme pak vyhodnocovali pouze u studentů pomáhajících profesí. Vycházeli jsme z předpokladu, že studenti pomáhajících profesí by neměli mít rozdílné postoje k menšinám ani v roli rodiče. Během studia by měli dosáhnout určité úrovně multikulturní kompetence a měli by být zbaveni předsudků, a to i v případě, že se jich téma národnostních menšin může dotýkat osobně prostřednictvím jejich vlastních dětí.

Výzkum probíhal mezi studenty s kombinovanou formou studia Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně na vybraných fakultách (výběr popisujeme dále v samostatné kapitole). Jak už jsme uvedli, u kombinované formy studia předpokládáme, že většina těchto studentů již plní rodičovskou roli. Tento předpoklad je právě důležitý ke zkoumání jednoho z dílčích cílů, které jsme si v rámci naší práce stanovili. Data byla sesbírána formou kvantitativního výzkumu prostřednictvím námi sestaveného dotazníku. Na začátku výzkumu jsme zformulovali výzkumné otázky a stanovili hypotézy. Po provedení dotazníkového šetření došlo ke zpracování a vyhodnocení dat prostřednictvím programů MSSQL 2016 a IBM SPSS Statistics (Statistical Package for Social Sciences). Předpoklady stanovené v hypotézách byly potvrzeny nebo vyvráceny na základě vyhodnocení příslušných statistických testů.

Pro náš výzkum jsme si tedy stanovili tyto výzkumné otázky:

1. Jaký je rozdíl v postojích na vybrané menšiny (romskou, vietnamskou a muslimskou) v závislosti na studovaném oboru UTB u kombinované formy studia?
2. Existují rozdíly v postojích na romskou, vietnamskou a muslimskou menšinu u studentů pomáhajících profesí v případě kdy vlastní dítě participuje na přátelském vztahu s příslušníkem této menšiny?
3. Jaký je postoj studentů pomáhajících profesí k romské menšině?
4. Jaký je postoj studentů pomáhajících profesí k vietnamské menšině?
5. Jaký je postoj studentů pomáhajících profesí k muslimské menšině?

K výzkumné otázce číslo 1 jsme si zformulovali 3 hypotézy H1, H2 a H3 (viz. Kapitola Hypotézy). V hypotézách jsme určili závisle proměnnou *postoj studentů* (metrická, poměrová), kde jsme stanovili průměrnou hodnotu škál u všech položek týkajících se dané menšiny a nezávisle proměnnou *studovaný obor* (kategoriální, nominální), kterou jsme si rozdělili na dvě kategorie: studenti FHS a studenti ostatních dotazovaných fakult. K vyhodnocení dat jsme použili Studentův t-Test.

K výzkumné otázce číslo 2 jsme opět stanovili 3 hypotézy H4, H5 a H6. Přičemž pro vyhodnocení jsme použili pouze dotazníky těch respondentů, kteří označili, že jsou studenti Fakulty humanitních studií a zároveň mají děti. Pro vyhodnocení jsme použili Párový t-Test, jelikož jsme chtěli zjistit, zda mezi postoji v tabulce č. 1 v dotazníku (mapující obecné postoje) a tabulce č. 2 (postoje z pohledu osobní zainteresovanosti v roli rodiče) není statisticky významný rozdíl.

U výzkumných otázek 3, 4 a 5 se jedná o popisné výzkumné otázky, takže jsme nestanovovali hypotézy. Z dotazníkových položek jsme zjistili četnosti jednotlivých odpovědí a tyto jsme graficky znázornili ve sloupcovém grafu. Také jsme spočítali aritmetický průměr, modus a medián pro každou konkrétní menšinu. Stanovili jsme minimální a maximální hodnotu. Výsledné postoje studentů jsme slovně popsali.

6.2 Cíle výzkumu

Prvotním cílem výzkumu bylo zjistit u studentů UTB v kombinované formě studia zda existují významné názorové rozdíly na některé menšiny.

Díličními cíli výzkumu pak bylo:

- zjistit zda existují rozdíly v postojích na romskou, vietnamskou a muslimskou menšinu vzhledem ke studovanému oboru
- zjistit zda existují rozdíly v postojích na romskou, vietnamskou a muslimskou menšinu u studentů pomáhajících profesí v případě kdy vlastní dítě participuje na přátelském vztahu s příslušníkem této menšiny.
- zjistit zda se liší názory na jednotlivé vybrané menšiny a srovnání těchto názorů

6.3 Hypotézy

Na základě výše uvedených výzkumných otázek jsme formulovali tyto hypotézy:

H1: Předpokládáme, že existují rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a ostatních studovaných oborů UTB na romskou menšinu.

H2: Předpokládáme, že existují rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a ostatních studovaných oborů UTB na vietnamskou menšinu.

H3: Předpokládáme, že existují rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a ostatních studovaných oborů UTB na muslimskou menšinu.

H4: Předpokládáme, že existují rozdílné postoje studentů pomáhajících profesí v obecném pohledu na romskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

H5: Předpokládáme, že existují rozdílné postoje studentů pomáhajících profesí v obecném pohledu na vietnamskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

H6: Předpokládáme, že existují rozdílné postoje studentů pomáhajících profesí v obecném pohledu na muslimskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

6.4 Výzkumný soubor a způsob výběru

Základní soubor pro náš výzkum tvořili studenti Univerzity Tomáše Bati studující kombinovanou formu studia. V době realizace výzkumu byla k dispozici poslední výroční zpráva z roku 2015 o činnosti UTB ve Zlíně a podle této zprávy studovalo na šesti fakultách ke dni 31. 12. 2015 celkem 3663 studentů v kombinované formě studia (Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. *Výroční zpráva o činnosti UTB ve Zlíně za rok 2015*).

Tab. 2 Počet studentů na fakultách v základním souboru

	Název studijního oboru	počet studentů
FHS	Fakulta humanitních studií	1233
FT	Fakulta technologická	731
FMK	Fakulta multimediálních komunikací	206
FAI	Fakulta aplikované informatiky	503
FAME	Fakulta managementu a ekonomiky	706
FLKR	Fakulta logistiky a krizového řízení	284
	CELKEM	3663

Dále jsme se dotázali na studijním oddělení Fakulty humanitních studií pro podrobnější údaje o počtech studentů, kteří se studiem připravují na působení v pomáhajících profesích a přehled uvádíme v následující tabulce (data platná k 1. 10. 2016) :

Tab. 3 Přehled studijních oborů pomáhajících profesí v základním souboru

Název studijního oboru	Charakteristika	počet studentů
Všeobecná sestra KS	Bakalářský stud. program	138
Zdravotně sociální pracovník KS	Bakalářský stud. program	50
Sociální pedagogika KS	Bakalářský stud. program	280
Učitelství pro mateřské školy KS	Bakalářský stud. program	75
Učitelství odborných předmětů pro SŠ	Bakalářský stud. program	39
Andragogika v profilaci na řízení lidských zdrojů v neziskové sféře	Bakalářský stud. program	116
Sociální pedagogika	Navazující magisterský studijní program	315
Pedagogika předškolního věku KS	Navazující magisterský studijní program	27
<u>Pedagogika</u>	Doktorský studijní program	7
CELKEM		1047

Pro výběr výzkumného souboru jsme zvolili vícestupňový náhodný výběr. Abychom obsáhli tzv. pomáhající profese, byli pro výzkum primárně zvoleni studenti Fakulty humanitních studií. Ostatní fakulty byly vybrány losováním: Fakulta aplikované informatiky, Fakulta technologická a Fakulta multimediálních komunikací. Poté byly na základě vyučovacího rozvrhu z těchto předem zvolených fakult losováním vybrány skupiny studentů, kteří byli přímo požádáni o vyplnění příslušného dotazníku.

6.5 Výzkumné metody a techniky

Data pro náš kvantitativní výzkum byla získávána prostřednictvím námi vytvořeného vlastního dotazníku. Dotazníky byly předávány respondentům v tištěné formě během období září až prosinec 2016. Aby bylo zajištěno, že průzkum bude prováděn pouze u studentů kombinované formy studia, byly dotazníky předávány dle rozvrhového rozpisu jednotlivých fakult UTB, zpravidla před začátkem výuky nebo o přestávce během výukového bloku, vždy po předchozí dohodě s vyučujícím daného předmětu. Vyplnění dotazníku bylo zcela anonymní.

Náš dotazník tedy tvoří 25 položek. Všechny položky mají formu uzavřené odpovědi, s výjimkou položky 3, která je otevřená a týká se věku respondentů. Dotazník lze rozdělit na tři části. První identifikační část zahrnuje 5 filtračních položek zjišťujících základní fakta o respondentovi, z toho dvě položky jsou dichotomické a dvě položky polytomické výběrové. Druhou a třetí část představují dvě tabulky po deseti položkách, které mají formu pětibodové škály Likertova typu. Respondentům jsme předložili určitá tvrzení a požadovali jsme, aby vyjádřili stupeň svého souhlasu nebo nesouhlasu na škále od 1 do 5:

naprostý nesouhlas 1 2 3 4 5 naprostý souhlas

Zjišťovali jsme mínění a postoje respondentů, kdy u každé jednotlivé položky jsme požadovali vyjádření ke konkrétní menšině. Ke každé položce jsme tak získali celkem 3 odpovědi, a to pro romskou, vietnamskou a muslimskou menšinu. Nad získanými daty jsme měřili celkové skóre škál pro každou menšinu zvlášť v rámci dané tabulky, přičemž pro vyhodnocení výzkumu se zaznamenává průměrná hodnota škál dané menšiny. Pro položky platí, že čím vyšší průměrné skóre, tím kladnější postoj k dané menšině. Položky č. 9, 19, 20 a 25 jsou položky reverzibilní. První tabulka zahrnuje položky, které mapují obecné postoje studentů k menšinám. Druhá tabulka v dotazníku mapuje postoje k menšinám v souvislosti se situací osobně zainteresovaného rodiče.

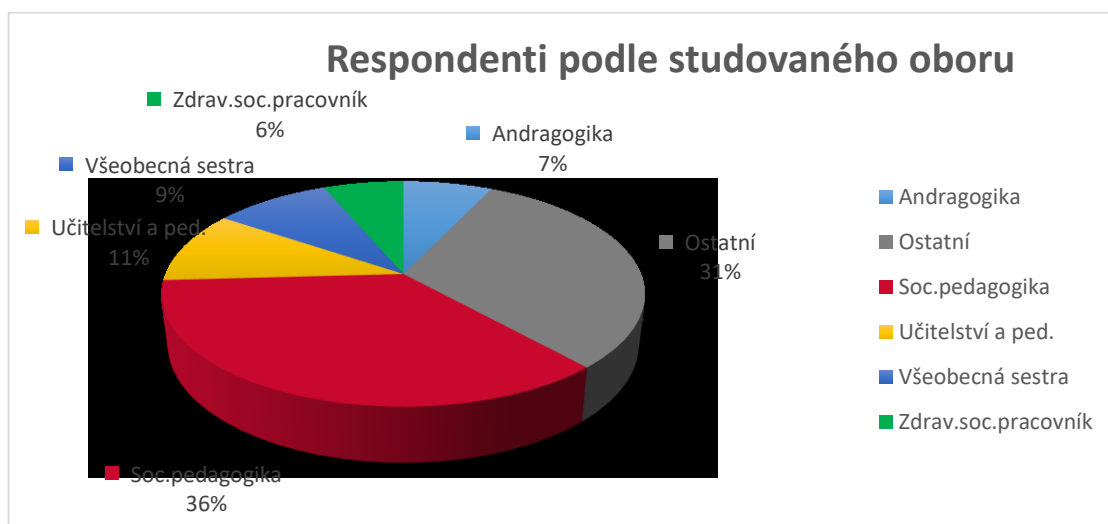
6.6 Způsob zpracování dat

Data, která jsme získali dotazníkovým šetřením, byla zaznamenána do tabulky v EXCELU 2016. Poté byly hodnoty převedeny do programu SPSS Statistics, kde jsme pro ověření hypotéz použili Studentův t-Test a Párový t-Test (v případě nesplněných předpokladů by bylo použito neparametrického testu U-test Manna a Whitneyho). U deskriptivních výzkumných otázek byly zjištěny četnosti jednotlivých odpovědí na konkrétní položky v dotazníku a klasicky spočítány aritmetický průměr, modus, medián, horní a dolní kvartil, minimální a maximální hodnota. Výsledky byly poté graficky znázorněny kvartilovým grafem.

Ve výzkumu jsme si mohli dovolit použít parametrický test, jelikož jsme splnili podmínky jako je normalita rozložení dat, homoskedasticita (rozptyl v obou skupinách by měl být přibližně stejný, což dokazujeme níže výpočtem testového kritéria F), data musí být intervalová nebo poměrová (tedy metrická) a měření musí být navzájem nezávislá (Chráska, 2007, s. 127). V další kapitole si popíšeme výsledky, ke kterým jsme ve výzkumu dospěli.

7 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Našeho výzkumu se účastnili pouze studenti kombinované formy, celkem 429 respondentů, kteří odpovídali na dotazník (viz. příloha P1). Po podrobné analýze jednotlivých položek, jsme provedli třízení I. stupně a čištění dat. Výsledný zkoumaný soubor tvořilo celkem 425 respondentů, z toho 325 žen a 100 mužů ve věkovém rozpětí od 19 do 56 let. Respondenty jsme si dále rozdělili pro výzkumné potřeby podle studia na jednotlivých fakultách, kde 294 respondentů byli studenti Fakulty humanitních studií (dále také FHS nebo zkrácené „humanitní fakulta“) a 131 respondentů byli studenti tří fakult: Fakulty multimediálních komunikací (dále též FMK), Fakulty aplikované informatiky (dále také FAI) a Fakulty informatiky (dále též FI) – respondenty těchto fakult jsme zahrnuli do skupiny „nehumanitní fakulty“ nebo také „ostatní fakulty“. Na grafu vidíme pro zajímavost, jaké bylo zastoupení respondentů dle studovaného oboru. Největší skupinu (36%) tvořili sociální pedagogové.

Obr. 3 Respondenti dle studovaného oboru

7.1 Rozdílnost postojů studentů humanitních a nehumanitních studijních oborů

Co se týká našeho prvního výzkumu, rozdělili jsme si data na tři soubory – názory na romskou, vietnamskou a muslimskou komunitu a pro vyhodnocení dat t-Testem jsme vždy porovnávali průměry z dotazníkových položek číslo 6 až 15 u dvou skupin – studentů fakulty FHS a studentů ostatních vybraných fakult. Záměrně jsme vybrali pouze položky z první části dotazníku, které nám měly zmapovat právě obecné postoje k uvedeným menšinám.

Druhou část dotazníku, kde jsou otázky více zaměřeny na pohled ze strany rodiče, jsme zohlednili až v další části výzkumu popsané v následující kapitole.

K námi formulované první hypotéze H1 jsme si stanovili hypotézu nulovou a alternativní:

H_0 : Předpokládáme, že nejsou rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a ostatních studovaných oborů UTB na romskou menšinu.

H_A : Předpokládáme, že postoje studentů na romskou menšinu u pomáhajících profesí jsou pozitivnější než u studentů ostatních studovaných oborů UTB.

Zajímavé je, že průměrná hodnota hodnocení dotazníkových položek na stupnici od 1 do 5 se zde pohybuje pod střední hodnotou – u fakulty FHS dosahuje 2,89 a u ostatních fakult pouze necelých 2,5 bodu. Dalo by se tedy říci, že průměrné postoje studentů k Romům dosahují spíše středních hodnot, i když u pomáhajících profesí je toto hodnocení pozitivnější. Zda však tyto rozdíly jsou statisticky významné, to jsme určili následujícím výpočtem.

Tab. 4 Hodnoty pro průměry položek názorů na romskou menšinu

Srovnání humanitní v. nehumanitní obory pro romskou národnost						
fakulta	Průměr	N	Sm.odch.	Standardní chyba rozdílu	Minimum	Maximum
nehumanitní	2,4961	131	0,82141	0,07177	1,00	4,50
humanitní	2,8910	294	0,77610	0,04526	1,00	5,00
Total	2,7693	425	0,81021	0,03930	1,00	5,00

Pro vyhodnocení samotné hypotézy jsme si nejprve potřebovali ověřit homogenitu rozptylu, takže jsme vypočítali testové kritérium (signifikanci) charakteristiky $F = 0,345$ podle Leveneho statistiky. Pro námi stanovenou hladinu významnosti 0,05 nám tato hodnota určuje, že rozptyly můžeme považovat v obou skupinách za shodné (Mareš, 2015). Dále jsme si tedy vypočítali statistickou významnost (signifikanci) statistiky t-testu.

Tab. 5 Výsledek t-Testu pro romskou menšinu

	t	df	Signifikance	Rozdíl průměrů	Standardní chyba rozdílu	95% interval spolehlivosti pro rozdíl		Znaménkové schéma
						Dolní mez	Horní mez	
průměr	4,757	423	0,0001	0,39491	0,08302	0,23173	0,55809	+++

Výsledek, který je zobrazen v tabulce 5 říká, že rozdíl v průměrech je statisticky vysoce významný, signifikance je téměř nulová ($p < 0,0001$), což také dokazuje znaménkové schéma

(+++). Plusové hodnoty značí, že napozorované četnosti jsou vyšší než očekávané, a tři známka říkají, že pravděpodobnost chyby je maximálně 0,1 %.

Testové kritérium $t_{0,05}(423)=4,757$, což je vyšší než kritická hodnota tohoto testového kritéria. Také vypočítaná hodnota ve sloupci „Signifikance“ je velmi nízká, což znamená, že zamítáme nulovou hypotézu. Můžeme tedy říci, že skutečně existují rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a studentů ostatních fakult. Nalezený rozdíl nevznikl chybou výběru, ale pravděpodobně zde existuje nějaké systematické působení, které tyto názory ovlivňuje. Zjištění můžeme srovnat také s vypočítanou hodnotou průměru v tabulce 4. Dalo by se tedy říci, že humanitní (pomáhající) obory disponují pravděpodobně lepší mírou multikulturní kompetence, jelikož jejich názor vyjádřený v položkách dotazníku a týkající se romské menšiny, je pozitivnější, než u fakult FAI, FMK a FT.

V souvislosti s tímto výsledkem se nabídla otázka, čím je tento rozdíl způsoben. V jedné z položek dotazníku jsme po studentech požadovali vyjádřit míru souhlasu či nesouhlasu s tvrzením, zda je studium na vysoké škole obohatilo o nové poznatky z romské kultury. Je totiž pravděpodobné, že multikulturní výchova, která je součástí studia pomáhajících profesí, hraje roli ve formování postojů těchto studentů. Pokusili jsme se tedy vyhodnotit známkovým testem souvislost odpovědí na položku č. 10 v dotazníku se studovanou fakultou. Výsledek je vyobrazen v následující tabulce:

Tab. 6 Obohacení poznatků z romské kultury studiem u jednotlivých fakult

	Q10 - Obohacení studiem VŠ o poznatky z romské kultury				
	naprosto nesouhlasím	nesouhlasím	neutrální	souhlasím	naprosto souhlasím
fakulta informatiky	+++	0	0	--	-
fakulta humanitní	---	+	++	+++	+++
fakulta mediálních komunikací	+++	0	0	0	0
fakulta technologická	+++	0	-	--	0

Je patrné, že jediná fakulta, kde respondenti častěji vyjádřili naprostý souhlas nebo alespoň souhlas s tímto tvrzením, je Fakulta humanitních studií (+++). Případně také statisticky častěji volili neutrální odpověď (++) . Naopak, také oproti očekávané četnosti, ale statisticky významně méně často volili i možnost „naprosto nesouhlasím“. Respondenti všech ostatních fakult významně častěji oproti očekávání volili právě naprostý nesouhlas (+++) s tvrzením, že je studium obohatilo o znalosti z romské kultury. Je to pochopitelné, jelikož na jiných

fakultách se multikulturní výchova nevyučuje. U ostatních odpovědí se souvislost nepotvrdila, případně statisticky méně často studenti ostatních fakult volili souhlasnou odpověď (--). Je tedy dost možné, že studenti pomáhajících profesí jsou ovlivněni bližším vhladem do romské kultury díky multikulturní výchově, a z toho důvodu mají i pozitivnější postoje k romskému etniku v obecném pohledu.

Podobným způsobem jsme porovnali vypočítané průměry z položek 6 až 15 pro vietnamskou menšinu. Před testováním jsme si k výše uvedené hypotéze H₂ opět stanovili nulovou a alternativní hypotézu:

H₀: Předpokládáme, že nejsou rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a ostatních studovaných oborů UTB na vietnamskou menšinu.

H_A: Předpokládáme, že postoje studentů na vietnamskou menšinu u pomáhajících profesí jsou pozitivnější než u studentů ostatních studovaných oborů UTB.

Výchozí tabulka se středními hodnotami nám ukazuje, že rozdíly v průměrech mezi humanitními a nehumanitními fakultami již nejsou tak výrazné, jako u výzkumu týkajícího se romského etnika, nicméně zde jsou. Zajímavé také je, že zde jsou průměrné hodnocení vyšší než u předchozího výzkumu. U humanitních fakult je průměrné hodnocení vietnamského etnika o 0,59 stupně pozitivnější než u romského. U nehumanitních oborů je vyšší dokonce o 0,76 stupně (na bodové škále od 1 do 5).

Tab. 7 Hodnoty pro průměry položek názorů na vietnamskou menšinu

Srovnání humanitní v. nehumanitní obory pro vietnamskou menšinu						
fakulta	Průměr	N	Sm.odch.	Standardní chyba rozdílu	Minimum	Maximum
nehumanitní	3,2524	131	0,82879	0,07241	1,20	4,70
humanitní	3,4777	293	0,73994	0,04323	1,22	5,00
Total	3,4081	424	0,77455	0,03762	1,20	5,00

Lze tedy konstatovat, že postoje k vietnamské národnosti jsou v obecném pohledu všech studentů kladnější než postoje k romské národnosti.

Pro ověření homogenity rozptylu jsme opět vypočítali testové kritérium charakteristiky F podle Leveneho statistiky, a to se rovná 0,066. Platí tedy, že rozptyly nejsou v obou skupinách rozdílné a můžeme tedy použít parametrický t-test. Statistickou významnost t-testu vi-

díme v následující tabulce. Je to hodnota signifikance $p=0,006$, což znamená, že rozdíl v průměrech je opět statisticky významný (také to dokazuje znaménkové schéma ++). Můžeme tedy zamítnout nulovou hypotézu a konstatujeme, že názory studentů na vietnamskou menšinu u pomáhajících profesí jsou rozdílné vůči studentům ostatních studovaných oborů UTB.

Tab. 8 Výsledek *t*-Testu pro vietnamskou menšinu

t	df	Signifikance	Rozdíl průměrů	Standardní chyba rozdílu	95% interval spolehlivosti pro rozdíl		Znaménkové schéma	
					Dolní mez	Horní mez		
průměr	2,790	422	0,006	0,22532	0,08076	0,06658	0,38407	++

A jako u výzkumu romského etnika jsme si ještě vyhodnotili znaménkovým testem, zda studium na vysoké škole naše respondenty obohatilo o poznatky z vietnamské kultury, abychom si potvrdili, že také zde hraje multikulturní výchova svoji roli.

Tab. 9 Obohacení poznatků z vietnamské kultury studiem u jednotlivých fakult

	Q10 - Obohacení studiem VŠ o poznatky z vietnamské kultury				
	naprosto nesouhlasím	nesouhlasím	neutrální	souhlasím	naprosto souhlasím
fakulta informatiky	++	0	-	0	0
fakulta humanitní	---	++	+++	0	0
fakulta mediálních komunikací	+++	0	0	0	0
fakulta technologická	+++	-	0	-	0

Jak ukazuje názorně výsledek znaménkového testu v tabulce, také u postojů k vietnamské menšině dosahuje fakulta humanitních studií významnou statistickou četnost, ale spíše s neutrálním vyjádřením. Stále však platí, že u ostatních fakult je jednoznačně nejvyšší četnost u naprostého nesouhlasu. Logicky se tedy potvrdilo, že u nehumanitních fakult nehraje UTB žádnou roli v utváření postojů. Nicméně u studentů FHS, přestože je průměrově jejich postoj spíše kladný, tak multikulturní výchova na UTB zde nemá už takovou roli jako u romské kultury, jelikož respondenti statisticky více často volili neutrální nebo nesouhlasnou odpověď.

Nyní si ještě stejným způsobem porovnáme třetí skupinu dat, tj. názory na muslimskou menšinu. Opět si stanovíme k výše uvedené hypotéze H3 nulovou a alternativní hypotézu.

H₀: Předpokládáme, že nejsou rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí a ostatních studovaných oborů UTB na muslimskou menšinu.

H_A : Předpokládáme, že postoje studentů na muslimskou menšinu u pomáhajících profesí jsou pozitivnější než u studentů ostatních studovaných oborů UTB.

Tabulka nám zobrazuje základní hodnoty potřebné pro vyhodnocení hypotézy. Průměrné hodnoty jsou opět u nehumanitních fakult nižší než u humanitních, i když rozdíl mezi nimi je nejnižší oproti předchozím výzkumům u Romů a Vietnamců. Zároveň se jedná o nejnižší průměrné hodnocení obecných postojů celkově vůči předchozím menšinám. Nehumanitní obory vykazují hodnotu 2,3, což se blíží spíše zápornému hodnocení postojů.

Tab. 10 Hodnoty pro průměry položek názorů na muslimskou menšinu

Srovnání humanitní v. nehumanitní obory pro muslimskou menšinu						
fakulta	Průměr	N	Sm.odch.	Standardní chyba rozdílu	Minimum	Maximum
nehumanitní	2,3050	131	0,83424	0,07289	1,00	4,40
humanitní	2,4738	293	0,84010	0,04908	1,00	4,90
Total	2,4217	424	0,84094	0,04084	1,00	4,90

V následující tabulce vidíme signifikanci potřebnou pro určení, kterou hypotézu můžeme přijmout. Signifikance p je rovna 0,056, což je vyšší než námi stanovená hladina významnosti 0,05, a musíme tedy přijmout nulovou hypotézu. Podle znaménkového testu je také patrné, že výsledek výzkumu nevykazuje statisticky významný rozdíl ve vypočítaném průměru z položek 6 až 15 u hodnocení výroků týkajících se muslimské menšiny.

Tab. 11 Výsledek t -Testu pro muslimskou menšinu

	t	df	Signifikance	Rozdíl průměrů	Standardní chyba rozdílu	95% interval spolehlivosti pro rozdíl		Znaménkové schéma
						Dolní mez	Horní mez	
průměr	-1,916	422	0,056	-0,16879	0,08811	-0,34197	0,00440	o

Pokud si ještě pro srovnání s předchozími znaménkovými testy zobrazíme výsledek pro dotazníkovou položku č. 10, zda studium na vysoké škole obohatilo studenty o poznatky z muslimské kultury, pak musíme konstatovat, že v tomto směru se ani na fakultě humanitních studií studenti nevyjadřovali přímo kladně. Naopak největší četnost zvolených odpovědí oproti očekávané četnosti byla „nesouhlasím“ (++) . I když statisticky významný rozdíl měla také odpověď „naprosto nesouhlasím“. Ostatní odpovědi na desátou položku dotazníku nevykazují žádné významné četnosti. Viz. následující tabulka:

Tab. 12 Obohacení poznatků z muslimské kultury studiem u jednotlivých fakult

Q10 - Obohacení studiem VŠ o poznatky z muslimské kultury					
	naprosto nesouhlasím	nesouhlasím	neutrální	souhlasím	naprosto souhlasím
fakulta informatiky	0	0	0	0	0
fakulta humanitní	---	++	0	0	0
fakulta mediálních komunikací	++	0	0	0	0
fakulta technologická	+++	-	0	-	0

Z tohoto výzkumu nám tedy vyplývá, že zatímco u romské a vietnamské menšiny vykazují názory studentů fakulty humanitních studií statisticky vysoce významný rozdíl oproti ostatním fakultám, tak u muslimské menšiny tento rozdíl nepozorujeme. Tento výsledek může souviset také s faktem, že u romské menšiny jsou studenti humanitní fakulty více obohacováni znalostmi z jejich kultury, což může ovlivňovat jejich postoje k této menšině kladným směrem. Méně už jsou studenti seznamováni s prvky vietnamské kultury, což vykazuje o něco vyšší signifikanci v průměrném hodnocení názorů studentů FHS na tuto menšinu, nicméně stále zde můžeme stanovit statisticky významný rozdíl vůči jiným fakultám. Ovšem co se týká muslimské menšiny, výsledky testu vykazují u všech fakult spíše nesouhlasné vyjadřování s položkami v dotazníku a také podle signifikance lze usoudit, že názory se u studovaných fakult nijak výrazně neliší. Pokusili jsme se tuto souvislost potvrdit na základě výpočtu korelace. V tabulce č. 13 uvádíme koeficient Eta, který nám určuje souvislost mezi studovanou fakultou a hodnocením dotazníkové položky č. 10. Čím více se hodnota blíží 1, tím významnější souvislost mezi proměnnými existuje. Korelace sice není nijak výrazně vysoká, což je v pořádku, protože to dokazuje nezávislost datových souborů, ale přesto z uvedených hodnot můžeme vyčíst určité fakta.

Tab. 13 Míra souvislosti mezi pol.Q10 a studovanou fakultou

Míra souvislosti: obohacení studiem * studovaná fakulta		
	Eta	Eta Squared
Romové	0,391	0,153
Vietnamci	0,253	0,064
Muslimové	0,173	0,030

Z tabulky je patrné, že největší souvislost mezi proměnnými „studovaná fakulta“ a mírou souhlasu s položkou „studium na vysoké škole mě obohatilo o poznatky z jejich kultury“ vykazuje hodnocení u romské menšiny (Eta=0,391), menší souvislost je vidět u Vietnamců

(Eta=0,253) a nejmenší korelace je u hodnocení muslimů (hodnota Eta=0,173). O romské kultuře se studenti pomáhajících oborů dozvídají během svého studia nejvíce, jsou informováni o jejich specifickém temperamentu, o jejich zvycích, o jejich původu a o důvodech jejich chování a myšlení. Romům je věnována opravdu významná část multikulturní výchovy, především z toho důvodu, že s nimi sociální pracovníci častěji přichází do konfrontací, pedagogičtí pracovníci si musí poradit s výchovou a vzděláváním kvůli jejich specifickému přístupu ke školství a ve zdravotnických profesích by měli zaměstnanci dokázat pochopit jejich temperament a způsob vyjadřování. Co se týká vietnamského etnika, o něm se příliš na vysoké škole nemluví, pravděpodobně proto, že jejich integrace do naší kultury je více bezproblémová než u Romů. A i přesto, že se jim nevěnuje v multikulturní výchově nějak zvláštní pozornosti, postoje studentů jsou k nim většinou kladné. Naproti tomu postoje k muslimům jsou spíše negativní. V multikulturní výchově se o jejich kultuře studenti nedozvídají žádné obohacující poznatky a s ohledem na dění ve světě si každý vytváří svůj postoj spíše na základě mediálních informací, protože na rozdíl od romských a vietnamských spoluobčanů se s těmi muslimskými setkáváme spíše náhodně a výjimečně. To může být také jeden z důvodů, proč k nim většina studentů zaujímá konzervativní postoj se spíše negativním nádechem. Uvidíme nyní, co nám ukáže další zkoumaný jev.

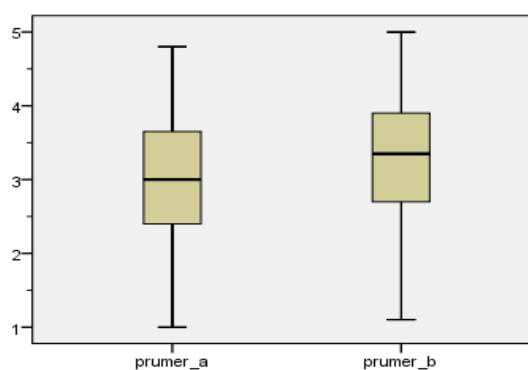
7.2 Rozdílnosti v postojích u rodičů v pomáhajících profesích

V prvním výzkumu jsme tedy mohli uspokojivě konstatovat, že obecné názory studentů humanitní fakulty na romskou a vietnamskou menšinu vykazují kladnější hodnocení než u nehumanitních oborů. Pojdme si nyní rozebrat výsledky druhého výzkumu, kde jsme chtěli zjistit, zda se tyto obecné názory nezmění v případě, že by se dítě našich respondentů blíže přátelilo s příslušníkem některé této menšiny. Nejprve jsme pro výzkum vybrali pouze studenty humanitní fakulty a navíc pouze rodiče, abychom měli jistotu, že se více dokáží do této situace vžít. Vyšel nám takto počet 152 respondentů. Pro vyhodnocení hypotéz jsme použili vypočítaný průměr (v tabulce označený jako „průměr_a“) z odpovědí na dotazníkové položky 6 až 15, které jsme porovnali s průměrnou odpovědí na dotazníkové položky 16 až 25 (v tabulce označený jako „průměr_b“). K vyhodnocení jsme tentokrát použili párový T-test v programu SPSS.

Tab. 14 Hodnoty pro porovnání názorů na romskou menšinu v párovém testu

Párový test					
		Průměr	N	Sm.odch.	Standardní chyba průměru
Pair 1	prumer_a – rodiče studující FHS	3,0222	152	0,81008	0,06571
	prumer_b – rodiče studující FHS	3,2865	152	0,85384	0,06926

V tabulce č. 14 vidíme rozdílné průměry za první a druhou část dotazníku. Obecné postoje jsou nižší než postoje v případě osobní zainteresovanosti dítěte respondenta. Hodnocení je dokonce nad střední hodnotou na škále od 1 do 5, což je pozitivní zjištění. Porovnání průměrů nám nabízí také krabicový graf:

Obr. 4 Porovnání hodnocení postojů k Romům krabicovým grafem

Střední hodnota mediánu pro průměr z dotazníkových položek 6 až 15 se rovná hodnotě 3 (zvýrazněná čára uprostřed obdélníku), všechny hodnoty se pohybují v rozpětí 1 až 4,8 bodů, dolní kvartil $Q_I=2,4$ a horní kvartil $Q_{III}=3,675$. To znamená, že 25% jednotek výsledného souboru je pod hranicí 2,4 bodů, dalších 50% je v intervalu 2,5 až 3,675 bodů (okrový obdélník) a zbývajících 25% je nad horním kvantilem.

U dotazníkových položek 16 až 25 je vypočítaný medián roven 3,35, přičemž polovina odpovědí respondentů se pohybuje v rozmezí 2,7 až 3,9 bodů. Celkový rozsah souboru je zde od 1,1 bodu do 5 bodů, tedy hodnocení kladnější než u první části dotazníkových položek.

Nyní tedy ještě zbývá určit, zda rozdíly jsou či nejsou statisticky významné. Pro hypotézu H_4 jsme si opět stanovili nulovou a alternativní variantu:

H_0 : Předpokládáme, že nejsou rozdíly v postojích u studentů-rodičů pomáhajících profesí v obecném pohledu na romskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

H_A : Předpokládáme, že jsou rozdílné postoje v postojích studentů-rodiců pomáhajících profesí v obecném pohledu na romskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

Po vyhodnocení párovým t-testem je výsledkem velmi nízká signifikance, tudíž musíme odmítnout nulovou hypotézu (viz. tabulka 15). Konstatujeme tedy, že existují statisticky vysoce významné rozdíly mezi obecným pohledem na romskou menšinu u studentů-rodiců humanitní fakulty a názorem v případě, že by se jejich dítě přátelilo s příslušníkem této národnosti.

Tab. 15 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro romskou menšinu

Párový T-test shody středních hodnot pro závislé výběry						
	Sig. (oboustr.)	Průměr rozdílů	Stand. chyba průměru rozdílů	95% interval spolehlivosti průměru rozdílů		Testové kriterium
				Dolní mez	Horní mez	
prumer_a - prumer_b	0,00002	-0,26424	0,05941	-0,38162	-0,14685	-4,448

Pokusili jsme se ještě vyhodnotit zvlášť tyto postoje pro muže a ženy. A dospěli jsme k zajímavému zjištění, a to že u mužů si můžeme podržet nulovou hypotézu, protože v jejich případě se postoje mezi první a druhou částí dotazníku nijak neliší. Rozdílnost postojů tedy způsobují názory žen. Můžeme tak pouze spekulovat o příčině, která tento jev způsobuje. Možná, že roli v tomto případě hraje u žen větší míra empatie s dítětem, a tendence dítě více hlídat a ochraňovat. Takže ženy, pokud by se daná problematika měla týkat jejich dítěte, své postoje změní z obecného a „anonymního“ k více otevřenému a osobnímu. Přece jen představa konkrétní osoby romského původu, se kterou by jejich dítě trávil svůj volný čas, může takto nabývat jiného rozměru. Pokud by naše dítě chovalo sympatie k jinému dítěti, pravděpodobně by k tomu mělo důvod. Takže z pohledu matky je přijatelnější takový vztah podporovat a mít ho tzv. „pod kontrolou“, což ostatně dokazují i odpovědi na některé konkrétní položky, jak si ukážeme později v dalších kapitolách.

Nyní si podobným způsobem vyhodnotíme hypotézu H_5 , která se týká vietnamské menšiny.

H_0 : Předpokládáme, že nejsou rozdíly v postojích u studentů-rodiců pomáhajících profesí v obecném pohledu na vietnamskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

H_A : Předpokládáme, že jsou rozdílné postoje v postojích studentů-rodičů pomáhajících profesí v obecném pohledu na vietnamskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

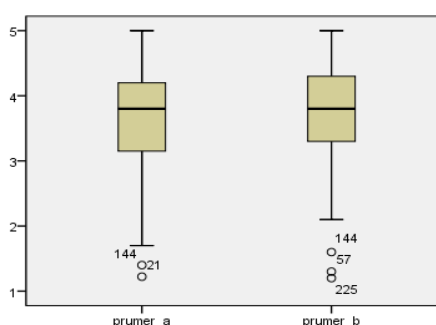
Pro vyhodnocení jsme také použili párový t-test. Zde jsme museli při čištění dat odstranit jeden dotazník, kde nebyly korektně vyplněny položky 16 až 25, takže do výpočtu vstupovalo pouze 151 respondentů. Opět zde vidíme vyšší průměr pro druhou dotazníkovou část, hodnocení postojů s ohledem na děti.

Tab. 16 Hodnoty pro porovnání názorů na vietnamskou menšinu v párovém testu

		Párový test			Standardní chyba průměru
		Průměr	N	Sm.odch.	
Pair 1	prumer_a – rodiče studující FHS	3,6255	151	0,76220	0,06203
	prumer_b – rodiče studující FHS	3,7653	151	0,77351	0,06295

Také krabicový graf v tomto případě ukazuje zajímavý výsledek. Střední hodnota mediánu se rovná hodnotě 3,8 u obou porovnávaných proměnných, což je výrazně kladnější průměrné hodnocení než u romské menšiny. Průměrné hodnoty se u položek první části dotazníku pohybují v rozpětí 1,7 až 5 bodů, přičemž zde již máme vyznačeny extrémní odlehle hodnoty ve spodní části. Dolní kvartil $Q_I=3,1$ a horní kvartil $Q_{III}=4,2$. To znamená, že 25% položek výsledného souboru je pod hranicí 3,1 bodů, dalších 50% je v intervalu 3,1 až 4,2 bodů a zbývajících 25% je nad horním kvartilem. Tedy tři čtvrtiny respondentů měli průměrné hodnocení v kladných hodnotách nad 3,1 bodů.

U dotazníkových položek 16 až 25 se polovina odpovědí respondentů pohybuje v rozmezí 3,3 až 4,3 bodů. Celkový rozsah souboru je zde od 2,10 bodů do 5 bodů, tedy hodnocení o něco kladnější než u první části dotazníkových položek. Také zde vidíme odlehle hodnoty.

Obr. 5 Srov. hodnocení postojů k Vietnamcům krabicovým grafem

Výsledek párového t-Testu je podobný jako u hypotézy týkající se romské menšiny – signifikance je nižší než stanovená hladina významnosti 0,05, tudíž odmítáme nulovou hypotézu. Obecné postoje studentů FHS, kteří mají děti, jsou statisticky odlišné od postojů pro případ, kdy by se jejich dítě přátelilo s příslušníkem vietnamské národnosti. A opět se na rozdílnosti podílí převážně ženy, jelikož u mužů jsme párovým testem shledali, že zde nejsou statisticky významné rozdíly (sign. 0,6147).

Tab. 17 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro vietnamskou menšinu

Párový T-test shody středních hodnot pro závislé výběry						
	Sig. (oboustr.)	Průměr rozdílů	Stand. chyba průměru rozdílů	95% interval spolehlivosti průměru rozdílů		t
				Dolní mez	Horní mez	
prumer_a - prumer_b	0,01625	-0,13980	0,05752	-0,25345	-0,02616	-2,431

Dá se tedy předpokládat, že zde opět vstupují i další faktory jako je empatie u žen a původně neadresný přístup dostane v případě zainteresovanosti vlastního dítěte konkrétnější podobu s osobitějším vhladem.

Poslední námi stanovená hypotéza H₆ se týkala postojů muslimské menšiny a i zde jsme si stanovili alternativní a nulovou hypotézu:

H₀: Předpokládáme, že nejsou rozdíly v postojích u studentů-rodíčů pomáhajících profesí v obecném pohledu na muslimskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

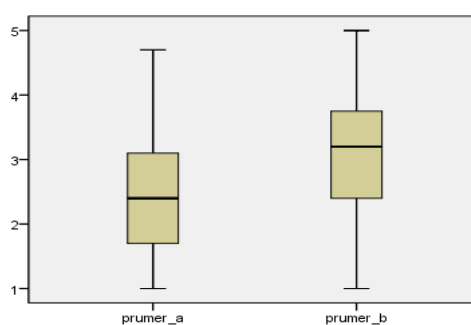
H_A: Předpokládáme, že jsou rozdílné postoje v postojích studentů-rodíčů pomáhajících profesí v obecném pohledu na muslimskou menšinu a v případě, kdy vlastní dítě má kamarádský vztah s příslušníkem této menšiny.

Naše vyhodnocení párovým testem ukázalo největší rozdíly v postojích ve srovnání s předchozími vyhodnoceními daných hypotéz pro romskou a vietnamskou menšinu. Hodnoty ukazují, že první část položek dosahuje průměr_a = 2,47 bodu a v druhé části dotazníku je průměr_b roven 3,11 bodu. Máme tedy výrazně nižší hodnoty než u předešlých dvou testů.

Tab. 18 Hodnoty pro porovnání názorů na muslimskou menšinu v párovém testu

		Párový test			Standardní chyba průměru
		Průměr	N	Sm.odch.	
Pair 1	prumer_a – rodiče studující FHS	2,4709	151	0,85108	0,06926
	prumer_b – rodiče studující FHS	3,1150	151	0,93438	0,07604

Krabicovým grafem jen dokazujeme tuto skutečnost. Nejsou zde žádné extrémní hodnoty, ale průměry jsou významně rozdílné. U průměru_a je hodnota mediánu 2,4 a 50 procent odpovědí v souboru nabývá hodnot od 1,7 do 3,1 bodů. Když ještě vezmeme v úvahu 25 procent respondentů do prvního kvartilu, pak můžeme jednoznačně tvrdit, že obecný postoj k muslimské menšině je většinou (u 75 % respondentů) v negativních hodnotách. Naproti tomu postoje v případě participace vlastního dítěte na přátelství s příslušníkem muslimského vyznání vykazují již kladnější hodnoty. Střední hodnota mediánu se rovná 3,2 bodu. První kvartil je 2,4 a třetí kvartil se rovná 3,8. V tomto rozmezí se tedy se svými odpověďmi pohybuje polovina respondentů-rodičů studujících FHS. Evidentně je to již kladnější výsledek.

Obr. 6 Srov. hodnocení postoje k muslimům krabicovým grafem

Pro samotnou hypotézu pak vidíme, že signifikantní hodnota p je velmi nízká, můžeme tedy zamítnout nulovou hypotézu. Přijímáme alternativní, kdy jsme si stanovili, že obecné postoje a postoje v případě zainteresovanosti dítěte v přátelství s dítětem muslimského vyznání jsou rozdílné. Tato rozdílnost je podle krabicového grafu asi nejvýraznější z našich tří menšin, které jsme si pro výzkum vybrali. Hodnoty pro stanovení správné hypotézy nám zobrazuje tabulka:

Tab. 19 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro muslimskou menšinu

Párový T-test shody středních hodnot pro závislé výběry						
	Sig. (oboustr.)	Průměr rozdílů	Stand. chyba průměru rozdílů	95% interval spolehlivosti průměru rozdílů		t
				Dolní mez	Horní mez	
prumer_a - prumer_b	0,00001	-0,64417	0,05941	-0,76155	-0,52678	-10,843

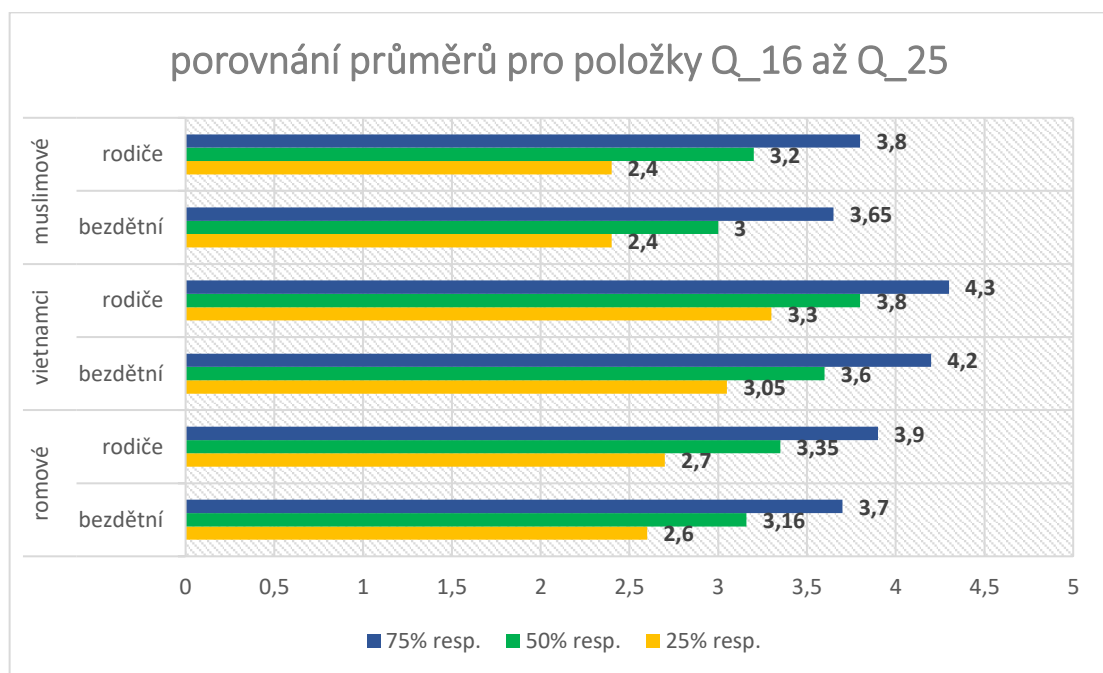
U muslimské menšiny navíc již nelze říci, že by rozdílnost postojů byla výhradně záležitostí žen. V následující tabulce je vyhodnocení postojů u mužů-otců a zde je také nízká hodnota signifikance, tedy $p=0,005$. Také znaménkové schéma (---) dokazuje, že rozdíly jsou statisticky vysoce významné.

Tab. 20 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro muslimskou menšinu u mužů

Párový T-test shody středních hodnot pro závislé výběry						
	Sig. (oboustr.)	Průměr rozdílů	Stand. chyba průměru rozdílů	95% interval spolehlivosti průměru rozdílů		Znaménkové schéma
				Dolní mez	Horní mez	
prumer_a - prumer_b	0,00497	-0,41634	0,12791	-0,68750	-0,14518	--

Z výše uvedených výsledků můžeme tedy jednoznačně konstatovat, že ve všech případech námi vybraných menšin jsou postoje studentů-rodíčů rozdílné. A ve všech případech jsou tyto postoje kladnější v druhé části dotazníku, která je zaměřená konkrétně na situaci týkající se přátelství dětí s jinou menšinou. V obecném pohledu studenti-rodíče vykazují nejvíce kladné postoje především k vietnamské menšině, a pokud by se jejich dítě mělo přátelit s příslušníkem této menšiny a bylo by touto kulturou částečně ovlivňováno, pak jsou postoje studentek-žen ještě více pozitivní. U romské menšiny je obecné hodnocení spíše neutrálního rázu, ale v případě položek zaměřených na děti se u respondentek-matek opět hodnoty mírně zvýší směrem ke kladnějšímu postoji. U muslimské menšiny jsou však výsledky významně rozdílné. Obecné postoje jsou převážně v negativních hodnotách, ale v případě dotazníkových položek týkajících se dětí jsou tyto postoje kladnější a dosahují téměř stejných hodnot jako u romské menšiny. A tento postoj se nemění ani v případě genderového rozlišení – jak muži, tak ženy by situaci přátelství s příslušníkem muslimské kultury hodnotili kladněji.

Musíme však podotknout, že 75% respondentů své postoje hodnotí do 3,8 bodů u muslimské menšiny a 3,9 u romské menšiny, což není zase výrazně kladná hodnota vzhledem k bodovací stupnici od 1 do 5. Ale je zde posun pozitivnějším směrem vůči obecnému postoji, a to je pro nás důležité zjištění. Pravděpodobně se tyto postoje mění z toho důvodu, že pokud si mají respondenti představit konkrétního jedince v každodenním kontaktu se svým dítětem, pak se obecná představa anonymní skupiny lidí (Romů, Vietnamců nebo muslimů) změní do přesnější podoby „jistě sympatického človíčka“, který mému dítěti něčím imponuje a je mu s ním dobře, není tedy důvod bránit jejich přátelství a jakkoliv jim zasahovat do kamarádských vztahů. Pokusili jsme se ještě porovnat pro zajímavost, jaké postoje vykazují bezdětní studenti, kteří studují na Fakultě humanitních studií. Na níže uvedeném obrázku jsme použili hodnoty z krabicových grafů (dolní kvartil, medián a horní kvartil) a rozdělili jsme si tak soubor podle procentuálního počtu respondentů.

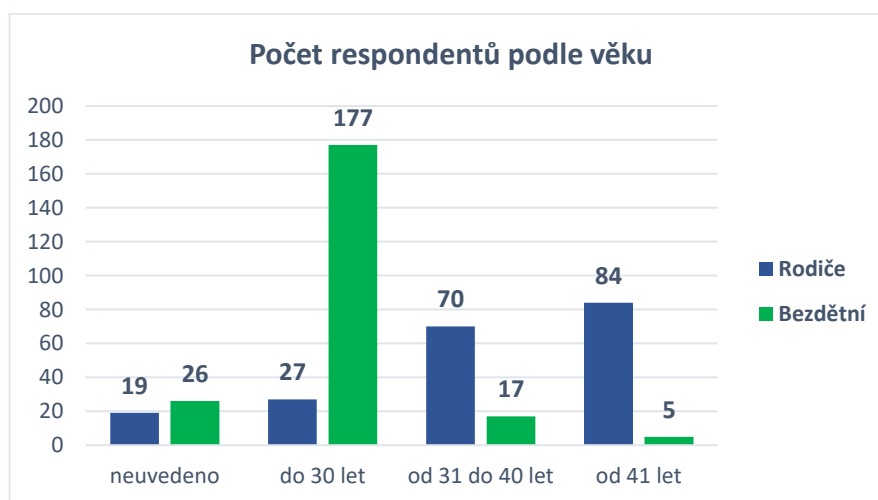
Obr. 7 Srov. hodnocení položek 16 až 25 mezi rodiči a bezdětnými studenty FHS

Hodnota uvedená v modrém sloupci je vypočítaný průměr za dotazníkové položky 16 až 25, kterou dosáhlo 75 procent respondentů ve svém hodnocení (horní kvartil). Zelený sloupec je hranice průměrného hodnocení (medián), do které spadá polovina respondentů a žlutý sloupec zastupuje spodní čtvrtinu respondentů (dolní kvartil). Když si porovnáme sloupce stejných barev pro rodiče a studenty nemající děti, tak průměrné postoje u bezdětných stu-

dentů jsou jen mírně nižší. Je tedy zřejmé, že rodiče jsou o něco více tolerantnější ke kamarádství vlastního dítěte s příslušníkem romské, vietnamské nebo muslimské menšiny, než by tomu bylo u studenta, který zatím není v rodičovské roli.

7.3 Celkový postoj studentů k romské menšině

Nyní se zaměříme na zmapování postojů u studentů pomáhajících oborů na Fakultě humanitních studií a studentů nehumanitních oborů pro každou vybranou menšinu zvlášť. Nejprve tedy jak odpovídali respondenti na jednotlivé položky v našem dotazníku vzhledem k romské menšině. Budeme se orientovat hlavně podle středních hodnot u položek, tedy průměrů, modusu a mediánu, které nám nejlépe vystihují postoj k jednotlivým tvrzením. U věkových kategorií jsme do srovnání zahrnuli pouze odpovědi těch studentů, kteří věk uvedli. V takových případech jsme měli k dispozici o 45 odpovědí méně, což z celkového počtu 425 respondentů je zhruba 11 procent. Podle grafu je vidět, že ve skupině do 30 let jsou většinou bezdětní respondenti a naopak nad 31 let je již většina respondentů rodičem. Což ostatně koresponduje s tím, že věkový průměr u bezdětných respondentů se v našem případě pohyboval kolem 26 let, kdežto průměrný věk respondentů-rodičů byl 39 let. To bude pro nás důležitá informace v následujícím vyhodnocování postojů podle věkových skupin, jelikož většinou mladší respondenti do 30 let vykazovali odlišné postoje.

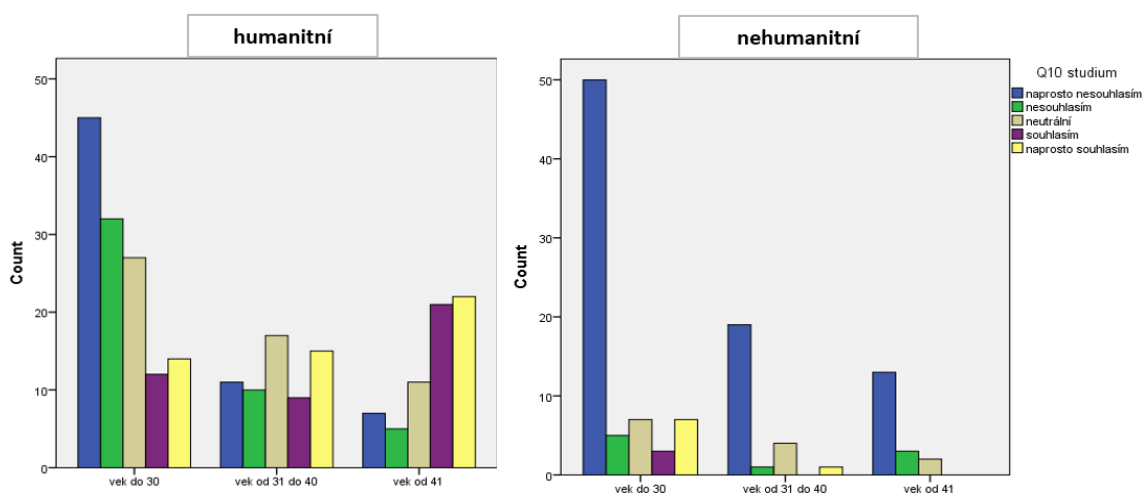
Obr. 8 Srovnání respondentů dle věku a rodičovství

Nejprve nás zajímalo, zda respondenti akceptují kulturní specifika romské menšiny. Zde převládá spíše postoj neutrální, nijak výrazně nevyhraněný. A to jak u studentů humanitní fakulty, tak i ostatních fakult. Tento postoj jsme mohli vyčíst z histogramu v aplikaci SPSS

a neutrálnímu hodnocení odpovídají také vypočítané střední hodnoty – modus i medián mají hodnotu 3 a aritmetický průměr je roven 2,9 pro FHS a 2,81 u ostatních fakult. Podobné výsledky jsme také zaznamenali u studentů FHS pro dotaz, zda souhlasí s integrací Romů do naší společnosti - odpovídali nejčastěji neutrálně (35% studentů FHS). Nicméně studenti jiných fakult vyjadřovali spíše naprostý nesouhlas (31%), a to převážně respondenti do 30 let. Také u položky 8, kde jsme se dotazovali na respektování hodnotového systému Romů, se většinou respondenti z FHS vyjadřovali neutrálně, ale u ostatních fakult se opět nejvíce objevoval nesouhlas (30%) nebo naprostý nesouhlas (34%), a opět u věkové skupiny do 30 let. Mezi těmito třemi položkami jsme navíc zaznamenali úzkou souvislost. Dle Pearsonova koeficientu korelace jsme zjistili, že čím více kladně odpovídali studenti na položku 6, pak i položky 7 a 8 měly kladnější hodnocení, a naopak.

U položky 9, kde jsme chtěli znát názor na tvrzení, zda „jejich příslušníky hodnotím často podle vnějšího vzhledu a fyzické odlišnosti“, převažoval naprostý nesouhlas u všech studijních oborů. Takže můžeme konstatovat, že fyzické odlišnosti a vnější vzhled Romů nejsou pro utváření postoje studentů k této menšině nijak významné. Hodnocení romského etnika tedy závisí na jiných faktorech, než je vzhled.

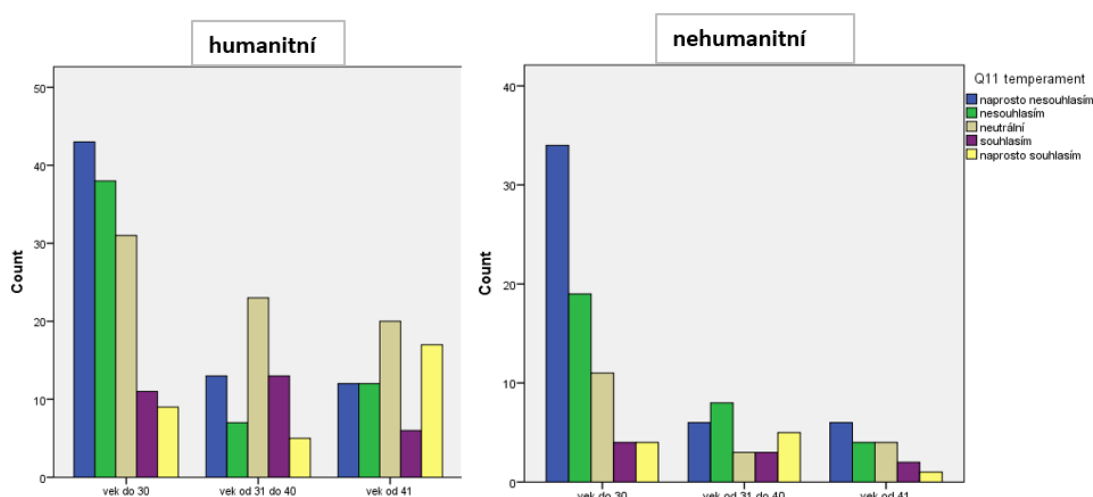
Zajímavé ovšem bylo hodnocení položky č. 10, a to zda studium na vysoké škole obohatilo naše respondenty o nové poznatky z romské kultury. Jak jsme již zmiňovali dříve, tak tato položka v dotazníku vykazovala významnou souvislost s celkovým postojem respondentů. Hodnocení u studentů FHS bylo odlišné od studentů ostatních fakult, což je logické, jelikož na humanitní fakultě je multikulturní výchově věnována vyšší pozornost. Zatímco tedy nehumanitní fakulty jednoznačně odpovídaly, že je studium rozhodně nijak neobohatilo, pak na fakultě humanitní nebyly odpovědi již tak jednoznačné. Pro ilustraci uvádíme níže grafické zobrazení, kde jsou výsledky dle věkových kategorií podrobně zachyceny. V levém grafu vidíme srovnání odpovědí u studentů FHS a v pravém grafu jsou vyobrazeny odpovědi studentů z fakult FAI, FT a FMK. Studenti do 30 let odpovídali podobně jako studenti nehumanitních oborů, a to že je studium rozhodně nijak neobohatilo – takto odpověděla celá jedna třetina respondentů do 30 let. Dále studenti od 31 do 40 let odpovídali nejčastěji neutrálně. A až respondenti nad 40 let označili naprosto kladný souhlas s tímto tvrzením. Studenti, kteří věk neuvodili, mají podobné výsledky postojů, jako věk od 31 do 40 let na příslušné fakultě.

Obr. 9 Srovnání odpovědí studentů dle věku – obohacení studiem na VŠ

Tyto zajímavé rozdíly nás nutí k zamyšlení, proč u mladších studentů nemá studium v oblasti multikulturní výchovy směrem k romskému etniku kladný výsledek. Možná v tom hraje roli fakt, že mladší respondenti se setkávají s multikulturním vzděláváním již na základních a středních školách, a proto informace na vysoké škole nejsou pro ně již nové. Kdežto studenti nad 40 let se ještě s multikulturním vzděláváním na střední a ani na základní škole nesetkali. Pak jsou pro ně informace předávané ve vysokoškolském studiu přínosné, zajímavé a obohacující. S velkou pravděpodobností také starší studenti studující kombinovaně mají více praktických zkušeností s romským etnikem v pomáhajících profesích, a proto tyto poznatky z multikulturní výchovy přispívají ke zvládnání nejrůznějších situací při výkonu jejich povolání. V každém případě je jistě potěšující, že studium na Fakultě humanitních studií je pro určitou skupinu studentů obohacující a prospěšné.

Další položka dotazníku, kdy jsme se ptali na to, zda respondentům nevádí temperament romského etnika, vykazovala významnou kladnou souvislost s položkami 8 a 15. To znamená, že pokud respondenti respektují hodnotový systém Romů, pak se jim také líbí romský jazyk, kulturní zvyklosti a jejich temperament. A naopak, pokud zde hodnotili tvrzení negativně, pak významně častěji hodnotili negativně i jejich kulturní zvyklosti a respekt k jejich hodnotovému systému. Viz. sloupcový graf:

Obr. 10 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 11 – temperament Romů

Jako už v předchozích případech, tak i zde je patrné, že mladší respondenti zaujímají spíše negativní stanovisko. Zároveň zde opět máme rozdílné hodnocení u mladších respondentů fakulty FHS, které se podobá hodnocení respondentů z nehumanitních fakult.

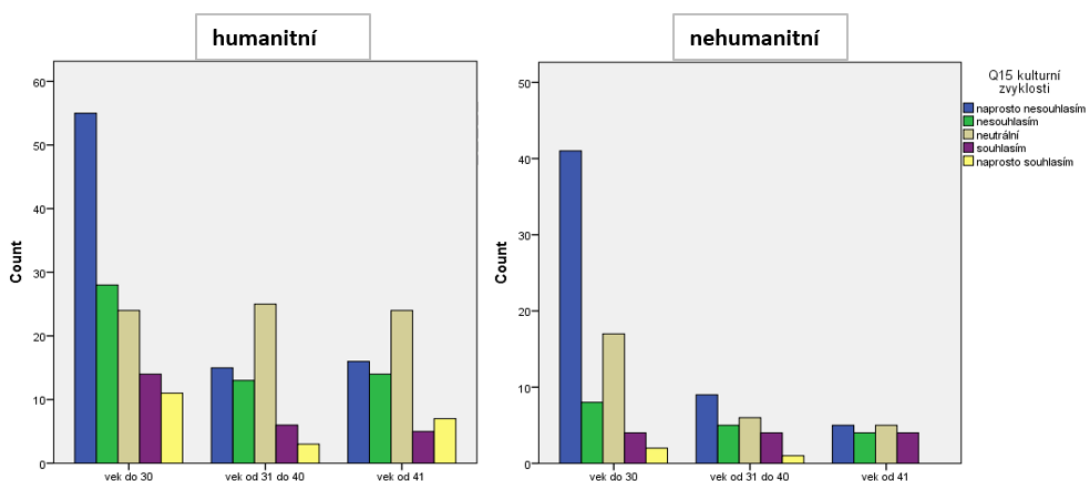
Následující položka týkající se vyjádření „věřím, že Romové respektují naši kulturu a mají snahu se jí přizpůsobit“ má vesměs negativní hodnocení, a to jak u studentů FHS tak u ostatních fakult. S tímto výrokem souhlasilo pouze 34 respondentů humanitní fakulty a pouze 9 studentů nehumanitních fakult, což je opravdu nízký počet vzhledem k celkovému počtu respondentů. Výrazné negativní hodnocení tedy převažovalo, což je pravděpodobně dáno předsudky a stereotypy, které jsou již silně zakořeněny v naší společnosti. Jak jsme také psali v teoretické části, takové stereotypy mohou být velmi odolné vůči změnám. Tyto postoje jsou mezigeneračně předávány a ani multikulturní výchova je nedokáže spolehlivě ovlivnit jiným směrem. Také zde určitě jistou roli hraje samotná přímá zkušenost respondentů s chováním romského etnika v současné společnosti.

U další položky týkající se bezproblémové komunikace s příslušníkem romské menšiny byly výsledky u mladších studentů spíše neutrální, ale se zvyšujícím se věkem našich respondentů byly odpovědi častěji kladné. Opět se zde projevilo, že názor starších studentů na Romy je optimističtější a příznivější.

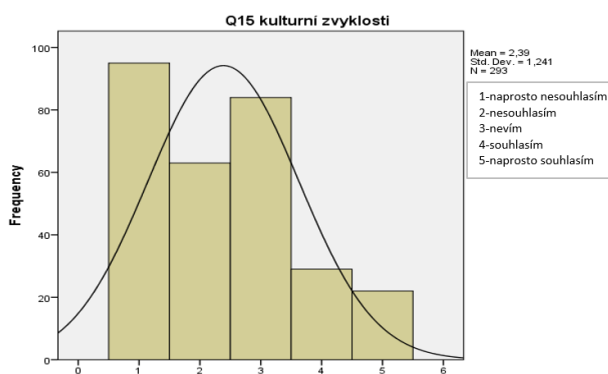
Jednoznačný nejčastější souhlas jsme v dotazníku zaznamenali s tvrzením, zda by se měly romské děti vzdělávat ve školách společně s majoritní skupinou a rozdíly nebyly ani u různých věkových skupin respondentů FHS. Pouze studenti mladší 30 let na nehumanitních

fakultách odpovídali častěji naprosto nesouhlasně, což ale lze u technických oborů ospravedlnit nedostatečnou obeznámeností s problematikou inkluzivního vzdělávání v našem školství. Ale průměrná hodnota za tuto dotazníkovou položku u nehumanitních fakult dosahovala 3.14, což lze také považovat za kladnější postoj.

Na 15. položku v dotazníku „Líbí se mi jejich jazyk a kulturní zvyklosti“ odpovídali respondenti převážně negativně – nejčastější odpověď „naprosto nesouhlasím“ volili studenti nehumanitních oborů a studenti pod 30 let u humanitních oborů. Jen pouhých 17 % studentů z FHS volilo kladnou odpověď, ostatní měli nejčastěji nesouhlasný nebo neutrální postoj. Velmi podobné výsledky jsme zaznamenali u položky 11, týkající se temperamentu, kde jsme také již dříve zmiňovali, že je mezi těmito dvěma položkami významná souvislost.

Obr. 11 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 15 – kulturní zvyklosti

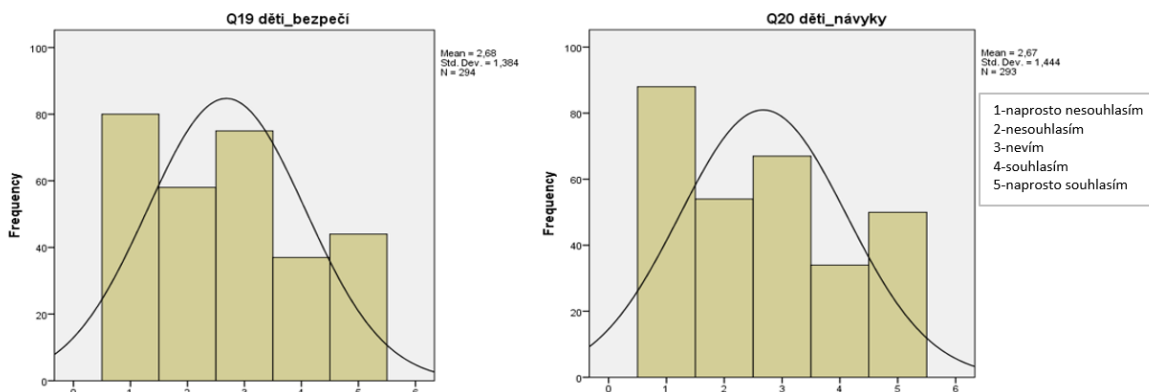
Obr. 12 Četnosti odpovědí studentů FHS na položku 15 u hodnocení Romů

V další části dotazníku, kde byla naše tvrzení zaměřena na děti, jsme zaznamenávali již kladnější postoje než v první části. Odpovědi se u většiny položek pohybovaly od neutrálního postoje až k naprostému souhlasu s daným tvrzením, a to jak u studentů FHS, tak i u

studentů ostatních fakult. Přičemž mladší studenti se více drželi neutrálního názoru, kdežto studenti nad 30 let častěji vyjadřovali souhlasný postoj k našim tvrzením. Takže studenti mající děti zaujímali častěji kladný postoj k romské menšině u výroků zaměřených na děti než studenti, kteří děti nemají. Úplně nejčastější souhlas přiřazovali právě studenti humanitních oborů, kteří již mají děti. Dalo by se tedy říci, že humanitní studium spojené s multikulturní výchovou má pravděpodobně kladný vliv na toleranci přátelství vlastního dítěte s dítětem romské národnosti.

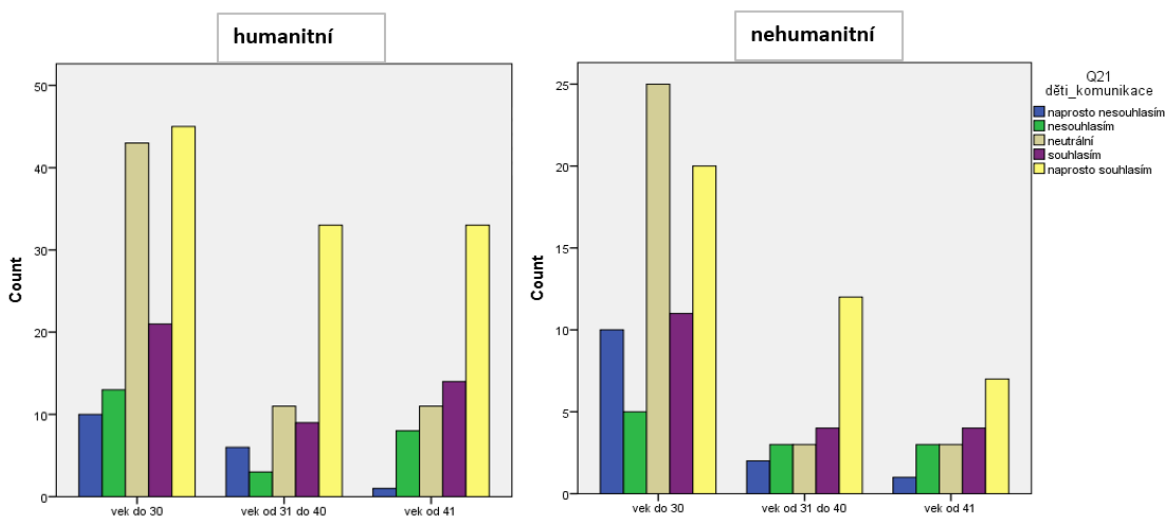
Také jsme Pearsonovým koeficientem korelace zjistili úzkou souvislost mezi položkami 16, 22, 23 a 24. Tedy pokud by respondenti respektovali kamarádství jejich dítěte s Romem, pak by také kladně hodnotili položku 22, tzn. dítě by tak mělo možnost se seznámit s romskou kulturou a bylo by to obohacující pro obě strany. Zároveň by našim respondentům nevadilo, kdyby se navzájem děti navštěvovaly v obou rodinách (položka 23 a 24). Naprosto jednoznačný souhlas dali všichni respondenti (bez ohledu na typ studované fakulty) tvrzení, že by velmi rádi poznali kamaráda osobně (položka 17), ale co se týká bližšího poznání kamarádovy romské rodiny (položka 18), tak tomuto tvrzení již studenti nehumanitních fakult nebyli příliš nakloněni (polovina respondentů FAI, FT a FMK se vyjádřila negativně, dalších 18 procent neutrálně). Studenti v humanitním studiu mladší 31 let také označili nejčastěji neutrální nebo negativní názor. Opět se tedy potvrzuje naše domněnka, že studenti FHS nad 30 let (pravděpodobně již rodiče) mají kladnější přístup k přátelství jejich dětí s romskou menšinou a obecně k Romům vůbec.

Úzkou korelaci jsme zaznamenali v případě položek 19 a 20. To znamená, že pokud by respondenti měli obavy, že dítě není s romským kamarádem v bezpečí, pak by také měli obavy ze specifických návyků této kultury. Navíc u obou položek vyjádřila téměř polovina studentů bez rozdílu věku nebo studované fakulty jednoznačný souhlas s obavami z kulturních návyků a také souhlas s obavami o bezpečí svého dítěte. Dokonce u studentů humanitních oborů vyjádřilo obavy o 2 % respondentů více, než u ostatních fakult. Dalších zhruba 25 % studentů mělo neutrální názor, takže kladné hodnocení nám zbývá pouze na čtvrtinu respondentů, což není mnoho. Viz. následující histogram pro studenty humanitní fakulty. V levé části vidíme četnost odpovědí na položku 19 týkající se obav o bezpečí dětí a v pravém histogramu je zobrazena četnost odpovědí studentů FHS na obavy z kulturních a hygienických návyků. Oba histogramy jsou velmi podobné.

Obr. 13 Histogram četnosti odpovědí studentů FHS na položky 19 a 20

Pokud jsme se v dotazníku ptali na tvrzení, zda by respondenti dokázali komunikovat s kamarádem bez problému a bez předsudků, pak jsme jednoznačně obdrželi kladné odpovědi, pouze mladší studenti nehumanitních fakult se vyjadřovali častěji neutrálně, nicméně i souhlasné odpovědi se zde vyskytovaly často. Odpovědi byly hodně podobné položce 13 z první části dotazníku, kde jsme chtěli znát obecné stanovisko na přímou komunikaci s příslušníkem romské menšiny. Pearsonův koeficient nám jen potvrdil úzkou souvislost mezi těmito položkami.

Obr. 14 Odpovědi studentů dle věku na položku 21 – komunikace s kamarádem

Na položku 22, kde se respondenti vyjadřovali k tvrzení, že by dítě přátelstvím s romským dítětem mělo možnost získat nové poznatky z jejich kultury, jsme zaznamenali nejčastěji neutrální odpověď u všech studijních oborů a všech věkových kategorií. Jak už jsme zmínili dříve, zjistili jsme významnou souvislost s položkami 16, 23 a 24. Takže pokud by respondenti souhlasili s přátelstvím svého dítěte a dítěte Roma, pak by také významně častěji respektovali vzájemné návštěvy a také by to považovali za kulturně obohacující. Při-

čemž návštěvy v domácnosti respondentů byly hodnoceny průměrně neutrálně, ale návštěvy u kamaráda v romské rodině by už respondentům spíše vadily, hlavně tedy respondentům nehumanitních oborů.

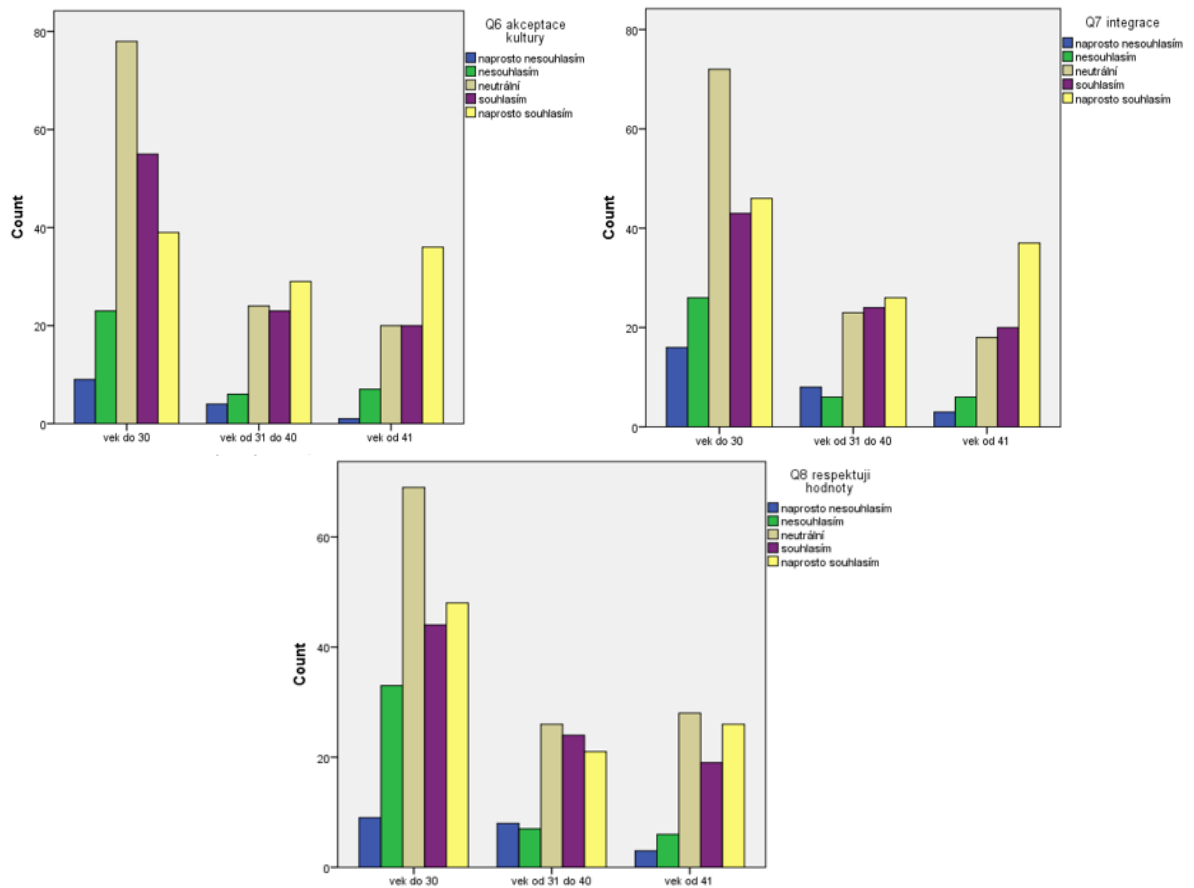
Poslední položkou v dotazníku bylo vyjádření souhlasu nebo nesouhlasu s obavami z reakce okolí na přátelství dítěte s příslušníkem romského etnika. Zde studenti převážně nesouhlasili, tzn. že žádné obavy z reakce okolí by neměli. Téměř jednoznačnou odpověď dávali jak studenti FHS, tak i ostatních fakult.

Co se tedy týká postojů studentů k romské menšině, pak lze z výše uvedených četností odpovědí u jednotlivých položek konstatovat, že u studentů FHS nad 30 let je vesměs spíše neutrální nebo kladnější. Respondenti byli pouze více nakloněni k obavám z kulturních návyků a také by měli obavy o bezpečí svého dítěte, kdyby se mělo kamarádit s romským dítětem. Ale u studentů ostatních fakult a také u mladších respondentů FHS se častěji objevovalo spíše negativní hodnocení. Pozitivní je, že by dokázali komunikovat s romským příslušníkem bez předsudků a to bez ohledu na to, jakou studují fakultu.

7.4 Celkový postoj studentů k vietnamské menšině

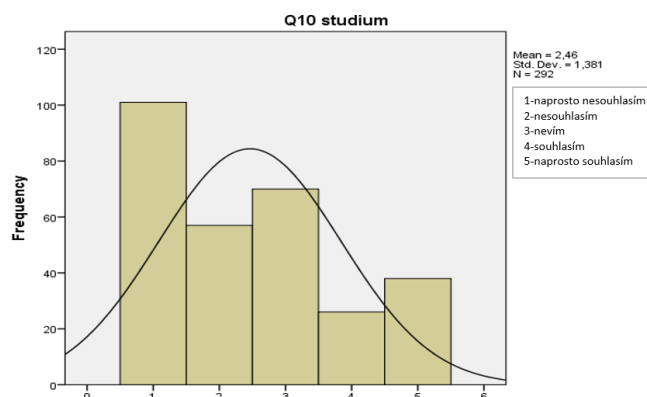
Pokud jsme u postojů k romské menšině zaznamenali spíše neutrální hodnocení, pak u vietnamské menšiny jsme dospěli k výrazně kladnějším hodnotám. A to se týká souhlasu s akceptací jejich kultury, s jejich integrací do naší společnosti, s respektem k jejich hodnotovému systému, s komunikací bez předsudků, s hodnocením jejich temperamentu i s tím, že mají snahu se přizpůsobit a že i oni respektují naši kulturu. Ve všech těchto položkách naši respondenti odpovídali nejčastěji souhlasně nebo naprosto souhlasně, případně i neutrálně, ale v průměrném hodnocení dosahovaly jednotlivé položky vždy kladnějšího postoje, než tomu bylo u romského etnika.

Také zde jsme zaznamenali významnou souvislost položek 6, 7 a 8. Níže vidíme, že hodnocení výroku „akceptuji kulturní specifika této menšiny“ je velmi podobné s hodnocením položky „souhlasím s jejich integrací do naší společnosti“. Četnost odpovědí byla podobná i pro nehumanitní obory. Rozdíl byl pouze v tom, že opět mladší věková kategorie respondentů a nehumanitní obory měly více neutrální postoj, kdežto studenti FHS nad 31 let s výroky častěji spíše souhlasili. U položky 8, tj. tvrzení, že „respektuji jejich hodnotový systém“, byly vyjadřovány nejčastěji neutrální postoje ve všech věkových kategoriích. Důležité ovšem je, že záporné hodnocení udávalo pouze velmi malé procento studentů (zhruba 15%).

Obr. 15 Srovnání postojů k vietnamské menšině podle věku studentů

Podobně jako u romského etnika jsme i zde zaznamenali hlavně nesouhlas s tvrzením, zda hodnotí naši respondenti Vietnamce podle vzhledu a fyzické odlišnosti. Zde je postoj studentů velmi jasný – fyzická podoba příslušníku námi vybraných menšin není pro utváření názoru nijak podstatná. Co se týká názoru, zda respondenty obohatilo studium na vysoké škole o poznatky z vietnamské kultury, tak zde jsme získali vesměs negativní odpovědi, a to na jak na fakultě FHS, tak i na ostatních fakultách.

Obr. 16 Četnost odpovědí studentů FHS na položku 10

Průměrné hodnocení této položky bylo 2,23 bodu, což je méně než u romského etnika, kde jsme spočítali průměr 2,56. Důležité je, že nesouhlas s tímto tvrzením vyjadřovali i na humanitních fakultách. Pouhých 22 % respondentů z FHS se vyjádřilo kladně, tedy že je studium obohacující.

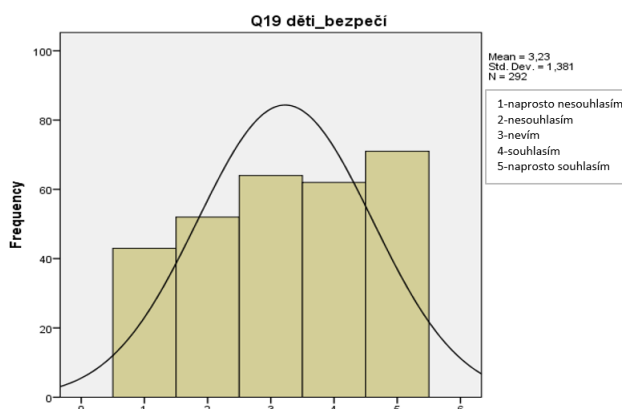
U dalších položek studenti nejčastěji odpovídali, že jim nevádí vietnamské specifické povahové rysy a jejich temperament. Výsledky byly podobné u humanitních i nehumanitních oborů. Naši respondenti také převážně věří, dle naměřených četností, že Vietnamci respektují naši kulturu a mají snahu se jí přizpůsobit. Naprosto kladné hodnocení jsme zaznamenali u položek 13 a 14, tzn. souhlas s bezproblémovou komunikací s vietnamským příslušníkem a se vzděláváním vietnamských dětí na školách společně s majoritní skupinou.

Pouze u položky 15 zastávali respondenti FSH spíše neutrální postoj k tvrzení, zda se jim líbí vietnamský jazyk a kulturní zvyklosti. U nehumanitních oborů byly postoje u položek 12 a 15 většinou spíše neutrální, ale i kladných hodnocení bylo podstatně více, než jsme u těchto položek zaznamenali pro romskou menšinu.

V další části dotazníku, kde se měli možnost respondenti vyjádřit k výroky týkajících se dětí, tak zde se také častěji vyskytovaly neutrální až kladné postoje. Průměrné hodnoty u položek 16 až 25 se u studentů FHS pohybovaly od 3,14 do 4,01 bodu a u nehumanitních oborů od 3,13 do 3,89.

I zde se projevila významná souvislost mezi položkami 16, 17, 21, 22, 23, 24. Téměř jednoznačně studenti odpovídali, že by chtěli poznat vietnamského kamaráda svého dítěte, což je pochopitelné. Ale také nejčastěji uváděli, že by chtěli poznat i kamarádovu rodinu, a to jak studenti humanitních, tak i nehumanitních oborů. To koresponduje i s tím, že téměř 70 % studentů FHS a 65 % studentů ostatních fakult by respektovalo přátelství svého dítěte s dítětem vietnamské národnosti. Co se týká reverzibilní položky 19, kde jsme chtěli po respondentech, aby se vyjádřili, zda by neměli obavy, že by jejich dítě nebylo s vietnamským kamarádem v bezpečí, tak zde byly odpovědi u studentů FHS mírně rozporuplné. V souhrnu jsme sice dospěli k nejčastějšímu tvrzení, že by respondenti neměli obavy o bezpečí svého dítěte, nicméně všechny četnosti v hodnocení byly dosti vyrovnané. Průměrná hodnota byla u studentů FHS rovna 3,23, ale přesto nesouhlasných odpovědí jsme zaznamenali také hodně. Pravděpodobně je tato nesourodost způsobena tím, že je pro respondenty tato položka obtížně uchopitelná ve vztahu k vietnamské menšině. Na jedné straně existují menšiny, které v majoritní skupině vyvolávají určité obavy díky své mentalitě a povaze, nicméně na druhou stranu i povahově nekonfliktní komunita se může třeba nevlastní vinou

dostat do nepříjemných a nebezpečných situací. Možná naši respondenti uvažovali i v této rovině a proto jsme u této položky získali tak nejednoznačné postoje.

Obr. 17 Hodnocení studentů FHS položky 19
pro vietnamskou národnost

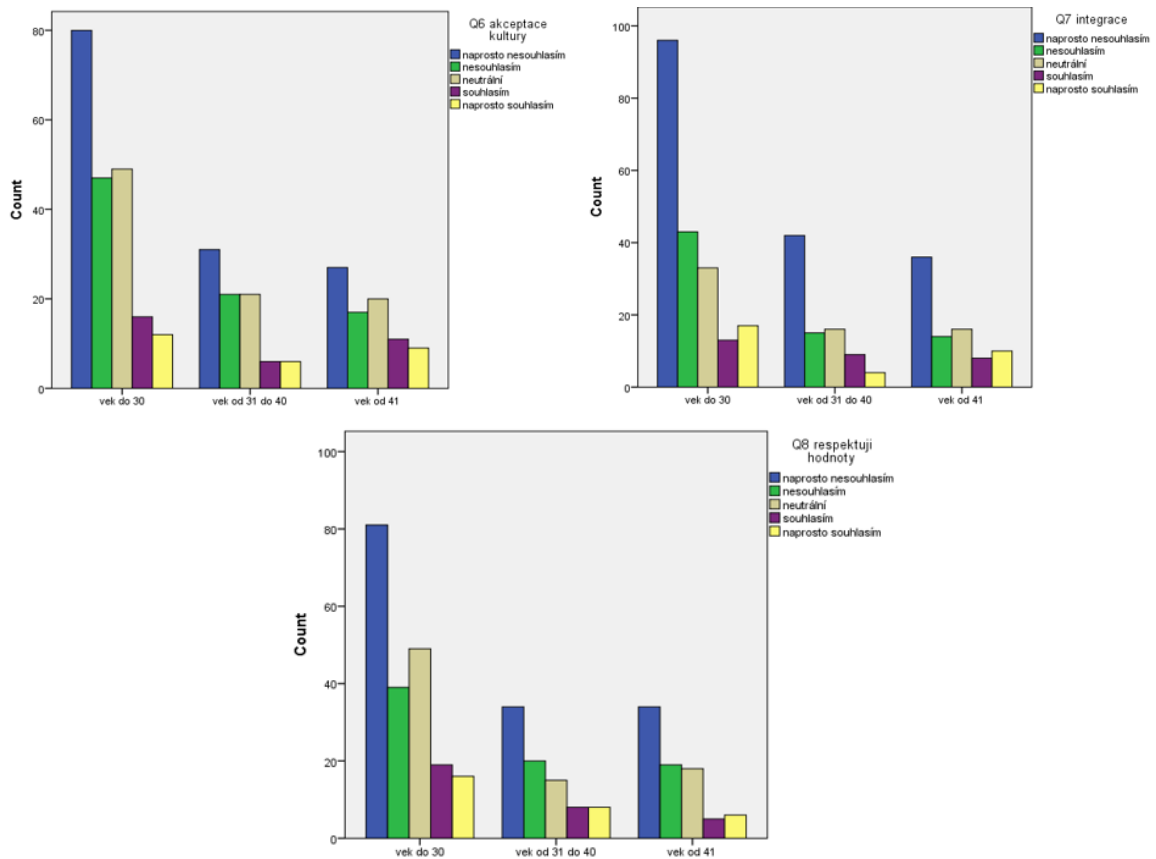
U nehumanitních oborů byly podle histogramu postoje týkající se bezpečí dětí nejčastěji neutrální, záporné hodnocení se vyskytovalo jen asi u 20 %. Také u další položky, kde se respondenti vyjadřovali k tvrzení, zda by měli obavy kvůli specifickým kulturním návykům vietnamské menšiny, byly nejčastější postoje neutrální, opět pouze 20 % se vyjádřilo negativně. U všech dalších položek převažoval u humanitních oborů nejvíce pozitivní názor a studenti převážně s danými tvrzeními souhlasili - dokázali by bez problémů s vietnamským kamarádem komunikovat (60%), přátelství by určitě považovali za kulturně obohacující (55%) a určitě by jim nevadily pravidelné návštěvy kamaráda (57%) v rodině respondentů. Podobné souhlasné odpovědi měli u těchto položek i studenti nehumanitních fakult. Ovšem návštěvy dítěte v kamarádově vietnamské rodině hodnotili respondenti už spíše neutrálně. Zde byli více opatrnější a souhlasných postojů jsme zaznamenali už jen 40 procent. U poslední položky 25 jsme stejně jako u hodnocení romské menšiny zjistili, že by rozhodně naši respondenti neměli obavy z reakce okolí, pokud by se jejich dítě přátelilo s vietnamským kamarádem.

Důvodem, proč naši respondenti odpovídali v druhé části dotazníku převážně souhlasně, může být i to, že vietnamské děti dosahují dobrých výsledků ve školách, jsou přizpůsobivé a bezproblémové, jak jsme uvedli dříve v teoretické části této práce. Naše děti se s nimi již běžně potkávají ve školním kolektivu, a proto nás už tolik kamarádství s nimi nepřekvapuje, jelikož vietnamské děti, které se narodily v České republice, mají osvojené kulturní zvyklosti majoritní společnosti. Hovoří plynulou češtinou a většinou pouze podle odlišného fyzického vzhledu poznáme, že patří k jiné menšinové společnosti.

Z výše uvedených výsledků je tedy patrné, že k vietnamské komunitě mají naši respondenti mnohem kladnější vztah než k předchozí komunitě romské. Je to dáno pravděpodobně i osobní zkušeností, tím že máme reálně možnost pozorovat snahu Vietnamců se v naší společnosti uplatnit. Uvědomujeme si jejich přátelskou a vstřícnou povahu, jejich podnikavost a snaživost. Chovají se k majoritní společnosti uctivě a s respektem k našim zákonům. Pravděpodobně i díky této přizpůsobivosti jsou postoje k jejich etniku výrazně kladnější než například k již zmíněným Romům.

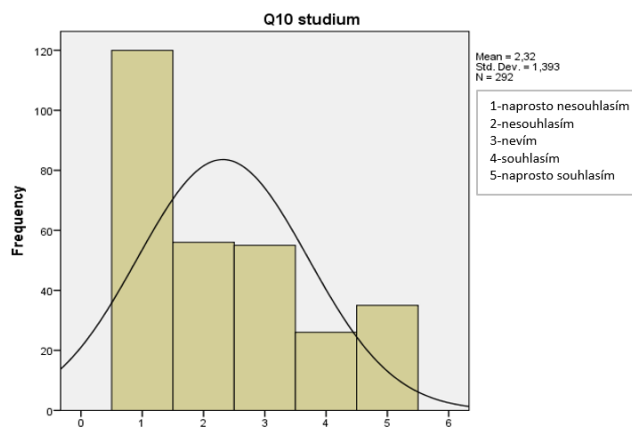
7.5 Celkový postoj studentů k muslimské menšině

V posledním vyhodnocení se budeme věnovat postojům studentů k muslimské menšině. Jestliže u vietnamské menšiny jsme jednoznačně obdrželi pozitivnější postoje studentů ve srovnání s romskou menšinou, pak u postojů k muslimům byly výsledky přesně opačné. Položky v dotazníku byly obecně hodnoceny našimi respondenty více negativně než u romské menšiny. U většiny položek respondenti nejčastěji volili „naprosto nesouhlasím“, pouze u položky č. 13 a 22, tj. zda by s příslušníkem muslimské menšiny dokázali bez problémů komunikovat a zda by přátelství s muslimem kladně obohatilo jejich dítě o poznatky z dané kultury, tak volili spíše neutrální odpověď. Hned u položky číslo 6, zda respondent dokáže akceptovat muslimskou kulturu, tak studenti ve většině případů nesouhlasili. Souhlasně se vyjádřilo pouze 17% studentů humanitních a 14% studentů nehumanitních oborů. Úzkou souvislost jsme u této položky zaznamenali také s položkami č. 7, 8 a 12. Znamená to tedy, že pokud negativní postoj vyjádřili s akceptováním kulturních specifik u muslimské menšiny, pak také nesouhlasí s jejich integrací do naší společnosti, nerespektují hodnotový systém muslimů a nevěří, že muslimové respektují naši kulturu a mají snahu se jí přizpůsobit. Například u položky 12 vyjádřilo pouze 10 % respondentů, že souhlasí s tvrzením „věřím, že muslimové respektují naši kulturu a mají snahu se jí přizpůsobit“. Je tedy logické, že pokud většina studentů nemá důvěru v přizpůsobivost muslimů a jejich respekt vůči majoritní společnosti, pak je zde velká pravděpodobnost, že nebudou celkově nakloněni integraci muslimské menšiny a vůbec k soužití s nimi v multikulturní společnosti. Především mladší respondenti do 30 let měli velmi negativní postoje u těchto výše zmíněných položek.

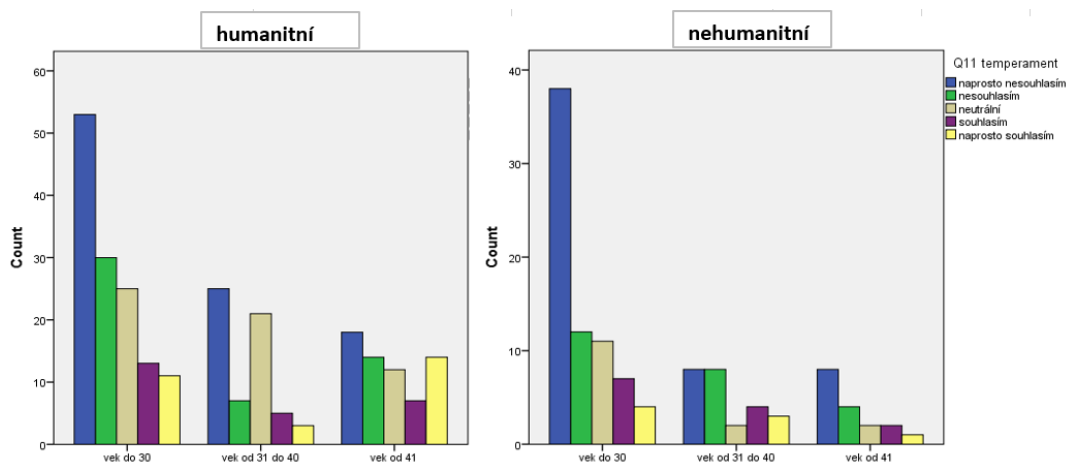
Obr. 18 Srov. odpovědi respondentů pro položky 6, 7 a 8 pro muslimskou menšinu

Co se týká hodnocení muslimů podle vzhledu a fyzické odlišnosti, je zajímavé, že zatímco u humanitní fakulty studenti převážně nesouhlasili, tzn. že by podle fyzického vzhledu rozhodně muslimy nehodnotili, pak u ostatních fakult měli spíše neutrální názor. U položky týkající se obohacení poznatků z kultury muslimů prostřednictvím studia na VŠ, pak opět nejčastější odpověď byla “naprosto nesouhlasím”. Jak jsme si již uvedli dříve, tak i studenti humanitní fakulty nejčastěji odpovídali, že o muslimské kultuře se na vysoké škole nic zajímavého nebo nového nedozvídají. To může být patrně i důvod, proč jsme dospěli u výše uvedené hypotézy H3 ke zjištění, že studenti FHS nemají rozdílné postoje k muslimské menšině v porovnání s nehumanitními obory. A také možná jedna z příčin, proč jsme u hodnocení muslimské menšiny obdrželi nejčastěji negativní postoje k jednotlivým výroky.

Obr. 19 Hodnocení studentů FHS položky 10
pro muslimskou menšinu

I u položky týkající se temperamentu a povahových rysů muslimů jsme obdrželi převážně negativní postoje. Drobná změna byla u hodnocení studentů FHS, kde jsme zaznamenali více kladných hodnocení než u studentů ostatních fakult. Nicméně v souhrnu se stále projevoval stejný model jako u předchozích odpovědí, tj. celkově negativní postoj k tvrzení, zda respondentům nevadí temperament muslimů a jejich specifické povahové rysy.

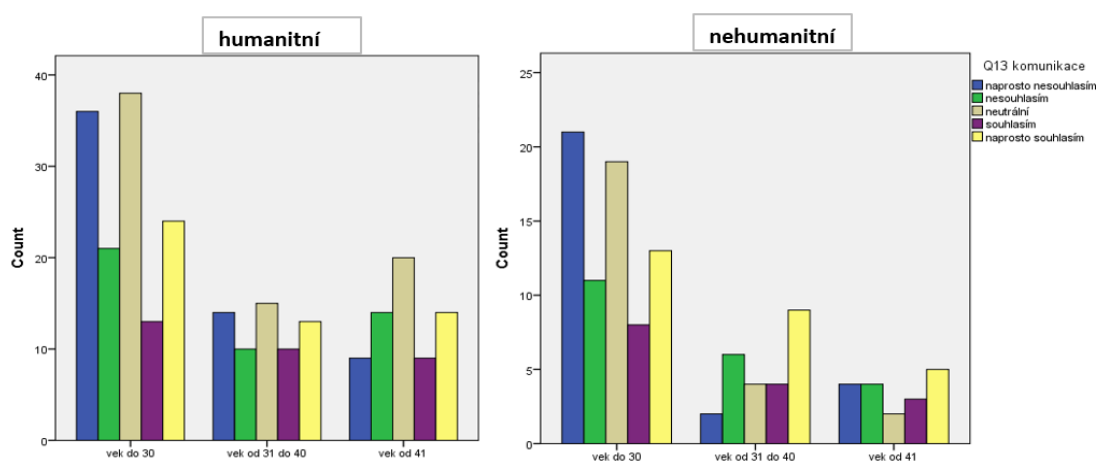

Obr. 20 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 11 u muslimské menšiny

Jak už jsme uvedli výše, také u položky 12, která se týkala hodnocení, zda muslimové respektují naši kulturu a mají snahu se jí přizpůsobit, jsme získali od respondentů převážně negativní odpovědi a to na všech fakultách bez rozdílu.

Mírně odlišné byly výsledky četností u položky 13, kde jsme se respondentů dotazovali, zda by dokázali s příslušníkem muslimské menšiny vést bez problému rozhovor a komunikovat s ním. Zde u mladších respondentů byly odpovědi převážně negativní, ale překvapivě u nehumanitních fakult studenti odpovídali častěji souhlasně, zatímco u humanitních fakult byly

odpovědi spíše neutrální nebo rozporuplné, což může také znamenat, že studenti FHS si pod společnou komunikací mohou představovat již konkrétní sociální situace plynoucí z podstaty jejich profese a tudíž mají z takového setkání rozporuplné pocity. Kdežto studenti nehumanitních oborů si mohou představit běžný rozhovor na ulici v neutrálním prostředí a takováto komunikace se může jevit jako bezproblémová.

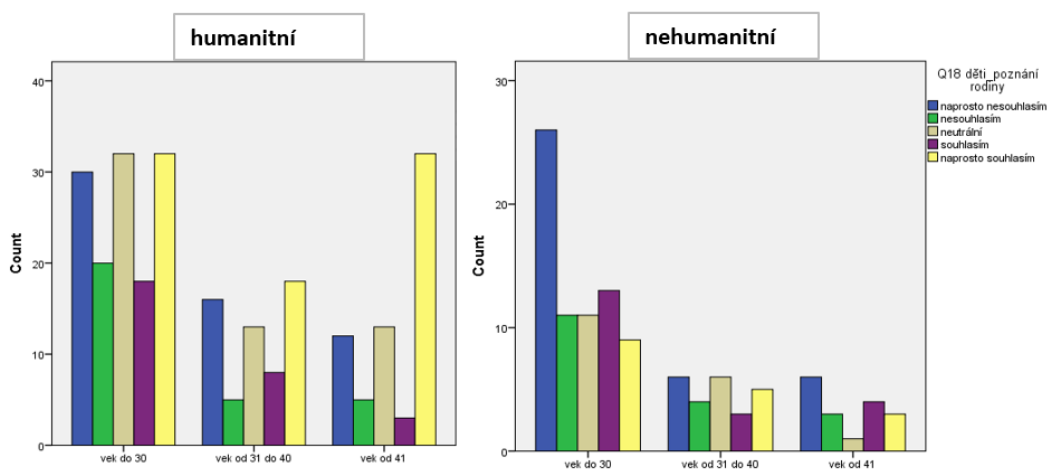

Obr. 21 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 13 u muslimské menšiny

Zajímavá změna se objevila u položky 14, kde respondenti vyjadřovali své postoje k tvrzení „muslimské děti by se měly vzdělávat společně s majoritní skupinou“. Zde jsme obdrželi převážně souhlasné odpovědi. I když opět mladší respondenti na nehumanitním studiu se vyjadřovali spíše negativně, většina studentů převážně nad 40 let s tímto tvrzením souhlasila, a to jak u humanitního, tak u nehumanitního studia. A co se týká položky 15, zda se respondentům líbí kulturní zvyklosti muslimů, zde byla jednoznačně nejčastější naprosto nesouhlasná odpověď. Pouhých 10% odpovědělo, že s daným tvrzením souhlasí. Což koresponduje i s výsledky z předchozích položek a také to potvrzuje úzká korelace této položky s položkami 11 a 12, které se týkaly temperamentu, specifických povahových rysů muslimů a respektování naší kultury.

V druhé části dotazníku, kde jsme měli položky zaměřené na kamarádství dětí s jiným dítětem muslimské menšiny, zde byly odpovědi méně negativní, nicméně i zde se projevovaly postoje velmi podobné jako v první části. Už u položky 16, zda by respondenti respektovali takové kamarádství, byly odpovědi dosti rozporuplné, resp. spíše vyrovnané. Dosahovali jsme podobné četnosti u negativních, pozitivních i neutrálních odpovědí. Dalo by se říci, že pouze u mladších studentů nehumanitních oborů byly opět převážně negativní. Rozhodně převážná většina respondentů uváděla, že by chtěla kamaráda či kamarádku poznat osobně (63%), ale v případě poznání kamarádovy rodiny už respondenti tak jednotní nebyli. Na

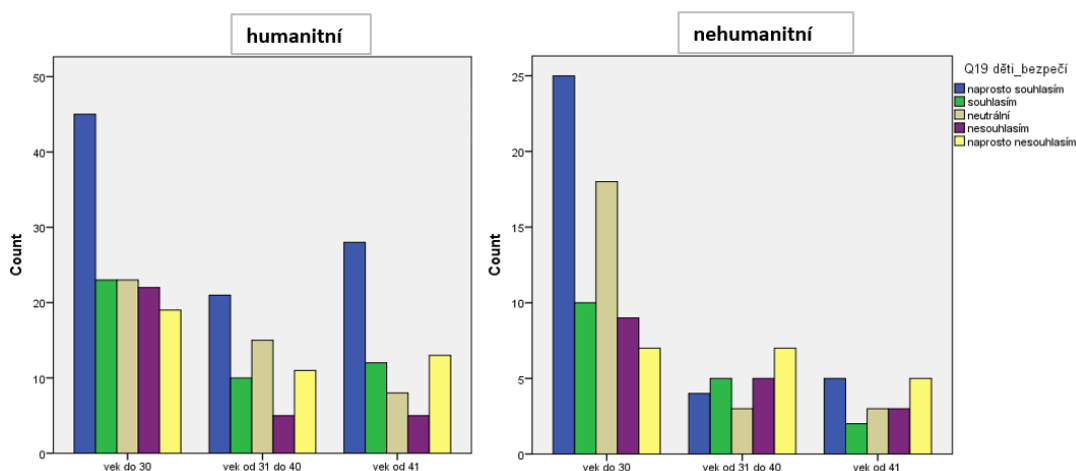
grafu je vidět, že zatímco studenti nad 40 let, kteří studují FHS, by převážně rodinu poznat chtěli, tak u mladších respondentů nehumanitních oborů mají názor přesně opačný.

Obr. 22 Srovnání odpovědí respondentů dle věku na položku 18

Zároveň se u těchto dvou položek ukázala významná souvislost s položkou 21, tzn. že pokud by chtěli poznat kamaráda nebo jeho rodinu, pak také souhlasili s tvrzením, že by s kamarádem z muslimské menšiny dokázali bez problémů komunikovat.

Další úzká souvislost byla prokázána také mezi položkami 19 a 20. Takže pokud by respondenti měli obavy o bezpečí svého dítěte v případě, že by se potkávalo s kamarádem muslimem, pak by také měli obavy ze specifických kulturních návyků této menšinové komunity. I zde jsme zaznamenali převážně negativní vyjádření u respondentů mladších 30 let, ale překvapivě i u ostatních věkových kategorií u humanitních oborů. Naopak studenti nehumanitních fakult odpovídali spíše, že nesouhlasí s tvrzením, že by jejich dítě nebylo v bezpečí s muslimským kamarádem.

Obr. 23 Srov. odpovědí na položku 19 ve vztahu k muslimské menšině dle věku studentů

U položky 20, tj. zda by respondenti měli obavy ze specifických návyků, tak zde již byly výsledky u všech fakult hodně podobné, více spěly k neutrálním hodnotám. Také u položek týkajících se navštěvování byly postoje spíše neutrální. Mladší studenti do 30 let sice častěji s návštěvami nesouhlasili, a to jak u kamaráda v rodině, tak přímo u respondenta, ale u ostatních věkových kategorií byly všechny četnosti dosti vyrovnané, takže výsledné hodnocení vyšlo neutrálně. Podobné výsledky jsme obdrželi i u položky 22, tj. u výroku, že by kamarádství s muslimem bylo kulturně obohacující.

Nejvíce souhlasné postoje respondenti uváděli u tvrzení, že by v případě osobního kontaktu dokázali s kamarádem komunikovat a bez problémů vést rozhovor. Celkem se takto vyjádřilo 51%, dalších 24% mělo postoj neutrální.

A co se týká obav z reakce okolí, tak zde jsme obdrželi většinou spíše nesouhlasné postoje, resp. že respondenti nesouhlasí s tvrzením „měl bych obavy z reakce okolí“.

Z výše uvedených výsledků je zřejmé, že postoje studentů k muslimské menšině jsou převážně negativní, dokonce studenti na humanitním studiu u některých položek měli negativnější postoj, než studenti z ostatních fakult.

7.6 Shrnutí výzkumu a doporučení pro praxi

V první části výzkumu jsme si tedy hypotézami ověřili, že existují rozdíly v postojích studentů pomáhajících profesí na romskou a vietnamskou menšinu vůči studentům ostatních fakult. Prokázali jsme, že studenti Fakulty humanitních studií vykazují kladnější hodnocení než u nehumanitních oborů. U muslimské menšiny se rozdíl v postojích neprokázal. Pokusili jsme se také zjistit, zda neexistuje souvislost mezi obecným postojem studentů k menšinám a tím, že je studium na vysoké škole obohatilo o poznatky z kultury dané menšiny (přímo jedna z položek v dotazníku). U nehumanitních oborů se jasně ukázalo, že zde žádná souvislost není, což logicky koresponduje s tím, že zde neprobíhá žádná multikulturní výchova. U humanitních oborů byla vysoká souvislost prokázána u romské kultury, kdežto u vietnamské kultury a u muslimů se souvislost neprokázala. Převážně respondenti nad 30 let z fakulty FHS potvrdovali, že je studium na vysoké škole obohatilo o nové poznatky právě z romské kultury. U Vietnamců se respondenti vyjadřovali k obohacení studiem spíše neutrálně a u muslimů dokonce negativně, tzn. že je studium nijak neobohatilo. V další části výzkumu jsme se zaměřili více na rodiče, kteří studují na Fakultě humanitních studií. Chtěli jsme si ověřit, zda se jejich postoje nezmění v případě, že by jejich dítě mělo

za kamaráda příslušníka námi vybrané menšiny. U všech menšin se postoje skutečně změnila a překvapivě kladnějším směrem. Asi nejvýraznější rozdíly jsme zaznamenali u muslimské menšiny, kde na rozdíl od obecného postoje, který byl spíše negativní, tak participaci jejich dítěte na přátelství s muslimem hodnotili respondenti už kladněji. U vietnamského etnika byl rozdíl zase nejmenší, ale to lze přisuzovat tomu, že i obecné postoje studentů FHS k Vietnamcům byly hodnoceny spíše kladně. U položek týkajících se dětí tedy vykazovali respondenti z FHS kladnější přístup, ve srovnání s první částí dotazníku. Může to být dáno právě kombinací humanitního studia, kde se vyučuje multikulturní výchova, a rodičovským přístupem s větší empatií k dětem.

Pokud bychom měli zhodnotit výsledky postojů k jednotlivým položkám v dotazníku, pak podle průměrných hodnot nejvíce negativní postoje jsme zaznamenali u muslimské menšiny, o něco lépe na tom byli Romové a nejlépe hodnotili studenti příslušníky vietnamské komunity. Dále u všech menšin se většinou postoje mladších respondentů humanitní fakulty shodovaly s postoji nehumanitních fakult. Kdežto studenti FHS od 31 let byli ve svých postojích pozitivnější. Tito respondenti také velmi často souhlasili se vzděláváním dětí z vybraných menšin společně s majoritní skupinou.

Téměř všichni respondenti bez rozdílu souhlasili s tím, že by chtěli nejprve poznat kamaráda jejich dítěte a také by rozhodně neměli obavy z reakce okolí, kdyby se jejich dítě kamarádilo s příslušníkem jiné menšiny. Také téměř jednoznačně respondenti nesouhlasili s tvrzením, že by hodnotili příslušníka dané menšiny podle vnějšího vzhledu. Zároveň ani u jedné menšiny by většinou neměli problém s přímou komunikací a rozhovorem. Naproti tomu u muslimů a Romů studenti souhlasili většinou s tvrzením, že nerespektují naši kulturu a nemají snahu se jí přizpůsobit. Také obavy o bezpečí svého dítěte a ze specifických návyků dané menšiny vyjadřovali studenti převážně u muslimské a romské menšiny. Většina respondentů odpovídala, že by neměla problém, kdyby kamarád jiné národnosti docházel k nim na pravidelné návštěvy, nicméně u Romů a muslimů by jim už vadilo, kdyby dítě respondenta docházelo na návštěvy ke kamarádovi do romské nebo muslimské komunity.

Celkově lze říci, že věková kategorie respondentů nad 30 let studujících humanitní obor, se vyjadřovala k dotazníkovým položkám pozitivněji, než ostatní studenti, a to hlavně u romské a vietnamské menšiny. U muslimů byly pozitivnější postoje spíše u položek týkajících se dětí, ale obecné postoje byly negativní i u humanitních oborů.

Nabízí se tedy otázka, zda by nepomohlo do multikulturní výchovy na FHS zařadit více informací o muslimech a zajímavosti z jejich kultury. Pak by možná i hodnocení postojů k

muslimům nebylo tolik negativní. Pokud existuje úzká souvislost mezi studiem FHS a obecným postojem k romské kultuře, pak i u muslimů by tento přístup mohl pomoci. Dále je zajímavé zjištění, že mladší studenti do 30 let studující FHS, měli postoje velmi podobné postojům nehumanitních oborů. Je tedy třeba se zaměřit více i na tuto mladší věkovou kategorii a pokusit se zmírnit jejich negativní hodnocení výše uvedených menšin. Je totiž možné, že se jejich hodnocení odvíjí od nesprávně utvořených stereotypů a předsudků na základě pouhé mediálně ovlivněné a zkreslené teoretické informovanosti. Kdežto u starších respondentů, kteří již většinou mají i děti, se pravděpodobně projevuje určitá rodičovská vyzrálost, empatie a vcítění se do role příslušníka cizí národnosti, navíc pokud se jedná právě o dítě.

ZÁVĚR

V naší práci, která byla zaměřena na postoje studentů k romské, vietnamské a muslimské menšině, jsme si ověřili, že předsudky mezi studenty nehumanitních oborů existují a v případě Romů a Vietnamců jsou silnější než u studentů Fakulty humanitních studií. U muslimů se rozdíl v postojích podle zaměření fakulty neprokázal. Je tedy zřejmé, že se potvrdila domněnka o výrazném stereotypním uvažování ve vztahu k muslimské komunitě, přestože jsme si v teoretické části vysvětlili, že nelze posuzovat všechny muslimy stejně. To ostatně platí i o Vietnamcích a Romech. Problém patrně vyplývá z nedostatečné informovanosti jak široké veřejnosti, tak i studentů ve vysokoškolském studiu. Pochopitelně nelze očekávat, že se budou na nehumanitních oborech zabývat multikulturní výchovou a vzděláváním. V tomto případě je právě důležitá osvěta celé společnosti. A tuto osvětu by právě mimo jiné měli zajišťovat sociální pedagogové, kteří by po absolvování vysokoškolského studia měli být plně kompetentní k této činnosti. S romskou kulturou jsou na humanitních fakultách studenti seznamováni asi nejvíce. Jelikož Romové jsou nejpočetnější a sociálně asi potřebnou etnickou menšinou v naší zemi, tak je tento přístup rozhodně na místě. O Vietnamcích se sice na humanitních oborech během studia příliš nezmiňuje (podle odpovědí na jednu z položek našeho dotazníku), nicméně i přes tuto skutečnost vykazovali respondenti v našem výzkumu nejméně předsudečné hodnocení, což je jistě potěšující zjištění. Nicméně u muslimů je opravdu značný nedostatek v informovanosti o jejich kultuře. Nemusí být o to vždy zájem ze strany studentů, jelikož předsudky vůči muslimům jsou v naší evropské populaci silně zakořeněny, nicméně je třeba vynalézavosti a pedagogických dovedností vyučujícího, aby dokázal toto téma studentům vhodně podat a vzbudit v nich motivaci k ochotě získávat další informace.

Závěrem bychom tedy chtěli upozornit na fakt, že každý člověk je jedinečná bytost a každý by měl být posuzován a hodnocen individuálně. A že hodnocení a úsudky, stejně jako předsudky a stereotypy patří také k povaze lidské.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] American Psychological Association. *PsycINFO Database Record* [online]. ©2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: <http://psycnet.apa.org/psycinfo/1996-01760-008>
- [2] BALVÍN, Jaroslav, 2012. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita*. Praha: Radix. ISBN 978-80-86798-07-3.
- [3] BANKS, James A., 2008. *An introduction to multicultural education*. 4th ed. Boston: Pearson/Allyn and Bacon. ISBN 978-0-205-51885-2.
- [4] BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ, 2013. *Etnické komunity*. Praha: FHS UK. Agora. ISBN 978-80-87398-45-6.
- [5] Český statistický úřad. *Národnostní struktura obyvatel* [online]. ©2014 [cit. 2017-01-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/narodnostni-struktura-obyvatel-2011-aqkd3cosup>
- [6] Český statistický úřad. *Cizinci: Počet cizinců* [online]. ©2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>
- [7] Český statistický úřad. *Cizinci v ČR – bez azylantů* [online]. ©2016 [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-v-cr-bez-azylantu>
- [8] Český statistický úřad. *Cizinci v ČR – včetně azylantů* [online]. ©2016 [cit. 2017-02-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-v-cr-vcetne-azylantu>
- [9] FROUZOVÁ, Magdaléna, 2005. *Závoj a džíny: ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 207 s. ISBN 80-7021-776-6.
- [10] GULOVÁ, Lenka a Ema ŠTĚPAŘOVÁ, 2004. *Multikulturní výchova v teorii a praxi*. Brno: Katedra sociální pedagogiky Pedagogické fakulty MU, 231 s. ISBN 80-86633-14-4.
- [11] GUTMAN, Dasia Black, Hickson, F., 1996. *The Development of Racial Prejudice in Children. Educational Practice and Theory* 18(1). James Nicholas Publishers, pp. 3-14.
- [12] HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova: (socializace a integrace menšin)*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 73 s. Učební texty vysokých škol. ISBN 80-7318-424-9.

- [13] HLADÍK, Jakub, 2014. *Multikulturní kompetence studentů pomáhajících profesí*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 978-80-7454-426-2.
- [14] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [15] KOHOUTEK, Rudolf, 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 181 s. ISBN 8072040642.
- [16] KURAS, Benjamin, 2015. *Jak zabít civilizaci*. Nové rozšířené vydání. Praha: Eminent, 246 s. ISBN 978-80-7281-500-5.
- [17] MAREŠ, Petr, Ladislav RABUŠIC a Petr SOUKUP, 2015. *Analýza sociálněvědních dat (nejen) v SPSS*. Brno: Masarykova univerzita, 508 s. ISBN 978-80-210-6362-4.
- [18] MARTIN, William E. a Krista D. BRIDGMON, 2012. *Quantitative and statistical research methods: from hypothesis to results*. San Francisco: Jossey-Bass, xviii, 476. ISBN 978-0-470-63182-9.
- [19] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky *Ostatní dokumenty* [online]. MŠMT, ©2013-2017 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/ostatni-dokumenty>
- [20] Ministerstvo vnitra ČR. *Azyl a migrace* [online]. ©2006 [cit. 2017-02-17]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/azyl/index.html>
- [21] MoneyMAG.cz. *Ministryně o islámu na českých školách* [online]. 9.3.2017 [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <http://moneymag.cz/aktuality/7800-ministryne-o-islam-na-ceskych-skolach-jak-je-to-se-zahalovanim-muslimek-a-veprovym-v-jidelnach>
- [22] NAKONEČNÝ, Milan, 1993. *Základy psychologie osobnosti*. Praha: Management Press, 232 s. ISBN 8085603349.
- [23] NAKONEČNÝ, Milan, 1999. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 287 s. ISBN 8020006907.
- [24] NAVRÁTIL, Pavel, 2003. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál. ISBN 8071787418.
- [25] NOVÁK, Tomáš, 2002. *O předsudcích*. V Brně: Doplněk, 106 s. ISBN 80-7239-121-6.

- [26] PREISSOVÁ, Andrea, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ, 2012. *Jinakost, před-sudky, multikulturalismus: možnosti a limity multikulturní výchovy*. Olomouc: Uni-verzita Palackého v Olomouci, 234 s. ISBN 978-80-244-3287-8.
- [27] PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní psychologie: [sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů]*. 3. vyd. Praha: Portál. Psychologie. ISBN 978-80-7367-709-1.
- [28] PRŮCHA, Jan, 2011. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 2., aktu-aliz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 167 s. ISBN 978-80-7387-502-2.
- [29] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 1998. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 328 s. ISBN 8071782521.
- [30] ŘEZANKOVÁ, Hana, 2007. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Praha: Professi-onal Publishing, 212 s. ISBN 978-80-86946-49-8.
- [31] ŠIŠKOVÁ, Tatjana, 2008. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní vý-chova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.
- [32] VEREŠOVÁ, Marcela, 2007. *Sociálna psychológia: [človek vo vzťahoch]*. Nitra: Enigma, 278 s. ISBN 978-80-89132-47-8.
- [33] Vláda České republiky. *Členové a členky Rady vlády pro národnostní menšiny* [online]. ©2009-2017 [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/clenove/>
- [34] *Výroční zpráva o činnosti UTB ve Zlíně* [online]. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 23.6.2016 [cit. 2017-01-10]. Ke stažení dostupné z: <http://www.utb.cz/file/54346/>
- [35] Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonypro-lidi.cz/cs/2001-273>
- [36] Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-325>
- [37] Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonypro-lidi.cz/cs/1999-326>

- [38] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
ČSR	Československá republika
FAI	Fakulta aplikované informatiky
FHS	Fakulta humanitních studií
FMK	Fakulta multimediálních komunikací
FT	Fakulta technologická
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
tj.	to je
tzv.	takzvané
UTB	Univerzita Tomáše Bati
VDR	Vietnamská demokratická republika

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1 Osobní vztah studentů k uvedeným etnikům</i>	19
<i>Obr. 2 Vývoj počtu cizinců na území ČR v letech 1993-2015.....</i>	25
<i>Obr. 3 Respondenti dle studovaného oboru.....</i>	49
<i>Obr. 4 Porovnání hodnocení postoje k Romům krabicovým grafem</i>	57
<i>Obr. 5 Srov. hodnocení postoje k Vietnamcům krabicovým grafem.....</i>	59
<i>Obr. 6 Srov. hodnocení postoje k muslimům krabicovým grafem</i>	61
<i>Obr. 7 Srov. hodnocení položek 16 až 25 mezi rodiči a bezdětnými studenty FHS....</i>	63
<i>Obr. 8 Srovnání respondentů dle věku a rodičovství.....</i>	64
<i>Obr. 9 Srovnání odpovědí studentů dle věku – obohacení studiem na VŠ.....</i>	66
<i>Obr. 10 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 11 – temperament Romů .</i>	67
<i>Obr. 11 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 15 – kulturní zvyklosti</i>	68
<i>Obr. 12 Četnosti odpovědí studentů FHS na položku 15 u hodnocení Romů.....</i>	68
<i>Obr. 13 Histogram četnosti odpovědí studentů FHS na položky 19 a 20.....</i>	70
<i>Obr. 14 Odpovědi studentů dle věku na položku 21 – komunikace s kamarádem.....</i>	70
<i>Obr. 15 Srovnání postojů k vietnamské menšině podle věku studentů</i>	72
<i>Obr. 16 Četnost odpovědí studentů FHS na položku 10.....</i>	72
<i>Obr. 17 Hodnocení studentů FHS položky 19 pro vietnamskou národnost.....</i>	74
<i>Obr. 18 Srov. odpovědí respondentů pro položky 6, 7 a 8 pro muslimskou menšinu.</i>	76
<i>Obr. 19 Hodnocení studentů FHS položky 10 pro muslimskou menšinu.....</i>	77
<i>Obr. 20 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 11 u muslimské menšiny..</i>	77
<i>Obr. 21 Srovnání odpovědí studentů dle věku na položku 13 u muslimské menšiny..</i>	78
<i>Obr. 22 Srovnání odpovědí respondentů dle věku na položku 18</i>	79
<i>Obr. 23 Srov. odpovědí na položku 19 ve vztahu k muslimské menšině dle věku studentů</i>	79

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1 Územní rozložení vybraných národností podle krajů ČR k 26. 3. 2011 (v %)</i>	23
<i>Tab. 2 Počet studentů na fakultách v základním souboru</i>	46
<i>Tab. 3 Přehled studijních oborů pomáhajících profesí v základním souboru</i>	46
<i>Tab. 4 Hodnoty pro průměry položek názorů na romskou menšinu</i>	50
<i>Tab. 5 Výsledek t-Testu pro romskou menšinu</i>	50
<i>Tab. 6 Obohacení poznatků z romské kultury studiem u jednotlivých fakult</i>	51
<i>Tab. 7 Hodnoty pro průměry položek názorů na vietnamskou menšinu</i>	52
<i>Tab. 8 Výsledek t-Testu pro vietnamskou menšinu</i>	53
<i>Tab. 9 Obohacení poznatků z vietnamské kultury studiem u jednotlivých fakult</i>	53
<i>Tab. 10 Hodnoty pro průměry položek názorů na muslimskou menšinu</i>	54
<i>Tab. 11 Výsledek t-Testu pro muslimskou menšinu</i>	54
<i>Tab. 12 Obohacení poznatků z muslimské kultury studiem u jednotlivých fakult</i>	55
<i>Tab. 13 Míra souvislostí mezi pol.Q10 a studovanou fakultou</i>	55
<i>Tab. 14 Hodnoty pro porovnání názorů na romskou menšinu v párovém testu</i>	57
<i>Tab. 15 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro romskou menšinu</i>	58
<i>Tab. 16 Hodnoty pro porovnání názorů na vietnamskou menšinu v párovém testu</i>	59
<i>Tab. 17 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro vietnamskou menšinu</i>	60
<i>Tab. 18 Hodnoty pro porovnání názorů na muslimskou menšinu v párovém testu</i>	61
<i>Tab. 19 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro muslimskou menšinu</i>	62
<i>Tab. 20 Srov. průměrů hodnocení první a druhé části dotazníku pro muslimskou menšinu u mužů</i>	62

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P II: STATISTIKA - ROMOVÉ

PŘÍLOHA P III: STATISTIKA - VIETNAMCI

PŘÍLOHA P IV: STATISTIKA – MUSLIMOVÉ

PŘÍLOHA P V: KORELACE - ROMOVÉ

PŘÍLOHA P VI: KORELACE - VIETNAMCI

PŘÍLOHA P VII: KORELACE – MUSLIMOVÉ

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

Jmenuji se Leona Stehlíková a jsem studentkou oboru Sociální pedagogika na UTB ve Zlíně na FHS. Prosím Vás o vyplnění tohoto krátkého anonymního dotazníku, jehož výsledky budou využity v mém výzkumu v rámci diplomové práce na téma *Postoje studentů UTB v kombinované formě studia k menšinám*. Předem velmi děkuji za Váš čas a vstřícnost.

1. Pohlaví: muž
 žena

2. Máte děti: ano
 ne

3. Váš věk :

4. Fakulta, kterou studujete : FHS
 FAI
 FT
 FMK

5. Studijní zaměření:

Všeobecná sestra
Zdravotně sociální pracovník
Sociální pedagogika
Učitelství a pedagogika
Andragogika
Jiné

Odpovědi v tabulce nyní prosím označte na škále 1 až 5,

kdy 1= naprosto **nesouhlasím** a 5 = naprosto **souhlasím** s daným tvrzením:

	ROMOVÉ	VIETNAMCI	MUSLIMOVÉ
6. Akceptuji kulturní specifika této menšiny	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
7. Souhlasím s jejich integrací do naší společnosti	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
8. Respektuji jejich hodnotový systém	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
9. Jejich příslušníky hodnotím často podle vnějšího vzhledu a fyzické odlišnosti	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
10. Studium na VŠ mě obohatilo o nové poznatky z jejich kultury	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
11. Nevadí mi jejich temperament a jejich specifické povahové rysy	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
12. Věřím, že respektují naši kulturu a mají snahu se jí přizpůsobit	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
13. Dokázal/a bych s nimi vést rozhovor a bez problému komunikovat	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
14. Jejich děti by se měly vzdělávat ve školách společně s majoritní skupinou	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
15. Líbí se mi jejich jazyk a kulturní zvyklosti	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

Pokuste se nyní si představit, že velmi dobrým kamarádem Vašeho syna nebo dcery by bylo dítě patřící k romské, vietnamské nebo muslimské menšině. Označte prosím výroky v tabulce podle Vašeho přesvědčení na škále od 1 do 5 (1 = naprostý nesouhlas, 5 = naprostý souhlas).

	ROM	VIETNAMEC	MUSLIM
16. Respektoval/a bych to. Pokud si rozumí, pak s tím nemám problém	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
17. Rád/a bych kamaráda poznal/a osobně	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
18. Chtěl/a bych poznat také jejich rodinu	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
19. Měl/a bych obavy, že s ním mé dítě není v bezpečí	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
20. Měl/a bych obavy kvůli jejich specifickým návykům (např. hygiena, stravování apod.)	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
21. V případě osobního kontaktu bych s kamarádem dokázal/a vést rozhovor a bez problému komunikovat	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
22. Je dobře, že mé dítě by mělo takto možnost seznámit se s jinou kulturou, může to být pro všechny obohacující	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
23. Nevadilo by mi, kdyby k nám kamarád/ka docházel/a pravidelně na návštěvu	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
24. Nevadilo by mi, kdyby mé dítě docházelo pravidelně a často do jejich rodiny na návštěvu	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5
25. Měl/a bych obavy z reakce okolí	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5	1 2 3 4 5

PŘÍLOHA P II: STATISTIKA – ROMOVÉ

Statistics - Romové																								
	06 akceptace kultury	07 integrace	08 respektuji hodnoty	09 hodnocen í dle vzhledu	010 studium	011 temperam ent	012 přizpůsobí vost	013 komunika ce	014 vzdělávání	015 kulturní zvyklosti	016 děti_resp ekt	017 děti_pozn ání	018 děti_pozn ání rodiny	019 děti_bezp edí	020 děti_návřk y	021 děti_kom unikace	022 děti_oboh acení	023 děti_návřt ěvy u nás	024 děti_návřt ěvy u nich	025 děti_reakc e okolí				
N	428	427	426	415	426	427	428	427	428	427	423	423	419	422	422	423	423	421	421	419				
Valid	428	427	426	415	426	427	428	427	428	427	423	423	419	422	422	423	423	421	421	419				
Missing	1	2	3	14	3	2	1	2	1	2	6	6	10	7	7	6	6	8	8	10				
Mean	2,81	2,83	2,7	3,3	2,56	2,48	2,08	3,24	3,43	2,29	3,38	3,87	3,05	2,69	2,71	3,68	3,18	3,03	2,62	3,38				
Median	3	3	3	3	2	2	2	3	3	2	3	5	3	3	3	4	3	3	3	3				
Mode	3	3	3	5	1	1	1	3	5	1	3	5	5	1	1	5	3	1	3	5				
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Maximum	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5				
Percent iles	25	2	2	2	1	1	1	2	2	1	2	3	2	1	1	3	2	2	1	2				
	50	3	3	3	2	2	2	3	3	2	3	5	3	3	3	4	3	3	3	3				
	75	3	4	4	4	3	3	4	5	3	5	5	5	4	4	5	4	4	3	5				

PŘÍLOHA P III: STATISTIKA – VIETNAMCI

Statistics - Vietnamci

	Q6 akceptace kultury	Q7 integrace	Q8 respektují hodnoty	Q9 hodnocen í díle vzhledu	Q10 studium	Q11 temperam ent	Q12 přizpůsobí vost	Q13 komunika ce	Q14 vzdělávání	Q15 kulturní zvyklosti	Q16 děti_resp ekt	Q17 děti_pozn ání	Q18 děti_pozn ání/rodiny	Q19 děti_deep ed'	Q20 děti_návky y	Q21 děti_kom unikace	Q22 děti_oboh acení	Q23 děti_návší ěvy u nás	Q24 děti_návší ěvy u nich	Q25 děti_reakc e okolí
N	Valid 428	428	425	415	427	426	428	427	428	427	422	422	416	420	421	421	422	419	421	418
	Missing 1	1	4	14	2	3	1	2	1	2	7	7	13	9	8	8	7	10	8	11
Mean	3,67	3,54	3,51	3,46	2,24	3,5	3,48	3,88	3,89	2,93	3,99	4,19	3,55	3,29	3,23	3,95	3,61	3,62	3,31	3,65
Median	4	4	3	4	2	4	4	4	4	3	4	5	4	3	3	4	4	4	3	4
Mode	3	3	3	5	1	3	5	5	5	3	5	5	5	5	3	5	3	5	3	5
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Maximum	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
Percent iles	25 50 75	3 4 5	3 4 5	3 4 5	1 2 3	3 4 5	3 4 5	3 4 5	3 4 5	2 3 4	3 4 5	4 5 5	3 4 5	2 3 5	2 3 4	3 4 5	3 4 5	3 4 5	3 4 5	3 4 5

PŘÍLOHA P IV: STATISTIKA – MUSLIMOVÉ

Statistics - Muslimové																								
	Q6 akceptace kultury	Q7 Integrace	Q8 respektují hodnoty	Q9 hodnocen í dle vzhledu	Q10 studium	Q11 temperam ent	Q12 přizpůsobí vost	Q13 komunika ce	Q14 vzdělávání	Q15 kulturní zvyklosti	Q16 děti_resp ekt	Q17 děti_pozn ání	Q18 děti_pozn ání rodiny	Q19 děti_bezp ečí	Q20 děti_návky y	Q21 děti_kom unikace	Q22 děti_oboh acení	Q23 děti_návší ěvu nás	Q24 děti_návší ěvu mích	Q25 děti_reakc e okolí				
N	Valid 427	426	425	412	427	424	428	427	426	426	423	421	417	420	421	420	423	421	421	421	420			
Mean	2.3	2.14	2.27	3.35	2.18	2.3	1.75	2.91	3.18	1.98	3.01	3.67	3.02	2.65	2.81	3.47	3.02	2.86	2.57	3.37				
Median	2	2	2	3	2	2	1	3	3	1	3	5	3	2.5	3	4	3	3	3	3				
Mode	1	1	1	5	1	1	1	3	5	1	5	5	1 ^a	1	1	5	3	1	1	1				
Minimum	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1				
Maximum	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5				
Percent iles	25 50 75	1 2 3	1 2 3	2 3 5	1 2 3	1 2 3	1 1 2	2 3 4	2 3 5	1 1 3	2 3 4	2 5 5	1 3 5	1 2.5 4	1 3 4	2 4 5	2 3 4	2 3 4	1 3 4	1 3 4				

PŘÍLOHA P V: KORELACE – ROMOVÉ

položky	typ hodn.	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10	Q11	Q12	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18	Q19	Q20	Q21	Q22	Q23	Q24	Q25
Q6 akceptace kultury	Pearson Correlation	1	,624**	,578**	0,003	,197**	,367**	,366**	,454**	,305**	,389**	,407**	,358**	,371**	,207**	,139**	,343**	,337**	,397**	,373**	,141**
Q7 integrace	Pearson Correlation	,624**	1	,514**	0,038	,261**	,436**	,418**	,505**	,473**	,489**	,388**	,361**	,341**	,272**	,188**	,382**	,448**	,462**	,455**	,141**
Q8 respektují hodnoty	Pearson Correlation	,578**	,514**	1	0,063	,201**	,470**	,441**	,397**	,303**	,431**	,341**	,268**	,314**	,202**	,124**	,322**	,383**	,390**	,357**	,169**
Q9 hodnocení de vzhledu	Pearson Correlation	0,003	0,038	0,063	1	0,001	,143**	0,092	,102**	0,084	0,051	-0,005	-0,005	-0,011	0,088	,121**	,076**	0,039	0,069	0,066	0,066
Q10 studium	Pearson Correlation	,197**	,261**	,201**	0,001	1	,264**	,253**	,158**	,154**	,363**	,108**	,101**	,193**	,168**	,139**	,280**	,462**	,404**	,453**	,174**
Q11 temperament	Pearson Correlation	,367**	,436**	,470**	,143**	,264**	1	,448**	,405**	,378**	,517**	,332**	,181**	,265**	,275**	,182**	,022**	,469**	,324**	,271**	,237**
Q12 přizpůsobivost	Pearson Correlation	,366**	,418**	,441**	0,092	,253**	,448**	1	,364**	,278**	,550**	,208**	0,071	,106**	,227**	,182**	,319**	,284**	,392**	,384**	,305**
Q13 komunikace	Pearson Correlation	,454**	,505**	,397**	,102**	,158**	,405**	,364**	1	,511**	,387**	,483**	,430**	,337**	,249**	,176**	,555**	,462**	,488**	,457**	,179**
Q14 vzdělávání	Pearson Correlation	,305**	,473**	,303**	0,084	,154**	,378**	,278**	,511**	1	,351**	,411**	,319**	,265**	,226**	,182**	,401**	,404**	,351**	,381**	0,065
Q15 kulturní zvyklosti	Pearson Correlation	,389**	,489**	,431**	0,051	,363**	,517**	,550**	,387**	,351**	1	,300**	,223**	,276**	,270**	,278**	,264**	,453**	,437**	,409**	0,090
Q16 děti respekt	Pearson Correlation	,407**	,388**	,341**	-0,005	,108**	,332**	,208**	,483**	,411**	,300**	1	,525**	,423**	,301**	,182**	,491**	,519**	,536**	,525**	,138**
Q17 děti poznání rodiny	Pearson Correlation	,358**	,361**	,268**	-0,005	,101**	,181**	0,071	,430**	,319**	,223**	,525**	1	,655**	0,082	0,022	,538**	,479**	,426**	,368**	,130**
Q18 děti poznání rodiny	Pearson Correlation	,371**	,341**	,314**	-0,011	,193**	,265**	,106**	,337**	,265**	,423**	,223**	,655**	1	,133**	0,089	,442**	,485**	,469**	,437**	0,067
Q19 děti bezpečí	Pearson Correlation	,207**	,272**	,202**	0,088	,123**	,275**	,227**	,249**	,226**	,270**	,301**	0,082	,133**	1	,535**	,137**	,250**	,324**	,324**	,228**
Q20 děti návyky	Pearson Correlation	,139**	,188**	,124**	,121**	0,051	,214**	,224**	,176**	,182**	,278**	,182**	0,022	0,089	,535**	1	,099**	,202**	,271**	,316**	,153**
Q21 děti komunikace	Pearson Correlation	,343**	,382**	,322**	0,076	,139**	,280**	,122**	,555**	,401**	,264**	,491**	,538**	,442**	,137**	,099**	1	,547**	,499**	,386**	,138**
Q22 děti obohacení	Pearson Correlation	,337**	,448**	,383**	0,039	,168**	,372**	,284**	,462**	,404**	,453**	,519**	,479**	,485**	,250**	,202**	,547**	1	,645**	,624**	,174**
Q23 děti návštěvy u nás	Pearson Correlation	,397**	,462**	,390**	,111**	0,075	,392**	,289**	,488**	,351**	,437**	,536**	,426**	,469**	,324**	,271**	,499**	,645**	1	,772**	,237**
Q24 děti návštěvy u nich	Pearson Correlation	,373**	,455**	,357**	0,069	0,063	,384**	,305**	,457**	,381**	,409**	,525**	,368**	,437**	,324**	,316**	,386**	,624**	,772**	1	,234**
Q25 děti reakce okolí	Pearson Correlation	,141**	0,082	,169**	0,066	-0,072	,112**	0,091	,179**	0,065	0,090	,138**	,130**	0,067	,228**	,153**	,138**	,174**	,237**	,234**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

PŘÍLOHA P VI: KORELACE – VIETNAMCI

položky	typ hodn.	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10	Q11	Q12	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18	Q19	Q20	Q21	Q22	Q23	Q24	Q25	
Q6 akceptace kultury	Pearson Correlation	1	.673**	.633**	.103	0,023	.513**	.493**	.494**	.436**	.337**	.474**	.363**	.355**	.247**	.244**	.408**	.409**	.440**	.439**	.439**	.132**
Q7 integrace	Pearson Correlation	.673**	1	.619**	.140**	0,058	.501**	.566**	.574**	.510**	.396**	.488**	.362**	.332**	.267**	.282**	.465**	.463**	.440**	.439**	.473**	.153**
Q8 respektuji hodnoty	Pearson Correlation	.633**	.619**	1	.098	0,042	.539**	.530**	.467**	.402**	.411**	.453**	.316**	.333**	.211**	.181**	.565**	.316**	.463**	.439**	.619**	.190**
Q9 hodnocení die vzhledu	Pearson Correlation	.103	.140**	.098	1	-0,017	.125	.108	.098	0,051	.071	.106	.152**	0,087	0,057	-0,015	.437**	.449**	.421**	.181**	.190**	.106
Q10 studium	Pearson Correlation	0,023	0,058	0,042	-0,017	1	0,034	0,025	-0,047	-0,050	.125**	-0,075	-0,076	-0,045	-0,018	0,088	.257**	.257**	.190**	.190**	0,087	1
Q11 temperament	Pearson Correlation	.513**	.501**	.539**	.125*	0,034	1	.502**	.540**	.476**	.420**	.466**	.345**	.309**	.280**	.221**	.231**	.280**	.309**	.280**	.221**	.182**
Q12 přizpůsobivost	Pearson Correlation	.493**	.566**	.530**	.108*	0,025	.502**	1	.539**	.471**	.413**	.469**	.337**	.254**	.228**	.254**	.213**	.257**	.337**	.254**	.231**	.126**
Q13 komunikace	Pearson Correlation	.494**	.574**	.467**	.174**	-0,047	.539**	.539**	1	.564**	.377**	.592**	.434**	.406**	.250**	.203**	.166**	.434**	.406**	.250**	.231**	.176**
Q14 vzdělávání	Pearson Correlation	.436**	.510**	.402**	0,051	-0,050	.471**	.564**	.564**	1	.323**	.485**	.406**	.295**	.213**	.203**	.166**	.295**	.295**	.203**	.166**	.130**
Q15 kulturní zvyklosti	Pearson Correlation	.337**	.396**	.411**	0,071	.125**	.420**	.413**	.377**	.323**	1	.257**	.190**	.288**	0,088	.166**	.254**	.254**	.166**	.254**	.166**	.112**
Q16 děti respekt	Pearson Correlation	.474**	.468**	.453**	.106*	-0,075	.466**	.469**	.592**	.485**	.257**	1	.565**	.417**	.376**	.257**	.539**	.504**	.504**	.417**	.376**	.201**
Q17 děti poznání	Pearson Correlation	.363**	.362**	.316**	.152**	-0,076	.345**	.337**	.434**	.406**	.190**	.565**	1	.555**	.177**	.141**	.552**	.437**	.437**	.177**	.141**	.153**
Q18 děti poznání rodiny	Pearson Correlation	.365**	.332**	.333**	0,087	0,020	.309**	.254**	.281**	.295**	.288**	.417**	.655**	1	.139**	.144**	.404**	.449**	.404**	.144**	.442**	.112**
Q19 děti bezpečí	Pearson Correlation	.247**	.267**	.211**	.116*	-0,045	.280**	.228**	.254**	.213**	0,088	.376**	.177**	.139**	1	.455**	.277**	.281**	.281**	.139**	.292**	.299**
Q20 děti návyky	Pearson Correlation	.244**	.282**	.181**	.218**	-0,018	.221**	.231**	.250**	.203**	.166**	.257**	.141**	.144**	.455**	1	.183**	.244**	.244**	.144**	.306**	.281**
Q21 děti komunika ce	Pearson Correlation	.408**	.465**	.399**	.152**	-0,070	.434**	.378**	.565**	.485**	.254**	.539**	.552**	.404**	.277**	.183**	1	.588**	.588**	.277**	.593**	.203**
Q22 děti obohace ní	Pearson Correlation	.409**	.463**	.421**	0,057	-0,015	.453**	.387**	.409**	.442**	.365**	.504**	.437**	.449**	.281**	.244**	.588**	1	.588**	.281**	.641**	.259**
Q23 děti návštěvy u nás	Pearson Correlation	.440**	.507**	.439**	.181**	-0,115*	.455**	.416**	.509**	.438**	.380**	.575**	.463**	.454**	.316**	.306**	.593**	.641**	1	.454**	.773**	.319**
Q24 děti návštěvy u nich	Pearson Correlation	.439**	.473**	.435**	0,086	-0,083	.410**	.400**	.462**	.384**	.357**	.509**	.421**	.442**	.292**	.317**	.508**	.633**	.773**	1	.442**	.273**
Q25 děti reakce okolí	Pearson Correlation	.132**	.153**	.190**	.106*	-0,087	.182**	.126**	.176**	.130**	.112**	.201**	.153**	.112**	.299**	.281**	.203**	.259**	.319**	.273**	1	.273**

***. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
 *. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

PŘÍLOHA P VII: KORELACE – MUSLIMOVÉ

polozky	typ hodn.	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10	Q11	Q12	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18	Q19	Q20	Q21	Q22	Q23	Q24	Q25
Q6 acceptance kultury	Pearson Correlation	1	,683**	,567**	-0,042	,212**	,501**	,532**	,477**	,374**	,512**	,488**	,305**	,297**	,184**	,216**	,337**	,387**	,475**	,452**	0,093
Q7 integrace	Pearson Correlation	,683**	1	,539**	-0,041	,282**	,504**	,533**	,469**	,453**	,542**	,464**	,309**	,299**	,216**	,260**	,345**	,387**	,501**	,480**	,112**
Q8 respektuji hodnoty	Pearson Correlation	,567**	,539**	1	0,006	,173**	,479**	,459**	,379**	,325**	,430**	,434**	,286**	,285**	,337**	,345**	,592**	,521**	,444**	,425**	,151**
Q9 hodnocení die vzhledu	Pearson Correlation	-0,042	-0,041	0,006	1	-0,090	0,070	0,010	0,071	0,087	0,065	0,016	0,014	-0,017	0,065	0,073	0,071	0,060	0,006	0,092	0,095
Q10 studium	Pearson Correlation	,212**	,282**	,173**	-0,090	1	,274**	,270**	,066	,125**	,303**	,100**	-0,014	0,072	0,087	0,073	0,066	,107**	,416**	0,016	-0,026
Q11 temperament	Pearson Correlation	,501**	,504**	,479**	0,070	,274**	1	,489**	,461**	,423**	,539**	,416**	,217**	,246**	,204**	,224**	,367**	,461**	,519**	,427**	0,074
Q12 pizpusobnost	Pearson Correlation	,532**	,533**	,459**	0,010	,270**	,489**	1	,386**	,287**	,649**	,309**	0,092	,103**	,254**	,254**	,633**	,459**	,512**	,325**	0,092
Q13 komunikace	Pearson Correlation	,477**	,469**	,379**	0,071	0,066	,461**	,386**	1	,522**	,462**	,601**	,452**	,398**	,254**	,265**	,592**	,521**	,444**	,443**	0,092
Q14 vzdělávání	Pearson Correlation	,374**	,453**	,325**	0,087	,125**	,423**	,287**	,522**	1	,399**	,486**	,367**	,383**	,204**	,243**	,459**	,521**	,597**	,797**	0,092
Q15 kulturní zvyklosti	Pearson Correlation	,512**	,542**	,430**	0,065	,303**	,539**	,649**	,462**	,399**	1	,379**	,209**	,249**	,224**	,254**	,586**	,521**	,440**	,427**	0,074
Q16 děl respekt	Pearson Correlation	,488**	,464**	,434**	0,016	,100**	,416**	,309**	,601**	,486**	,379**	1	,553**	,511**	,322**	,228**	,586**	,574**	,666**	,440**	0,074
Q17 děl poznání	Pearson Correlation	,305**	,309**	,286**	0,014	-0,014	,217**	0,092	,452**	,367**	,209**	,553**	1	,727**	,103**	,103**	,633**	,490**	,519**	,442**	0,140**
Q18 děl poznání	Pearson Correlation	,297**	,299**	,285**	-0,017	0,072	,246**	,103**	,398**	,383**	,249**	,727**	,727**	1	0,043	0,061	,532**	,483**	,512**	,447**	0,106**
Q19 děl bezpečí	Pearson Correlation	,184**	,252**	,185**	0,065	0,087	,228**	,212**	,294**	,204**	,261**	,322**	0,062	0,043	1	,517**	,159**	,253**	,309**	,325**	0,227**
Q20 děl návyky	Pearson Correlation	,216**	,260**	,118**	,106**	0,073	,149**	,186**	,265**	,243**	,224**	,228**	,103**	0,061	,517**	1	,154**	,214**	,252**	,289**	0,230**
Q21 děl komunikace	Pearson Correlation	,337**	,345**	,324**	0,059	0,064	,339**	,151**	,592**	,459**	,254**	,586**	,633**	,532**	,159**	,154**	1	,577**	,565**	,443**	0,136**
Q22 děl obohacení	Pearson Correlation	,387**	,418**	,384**	0,060	,107**	,361**	,294**	,521**	,476**	,362**	,574**	,490**	,483**	,253**	,214**	,577**	1	,673**	,638**	0,168**
Q23 děl návštěvy u nás	Pearson Correlation	,475**	,501**	,444**	0,077	0,026	,416**	,303**	,597**	,461**	,440**	,666**	,519**	,512**	,309**	,252**	,565**	,673**	1	,797**	0,235**
Q24 děl návštěvy u nich	Pearson Correlation	,452**	,480**	,425**	0,092	0,016	,423**	,343**	,556**	,462**	,427**	,616**	,442**	,447**	,325**	,289**	,443**	,638**	,797**	1	0,273**
Q25 děl reakce okolí	Pearson Correlation	0,093	,112**	,151**	0,095	-0,026	,132**	0,053	,201**	,125**	0,074	,182**	,140**	,106**	,227**	,230**	,136**	,168**	,295**	,273**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).